

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
BİLİM DALI

DÜNDEN BUGÜNE NORVEÇ: AVRUPA BİRLİĞİ İLE
İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Enes İbrahim AKKAYA

KOCAELİ 2021

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
BİLİM DALI

DÜNDEN BUGÜNE NORVEÇ: AVRUPA BİRLİĞİ İLE
İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Enes İbrahim AKKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Arda ERCAN

KOCAELİ 2021

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ SİYASETİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
BİLİM DALI

DÜNDEN BUGÜNE NORVEÇ: AVRUPA BİRLİĞİ İLE
İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Enes İbrahim AKKAYA

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu Karar No: 22.12.2021/26

KOCAELİ 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
KISALTMALAR.....	IV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NORVEÇ TARİHİ.....	3
1.1. NORVEÇ GENEL BİLGİLER.....	3
1.2. ESKİ NORVEÇ.....	6
1.3. KALMAR BİRLİĞİ.....	8
1.4. DANİMARKA YÖNETİMİNDE NORVEÇ (1522-1814).....	11
1.4.1. Kiel Anlaşması.....	14
1.5. NORVEÇ PARLAMENTOSU: STORİNG (1814).....	15
1.6. İSVEÇ YÖNETİMİNDE NORVEÇ (1814-1905).....	18
1.6.1. Ekonomik Durum.....	19
1.6.2. Siyasi Arena.....	20
1.6.3. Norveç Parlamentosu ve Hükümeti.....	21
1.7. BAĞIMSIZLIK VE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI ARASI DÖNEM.....	23
1.7.1. Birinci Dünya Savaşı Öncesi.....	23
1.7.2. Birinci Dünya Savaşı.....	24
1.7.3. İki Savaş Arası Dönem.....	29
1.7.4. İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası.....	31
1.8. NORVEÇ'İN AB DIŞINDA DAHİL OLDUĞU KURULUŞLAR.....	33
1.8.1. Milletler Cemiyeti ya da Birleşmiş Milletler.....	34
1.8.2. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO).....	35
1.8.3. İskandinav Konseyi (Nordic Council).....	37

İKİNCİ BÖLÜM

2. NORVEÇ – AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ.....	39
2.1. NORVEÇ-AB İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	39

2.2. ÜYELİK SÜREÇLERİ VE REFERANDUMLAR.....	44
2.2.1. 1972 Referandumu.....	45
2.2.2. 1994 Referandumu.....	49
2.3. AVRUPA SERBEST TİCARET BİRLİĞİ (EFTA).....	52
2.4. AVRUPA EKONOMİK ALANI (EEA).....	60
2.4.1. EEA Anlaşmasının İçeriği.....	64
2.4.2. EEA Anlaşmasının Kurumsal Yapısı.....	66
2.5. SCHENGEN ANLAŞMASI.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NORVEÇ – AB KARŞILIKLI SİYASİ VE SİVİL PERSPEKTİFLER.....	76
3.1. NORVEÇ PERSPEKTİFİNDEN AVRUPA BİRLİĞİ.....	76
3.1.1. Aktif Avrupa Politikası.....	76
3.1.2. Storting.....	81
3.1.3. Siyasi Arena.....	82
3.1.4. Sivil Perspektif.....	84
3.2. AVRUPA BİRLİĞİ’NİN NORVEÇ PERSPEKTİFİ.....	86
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA.....	93
ÖZGEÇMİŞ.....	100

ÖZET

Norveç, Avrupa'nın köklü tarihe sahip ülkelerinden biridir. Aynı zamanda bu durum, Norveç'in karmaşık bir tarihe de sahip olmasına neden olmuştur. Bu çalışmada Norveç'in karmaşık tarihinin, gerek Birlik oluşturma çabaları gerekse bağımsızlık mücadelelerinin yanı sıra nasıl köklü bir parlamenter sisteme sahip olduğu anlatılmıştır.

Avrupa Birliği'nin kuruluşu ile başlayan Norveç-AB ilişkileri içerisinde yer alan üyelik süreçleri, ekonomik ve siyasi anlaşmalar incelenmiş ve yaşanan Dünya Savaşları'nın ikili ilişkilerde oynadığı rol anlatılmıştır. Dünya gündeminde de sıkça yer alan Norveç'in AB üyeliğine "hayır" dediği referandumlar da ayrıca ele alınmıştır. Aynı zamanda Norveç'in başarılı AB entegrasyonu, çalışmanın diğer bir odak noktası olmuştur. Bu başarılı entegrasyon sürecinin sonucunda, tarafların birbirlerine olan görüşleri siyasi perspektiften ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, EEA, EFTA, Norveç, Norveç-AB İlişkiler, Storting.

ABSTRACT

Norway is one of the European countries with a long history. At the same time, this situation has caused Norway to have a complex history. In this study, it is explained how Norway's complex history has a deep-rooted parliamentary system, as well as its efforts to create a Union and struggles for independence.

Membership processes, economic and political agreements within Norway-EU relations, which started with the establishment of the European Union, were examined and the role played by the World Wars in bilateral relations was explained. Referandums in which Norway said "no" to EU membership, which are frequently on the World agenda, were also discussed. At the same time, Norway's successful EU integration was another focus of the study. As a result of this successful integration process, the views of the parties towards each other were discussed from a political perspective.

Keywords: European Union, EEA, EFTA, Norway, Norway-EU Relations, Storting.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

AT: Avrupa Topluluğu

BM: Birleşmiş Milletler

BT: Bilgi Teknolojileri

CAP: Ortak Tarım Politikası

CEAS: Ortak Avrupa İltica Sistemi

COROPER: Daimi Temsilciler Meclisi

DNA: İşçi Partisi

EC: Avrupa Komisyonu

ECJ: Avrupa Adalet Divanı

EEA: Avrupa Ekonomik Alanı

EFTA: Avrupa Serbest Ticaret Birliği

ENP: Avrupa Komşuluk Politikası

EPS: Avrupa Siyasi İşbirliği

ESA: Avrupa Serbest Ticaret Birliği Gözetim Kurumu

FMO: Finansal Mekanizma Ofisi

GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla

IMF: Uluslararası Para Fonu

M.Ö.: Milattan Önce

M.S.: Milattan Sonra

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NOK: Norveç Kronu

OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

OEEC: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

SCIFA: Göçmenlik, Sınırlar ve İltica Stratejik Komitesi

SIS: Schengen Bilgi Sistemi

Vb.: Ve benzeri

VIS: Vize Bilgi Sistemi

WTO: Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

Norveç halkı, Avrupa kıtasının İskandinavya bölgesinde yaşayan, uzun ve karmaşık bir geçmişe sahip olan bir topluluktur. Öyle ki Norveç tarihi, Avrupa’da yaşanan Viking Dönemi’nin de öncesine dayanmaktadır. Viking Dönemi’nin ardından İskandinav bölgesi toplumları gün geçtikçe gelişen Avrupa’ya karşı daha güçlü kalabilmek için birlik girişimlerinde bulunmuşlardır. Norveç’in içerisinde bulunduğu Kalmar Birliği bunun en güzel örneklerinden biridir. Kalmar Birliği ile başlayıp Norveç bağımsızlığına değin giden süreç İskandinav toplumlarının kendi aralarında oluşturdukları birliklere sahne olmuştur. Araştırmanın ilk bölümü bölgede oluşturulmuş birliklerin temeline, nedenlerine ve nasıl sonuçlandığına ışık tutacaktır.

Norveç, günümüzde demokrasi ve adalet sisteminin en gelişmiş ülkelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu gelişmişliğin temelinde, 1814 yılında kurulan Storting Parlamentosu bulunmaktadır. Norveç Parlamentosu, günümüzdeki parlamenter sistemin oluşumuna öncülük etmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde tarihten bahsedilecek olan parlamentonun, günümüzde de Norveç’in siyasetini nasıl etkilediği sorusu çalışmanın temel amaçlarından birini oluşturmaktadır. Öyle ki Storting Parlamentosu’nun kurulması Norveç’i bağımsızlığa götüren sürecin başlangıcıdır.

20. Yüzyılda yaşanan Birinci ve İkinci Dünya Savaşı Norveç tarihi açısından da bir dönüm noktasıdır. Norveç’in Birinci Dünya Savaşı’nda tarafsızlığını korumayı başardığı politikaların, İkinci Dünya Savaşı’nda neden etkili olmadığı araştırılacaktır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Norveç’in tarafsızlık politikasının dönem şartlarına göre aslında gerçekçi bir politika olmadığı anlaşılmıştır. Bu sebeple Norveç, kendisini koruyabilecek güçlü ittifaklara ihtiyaç duymuştur. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve İskandinav Birliği’nin kurucu üyelerinden olan Norveç’in, bugünkü Avrupa Birliği (AB) devletleri ile neden bir oluşum içerisine girmediği sorusunu akıllarda bir soru işareti bırakmaktadır.

Avrupa kıtasındaki en güçlü ekonomilerden ve demokrasinin en iyi şekilde uygulandığı ülkelerden biri olan Norveç’in, Avrupa Birliği ile sürekli bağlantı halinde olması kaçınılmaz bir gerçektir. Araştırmanın ana teması olan Norveç-AB ilişkileri ikinci bölümde ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır.

Norveç-AB ilişkilerinde, Norveç hükümetinin mi yoksa halkının mı daha büyük etkiye sahip olduğu sorusu üyelik süreçlerinde gerçekleşen referandumlar ışığında incelenecektir. Keza Norveç'in oluşan yeni dünya düzeninde AB dışında kalarak, diğer Avrupa ülkeleriyle oluşturduğu Avrupa Serbest Ticaret Birliği'nin (EFTA) daha sonra neden AB ile birleşik politikalar izlemeye başladığı çalışmanın ikinci bölümündeki temel sorulardan biridir.

Norveç-AB ilişkilerinin temelini oluşturan ekonomi, iki taraf arasında imzalanan anlaşmaların ana teması olmuştur. Bu çerçevede imzalanan Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması (EEA), Norveç'in AB iç pazarına entegre edilmesinde büyük pay sahibidir. 1990 yılında EEA Anlaşması'nın yürürlüğe girmesinin ardından EFTA ülkeleri içerisinde yeniden AB'ye üyelik gündem konusu haline gelmiştir. Ardından yaşanan referandumlar neticesinde İsveç, Danimarka ve Avusturya AB üyeliğini kabul ederek 1995 yılında EFTA'dan ayrılmıştır. Bu süreçte Norveç halkının AB üyeliğine "hayır" demesi neticesinde, Norveç hükümeti AB ile ilişkilerinde yeni politikalar izlemek zorunda kalmıştır. Bu kapsamda Norveç, AB bünyesinde yer alan Schengen Bölgesi'ne dâhil olmuştur. Norveç'in AB üyeliğini değil de kişilerin serbest dolaşımını içeren Schengen Anlaşması'nı neden kabul ettiği çalışmanın diğer bir sorusunu oluşturmaktadır.

Norveç'in AB politikalarının temelinde ilk referandum neticesinde oluşturulan "aktif Avrupa politikası" bulunmaktadır. Bu kapsamda Norveç'in AB'yi nasıl algıladığı sorusunun cevabı son bölümde, hem siyasi hem sivil perspektiften incelenecektir. Aynı zamanda AB'nin de Norveç'i nasıl algıladığı ayrı bir husus olarak ele alınacaktır.

Norveç'in hükümetlerüstü bir yapıya dâhil olmak dışında Avrupa Birliği'nin bir parçası konumunda olması, Norveç-AB ilişkilerinin önemini ortaya koymaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. NORVEÇ TARİHİ

1.1. NORVEÇ GENEL BİLGİLER

Norveç, İskandinav Yarımadası'nın kuzeybatısında yer almaktadır. En uzun kara sınırı ülkenin doğusunda yer alan İsveç sınırırır. Daha kısa kara sınırları ile Finlandiya ve Rusya ile de komşuluğu bulunmaktadır. Ülkenin yüzölçümü 385.179 km² olarak kayıtlara geçmiş ve bu yüzölçümünün %94,95'ini kara oluşturmaktadır. Ana hattın %32'sini ağaçlık alanlar oluşturmaktadır ve Avrupa'nın dağlık ülkelerinden biridir. Aynı zamanda Norveç, 150.000 göle ev sahipliği yapmaktadır. Gulf Stream, Norveç'in aynı enlemdaki diğer ülkelere göre daha ılıman bir iklime sahip olmasını sağlamaktadır. Çeşitli topografya ve iklim nedeniyle Norveç, hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinden daha fazla ve farklı habitata sahiptir. Son buzul çağında, Norveç neredeyse tamamen kalın bir buz tabakasıyla kaplıydı. Buz hareket ettikçe vadiler oyuldu ve buzlar eriyip bu vadileri doldurduğunda ünlü Fiyortlar ortaya çıktı.

2021 verilerine göre Norveç'in tahmini nüfusu 5.391.369 civarındadır. Başkenti Oslo'dur ve bu şehirde nüfusun yaklaşık beşte birine tekabül eden bir milyon civarında insan yaşamaktadır. Oslo'nun ardından nüfus yoğunluğu açısından gelen şehirler ise Bergen, Stavanger ve Trondheim'dır.(İmamoviç, 2007: s.30-31)

Norveç, dünyada demokrasisi ve adalet sistemi en gelişmiş ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir. Norveç yönetim biçimi, parlamenter hükümet sistemi ile üniter bir anayasal monarşinin birleşiminden oluşmaktadır. 1991 yılından beri ülkenin başında Kral V. Harald bulunmaktadır. 2013'te yapılan genel seçimlerle birlikte başa gelen Norveç Muhafazakâr Parti lideri Erna Solberg başbakanlık görevini yürütmektedir. Aynı zamanda Erna Solberg, Gro Harlem Brundtland'tan sonra ülkenin ikinci kadın başbakanıdır. (Ercan ve Küçükoğlu, 2019: 2285-2291)

Söz konusu yönetim biçimine göre ülkenin lideri Kral olarak görünmesine rağmen yetkileri sınırlı ve bir anlamda simgeseldir. Ülkenin yürütme işlevini Başbakan ve Kral idaresinde bulunan Bakanlar Kurulu gerçekleştirmektedir. Norveç, 5 bölgeden oluşmaktadır ve bu bölgeler toplam 11 ilçeye ayrılmaktadır.¹

---

¹ <https://theanimalfund.net/wp-content/uploads/2020/06/Norway-DOC-1-from-Helena.pdf>

Norveç, din özgürlüğü bulunan ve çoğu dinin temsil edildiği seküler bir ülkedir. Buna istinaden Norveç Kilisesi, 2017 yılında bağımsız bir tüzel kişilik haline getirilmiştir. Nüfusun %71,5'i Norveç Evanjelist Lutheran Kilisesine, %2,9'u Katolik Kilisesi'ne ve %2,9'da İslam dinine tabiidir.

Eski İskandinav kökenli bir Kuzey Germen dili olan Norveççe ülkenin resmi dilidir. Ayrıca ülkede İsveççe ve Danca'da azınlık dillerini oluşturmaktadır. Öyle ki nüfusun yaklaşık %95'i resmi dili olan Norveççe konuşmaktadır. Norveç dilinin iki yazılı standardı vardır. Bunlar Nynorsk ve Bokmål olarak karşımıza çıkmaktadır. Konuşulan diğer azınlık dilleri ise Sami, Kven (Kuzey Doğu Norveç), Rodi (Norveçli bir gezgin dili) ve Romancadır. İngiliz dili, Vikinglerin dili olduğu için Eski İskandinav dilinden etkilenmiştir. Norveç halkının %90'ı İngilizce konuşabilmektedir. EF İngilizce Yeterlilik Endeksi'ne göre Norveç halkı İngilizce konuşabilen ilk beş ülkeden biri konumundadır. Ayrıca Norveç'in genel eğitim düzeyi Avrupa ortalamasının üzerinde yer almaktadır.

Norveç Avrupa Birliği üyesi olmamasına rağmen Birliğe tam entegre durumdadır. Bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler (BM), NATO ve EEA üyeliğini sürdürmektedir. Aynı zamanda Norveç, Kuzey Atlantik'te savaş yürütme açısından stratejik bir öneme sahiptir. Öyle İkinci Dünya Savaşı sırasında, Nazi işgalinden sonra Norveç hükümeti İngiltere'ye sığınmış ve kendisini yeniden inşa etmiştir. Hükümet savaşın hemen ardından yani 1945 yılında Norveç'e geri dönmüştür. Ayrıca Norveç'in Nordic Council (İskandinav Konseyi) aracılığıyla İskandinav ülkeleriyle yakın işbirliği bulunmaktadır. (Özal,2020:s.2-3)

Norveç ekonomik açıdan Avrupa ülkeleri içerisinde güçlü bir konumda bulunmaktadır. Ülkede para birimi olarak Norveç Kronu kullanılmaktadır. 2017 verilerine göre Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) 398,8 milyar dolar olarak belirlenmiştir. Yine aynı verilere göre ülkedeki işsizlik oranı %4 olarak görülmektedir. GSYİH'nin %12'sini ve Norveç ihracatının üçte birinden fazlasını oluşturan petrol ve gaz Norveç ekonomisi için hayati önem taşımaktadır. Öyle ki petrol sektöründen elde edilen önemli gelir ile birlikte kişi başına düşen GSYİH ile dünyanın en zengin ülkelerinden biri olarak görülmektedir. Aynı zamanda Norveç, dünyadaki üçüncü büyük doğal gaz ihracatçısıdır ve AB'nin gaz talebinin yaklaşık %25'ini

karşulamaktadır. Diğer önemli endüstriler ise hidroelektrik, balıkçılık, ormancılık ve minerallerdir.

Norveç ekonomisinin temelini oluşturan doğalgaz, petrol, gemicilik ve balıkçılık ihracatta en önemli paya sahip ürünlerdir. Bunların başında gelen petrol faaliyetleri Norveç ekonomisi açısından oldukça önem arz etmektedir. Öyle ki Rusya, Kuveyt, Suudi Arabistan, İran ve Irak'tan sonra ham petrol üretimi açısından dünya üzerinde yedinci sıraya sahiptir. Petrol ve gaz ihracatı bir arada değerlendirildiğinde Norveç, Rusya'nın ardından ikinci sırada yer almaktadır. Durum böyleyken doğalgaz ve petrol ihracatından sağlanan gelirlerin, toplam ihracat gelirlerine oranının %60 olması kaçınılmaz bir gerçektir.

Norveç ithalat açısından bazı noktalarda dışa bağımlılık göstermektedir. Ülkenin iklimsel yönü dikkate alındığında verimli tarım arazisinin az olması, bu sektörde çalışacak işgücünün yeterli seviyede olmaması, tahıl ürünleri ve kuru bakliyat üretiminin yok denecek seviyede az olması dışa bağımlılık hususunda etkili olmaktadır.

Ülkede stratejik alanlarda devlet mülkiyeti ile karma ekonomi ön plana çıkmaktadır. Norveç 2008-2009 yılları arasında yaşanan krizden nadir etkilenmeyen ülkelerden biri olarak görülmektedir. Norveç ile birlikte dünya üzerindeki gelişmişlik seviyesi yüksek kapitalist ülkelerin ekonomide kullanmış oldukları neoliberal büyüme modelinin söz konusu krizden etkilenmemiş olması göze çarpmaktadır. Öyle ki Norveç krizden sonra gelen neredeyse tüm Avrupa bölgesini etkileyen ve günümüzde de devam etmekte olan iktisadi daralmadan kendini koruyabilen yegâne ülkelerden biridir. Günümüzde Norveç'in işsizlik oranı ülke tarihine bakıldığında neredeyse dip noktada yer almaktadır.

2011 yılı verilerine göre Norveç, kişi başına düşen ulusal gelir oranı olarak yıllık 61,047 dolar ile dünya üzerinde Lüksemburg'dan sonra gelen ikinci ülke olarak görünmektedir. Öyle ki Norveç dünya üzerinde en yüksek yaşam standartlarına sahip ülke olarak bilinmektedir. BM'nin eğitim düzeyi, yaşam beklentisi ve reel gelir seviyesi şartlarına uygun gerçekleştirmiş olduğu İnsani Gelişmişlik Endeksi sıralamasında 1990 yılından bugüne değin Norveç, dünya üzerindeki en yaşanabilir ülke olarak sırasını korumaktadır.

Ayrıca son dönemde hızla artan işçi göçü, Norveç'in işgücü açısından hızla yol kat etmesine fayda sağlamıştır. Aynı zamanda bu yükseliş tüketim endüstrisinde enflasyon oranının düşmesini sağlamıştır. Mühendislik ve uzmanlık gerektiren sektörlerdeki ücretlerde gözle görülür artış meydana gelmiştir. (Tontuş,2014:s.2-3)

1.2. ESKİ NORVEÇ

Bilinen ilk Norveçliler, son buzul çağının yaklaştığı Milattan Önce (M.Ö.) 10.000 yılına kadar kıyı boyunca yaşamışlardır. Günümüz İngiltere'sini, Danimarka ve İsveç'e bağlayan kara kütlesi olan Kuzey Denizi bölgesinden gelmeleri ve yeni batmış kıta ile Norveç kıyısı arasındaki donmuş denizi geçerek Norveç'e ulaşmaları en kuvvetli varsayımlardır. Ren geyiği peşinde koşan ve deniz ürünleri ile temel ihtiyaçlarını karşılayan avcı bir toplumdur. Bölgedeki iç buzullar çekilirken, bazıları ren geyiği sürülerini iç platoya kadar takip ederken, diğerleri kıyı boyunca yayılmıştır. Muhtemelen çeşitli türlerde deriler giymiş ve kemik, çakmaktaşı, kuvars ve kuvarsitten yapılmış aletler kullanıyorlardı. Mağara ve çadırlarda yaşamış ve bazıları çim kulübeler inşa etmiştir. Deniz bir halk olarak derilerden ve daha sonraları oyuk kütüklerden tekneler kullanmışlardır. Sayıları oldukça az ve ortalama yaşam beklentileri muhtemelen 30 yıldan azdır. Dini inançlarına göre ölümlerini kaya oymaları, avlanma ve balıkçılıkta kullandıkları aletleri ile birlikte gömmüşlerdir.

İklim ısındıkça, yaşam koşulları da yavaş yavaş değişmiştir. Fakat avcılık, balıkçılık ve toplayıcılık gelecek 6.000 yıl boyunca da insanların besin kaynağı olmaya devam etmiştir. Yaklaşık olarak M.Ö. 4000'de Norveç'e tarım gelmesiyle birlikte arpa yetiştirmek ve koyun ve sığır beslemek, avcılık ve toplayıcılığa ek olarak işlev görmüştür. İki bin yıl sonra, insanlar taş ve tarla köklerini temizlemeyi, toprağı gevşetmeyi ve gübre olarak hayvan dışkısını kullanmayı öğrendikçe ilk ilkel çiftlikler ortaya çıkmıştır. Avlanma, balıkçılık ve toplayıcılık hala önemliyken, çiftçilik ve hayvancılık tamamlayıcı rol üstlenmiştir. Toplumsal organizasyondaki değişiklikler ekonomik gelişmelere eşlik etmiştir. Öyle ki halk kendi topraklarına daha sıkı bir şekilde bağlandı ve yavaş yavaş toprak sahipliği kavramı gelişmiştir. Bu tarım devrimi, muhtemelen Norveç'te yaşayan insanların yaşadığı en büyük sosyal ve ekonomik değişimdir. (Sjavik,2008: s.4-6)

İlk çiftçiler hala taş, kemik ve tahtadan yapılmış aletleri kullanırken, bazı nesnelere bronzdan yapılmıştır. Demir, Norveç'te yaklaşık M.Ö. 500'de kullanılmaya başlamış ve kaynağı esas olarak bataklıklar olmuştur. Birkaç yüzyıl sonra, insanlar bunu nasıl sertleştireceklerini ve baltalar ve tırpanlar gibi demir aletler yapmayı öğrenmiş ve bu hususta Keltler, Norveçlilerin eğitmeni olmuştur. Keltler M.Ö. 100'de Romalar tarafından işgal edildiğinde, Norveç ile Roma İmparatorluğu arasında temas kurulmuş ve Cermen kabileleri arasındaki yaşam hakkındaki ilk yazılı bilgi kaynakları ortaya çıkmıştır. Norveç yaşamı daha önce olduğu gibi devam etmekteydi ancak arkeolojik materyaller, sahil boyunca stratejik yerleri işgal eden zengin ve güçlü şeflerle birlikte sosyal tabakalaşmanın arttığı görünmektedir.

Milattan Sonra (M.S.) ilk yüzyıllarda, eski çiftliklerin eteklerinde birçok yeni çiftlikler kurulduğundan ve büyük tarlalar daha küçük çiftliklere bölüldüğünden, önemli bir nüfus artışı görülmüş ve böylece yerel topluluklar ortaya çıkmıştır. M.S. 400 ile 600 yılları arasında, artan savaşlar sebebiyle çoğu kabileler göç etmiş ve mevcut nüfus grupları kendilerini savunmak için bir araya gelmiştir. Göçlerin azalması ve Vikin çağının başlaması ile birlikte, hem arkeolojik hem de belgesel kaynakların sayısı artmıştır.(Derry, 1979: s.1-16)

Viking dönemi boyunca Norveçliler, Kuzey Avrupalıları öldürerek ve mallarını yağmalayarak yayılmışlardır. Büyük Britanya'nın Northumberland kıyısındaki Lindisfarne adasında bulunan bir manastıra yapılan, ilk manastır saldırısı 793 yılında gerçekleşmiştir. Bu durum ortaçağ dönemi rahipleri arasında büyük şaşkınlığa yol açmıştır. Bunu, özellikle İrlanda'da büyük ölçekli seferler ve münferit baskınlar izlemiştir. Aynı zamanda ticari ve sömürgecilik hedefleri içeren yolculuklarda da bulunmuşlardır. Norveç Vikingleri sadece Kuzey Atlantik'in Orkneys, Shetland ve Faeroes gibi adalarına değil, aynı zamanda İzlanda, Grönland ve Kuzey Amerika'ya da seferlerde bulunmuşlardır. Gemileri uzun ve sığ su çekimine sahiptir. Bu durum da onları sığ kıyı sularında ve haliçlerde aktif bir işgal için ideal kılmaktaydı. Viking Dönemi'nin sonu genel olarak 1066 yılında İngiltere'deki Stamford Köprüsü Savaşında Kral Harald Hardrada'nın öldürülmesi olarak kayıtlara geçmiştir.(Jones, 1968: s.204-269)

Viking çağı sona ererken, kendisini Norveç Kralı ilan eden Viking şefi Harald I Fairfair'in torunları meşru kraliyet ailesi olarak kabul edilmiştir. Harald III'ün oğlu

Olaf III (Danimarka Kralı III. Olaf ile karıştırılmamalıdır.), Magnus 1069'da ölünceye kadar iki veya daha fazla kralın yönetmesi yaygın bir gelenek olması sebebiyle birlikte hüküm sürmüşlerdir. Olaf III 1093 yılında ölene değin herhangi bir çatışmaya karışmadan ülkeyi barışçıl bir şekilde yönetmiştir. Daha sonraları 1217 yılına kadar kilise destekçileri ve karşıtları arasında iç savaş süregelmiştir. İç savaşın son bulmasıyla birlikte Norveç'in "Altın Çağı" başlamıştır. Kraliyet Konseyi ve Şansöyle Bürosu oluşturulmuştur. Aynı zamanda Krallığın bölünmezliğini belirleyen, kralın tahtını ve yasama işlemlerini kralın en büyük meşru oğluna devretmeyi öngören bir yasa çıkarılmıştır(Boyesen, 1886: s. 45-51). Daha sonraları Kral Haakon IV, Rusya ile imzalanan bir antlaşma ile Krallığın kuzey bölgelerini istikrara kavuştururken, 1261-62 yıllarında Grönland, İzlanda, Faroe ve İskoç adalarını içeren gönüllü birlikler oluşturmuştur. Bölgede artan Alman tüccarların varlığı ile birlikte Norveç'in Hansa Birliği haklarını sınırlamaya çalışmışlar fakat gerçekleşen bir ticari abluka protestosu ile birlikte Almanya'ya serbest ticari erişim hakkı tanınmıştır. Haakon V Magnusson, yetenekli ve sorumlu bir yöneticiydi fakat 8 Mayıs 1319' öldüğünde, eski Norveç kraliyet ailesi sonra ermiştir.(Shyskin, 2016: s.7-8)

1.3. KALMAR BİRLİĞİ

Danimarka Kralı IV. Valdemar'ın kızı I. Margaret, dönemin İsveçli Norveç Kralı olan Magnus Eriksson'un oğlu Haakon ile henüz altı yaşındayken nişanlanmıştır. Mecklenburg düklerinin İskandinav tahtlarına yönelik hanedan iddialarına ve İskandinav ülkelerindeki bazı aristokrat grupların entrikalarına karşı koymayı amaçlayan nişan, 1360 yılında Danimarka Kralı IV. Valdemar ile Norveç Kralı Magnus Eriksson arasındaki mücadelenin yeniden alevlenmesi ile birlikte tehlikeye girmiştir. Ancak askeri geri dönüşler ve kendi soylularının muhalefeti nedeniyle Kral Magnus 1363 yılında düşmanlık sorununu askıya almak zorunda kalmıştır. I. Margaret ve Haakon'un düğünü aynı yıl Kopenhag'da gerçekleşmiştir. (Sjavik,2008: s.10)

Haakon'un İsveç kralı olma isteği, kısa süre sonra babasıyla birlikte 1364 yılından 1389 yılına değin gerçekleştirdikleri eylemlerle sürdürülmüştür. Fakat 1389 yılında Haakon'un İsveç Kralı Mecklenburglu Albert tarafından mağlup edilmesiyle son bulmuştur. Fakat Haakon Norveç tahtını korumasını bilmiştir. O dönem Norveç kralının eşi konumunda bulunan I. Margaret, gençliğini İsveçli aziz Bridget'in kızı

Marta Ulfsson'un vesayeti altında geçirmektedir. Margaret henüz gençlik dönemlerindeyken yetenekli bir hükümdar olacağını göstermiş ve kısa süre sonrasında kocasını gölgede bırakmıştır. 1370 yılına gelindiğinde çiftin tek oğlu olan Olaf dünyaya gelmiştir.

1375 yılında babasının ölümünden sonra Margaret, Mecklenburglu davacıların itirazlarına rağmen oğlu Olaf'ın Danimarka tahtına seçilmesinde büyük rol oynamıştır. Haakon'un 1380 yılında ölmesiyle birlikte Margaret, oğlunun adına Norveç'i yönetmeye başlamıştır. Böylece 1814 yılına kadar sürecek Danimarka-Norveç birliği ortaya çıkmıştır. Margaret egemenliğini güvence altına alarak ülke topraklarını genişletmiştir. Öyle ki 1385 yılında Hansa Birliği'nden Scandia'nın batı kıyısındaki ekonomik açıdan önemli kaleleri geri kazanmış ve Holstein saygıları ile anlaşarak bir süre için Danimarka'nın güvenliğini sağlamıştır.²

1385 yılında reşit olan Olaf henüz tahtta iki yıl geçirmişken 1387 yılında İsveç tahtı için hak iddialarını güçlendirmek için Albert'e savaş açmak üzereyken beklenmedik bir şekilde hayatını kaybetmiştir. Margaret tüm diplomatik becerilerini kullanarak konumunu pekiştirmiş ve her iki ülkenin de naibi olmuştur. Norveç ve Danimarka Krallıkları için bir varisin olmaması sebebiyle Margaret, altı yaşındaki yeğeni Pomeranyalı Eric'i evlat edinmiştir. Daha sonra güçlü şansöyelerden olan Bo Jonsson Grip'in topraklarının imha edilmesi konusunda yaşanan bir anlaşmazlık sonucu İsveç soyluları Kral Albert'e karşı güçlerini birleştirmişlerdir. 1388 yılında Dalaborg Antlaşması ile soylular Margaret'ın, İsveç'in "egemen hanımı ve haklı hükümdarı" olduğunu ilan etmiş ve güçlü şansölye Grip'in topraklarının ana hatlarını ona vermişlerdir. 1389 yılında Albert'i mağlup eden Margaret, kendisin esir almış ve ancak altı yıl sonra, barışın sona ermesiyle birlikte serbest bırakmıştır. Baltık Denizi'ndeki korsan gruplarıyla ittifak kuran Albert, 1398 yılına kadar Stockholm'ü teslim etmemiştir.

1389 yılında Margaret, üç İskandinav eyaletinin de tartışmasız hükümdarı konumundadır. Yine aynı yıl varis Pomeranyalı Eric Norveç'in kalıtsal kralı ilan edilmiştir. 1396 yılına gelindiğinde ise Danimarka ve İsveç krallığına da seçilmiştir.

---

² <https://www.britannica.com/place/Kalmar-Union>

Taç giyme töreni ertesesi yıl İsveç'in güneyindeki Kalmar kasabasında, tüm İskandinav ülkelerinin önde gelen isimlerinin huzurunda gerçekleşmiştir.(McKay, 2019: s.2-5)

Eric'in taç giyme törenine rağmen Margaret, ölümüne kadar İskandinavya'nın gerçek yöneticisi olarak kalmıştır. Amacı, güçlü bir kraliyetin merkezi gücünü daha da geliştirmek ve eski kalıtsal egemenliğine sahip olduğu Danimarka'da bulunan birleşik İskandinav devletinin büyümesini sağlamaktır. Bu doğrultuda asillerin muhalefetini ortadan kaldırmayı, devlet konseyinin yetkilerini kısıtlamayı ve bir kraliyet şerifleri ağı aracılığı ile yönetimi sağlamlaştırmayı başarmıştır. Konumunu ekonomik olarak güvence altına almak için ağır vergiler almış ve kilise mülklerine ve taçtan muaf tutulan topraklara el koymuştur. Böyle bir politikanın Birlik içerisinde ölümcül bir çekişme olmadan başarıya ulaşması, güçlü siyasi pozisyonunun yanı sıra diplomatik becerilerinin ve acımasızlığının bir kanıtıdır. Holy See (Papalık Makamı) ile olan ilişkilerini ustaca kullanarak, kilise üzerindeki ve siyasi açıdan önemli piskoposluk seçimleri üzerindeki etkisini güçlendirmeyi başarmıştır.

Margaret'ın siyasi zekâsı dış ilişkilerde de kendini göstermiştir. Ana hedefleri, Almanya'nın kuzeye yayılmasına son vermek ve diplomatik yollarla Danimarka'nın güney sınırlarını genişletmeye çalışmaktır. Ancak Holstein bölgesinde çıkan bir çatışma neticesinde 1412 yılında beklenmedik bir şekilde hayatını kaybetmiştir. İskandinavya'nın en seçkin hükümdarlarından biri olan Margaret, yalnızca kendi krallığında barışı tesis etmekle kalmayıp, aynı zamanda Alman prenslerinin özelemlerine ve Hansa Birliği'nin üstün ekonomik gücüne karşı otoritesini koruyabilmiştir.(Yavaş, 2020: s.363-365)

Pomeranyalı Erik, 1397 yılının Haziran ayında Kalmar Birliği'nin kralı olarak taç giydiği andan itibaren, Danimarkalıları kayırdığı bir gerçektir. Ortak taç giyme töreninin İsveç'in Kalmar kentinde gerçekleştirilmesine rağmen, Eric Birliğin başkentini Danimarka'nın Kopenhag kentine taşımıştır. Danimarka'nın Birliğe dâhil olan diğer ülkelerden daha fazla kar elde ettiği kaçınılmaz bir gerçektir.

1413 ve 1426 yıllarında Kral Eric, Danimarka diyeti ve Alman Kralı Sigismund tarafından desteklenen Holstein'a karşı iki savaş başlatmıştır. Bu savaşlar ülke içerisinde ağır vergilere sebebiyet vermiştir. Eric'in resmi atamalarında Danimarkalıları yönelik kayırmaları ve bu arada ağır vergilerle finanse edilen

savaşları, Norveç ve İsveç köylüleri arasında muhalefet uyandırmıştır. Hansa ablukası 1434'te İsveç'in demir ve bakır ihracatını durdurduğunda, İsveçli madenciler ayaklanmışlardır. Önde gelen İsveç soyluları çatışmayı kullanmış ve Eric'in anayasal hükümet biçimleriyle yeni bir birlik kurmasını talep ederek Danimarka devlet konseyinin de desteğini kazanmışlardır. Kral Eric bu tasarıyı reddetmesiyle birlikte 1439 yılında Danimarka ve İsveç tahtından, daha sonra 1442 yılında Norveç tahtından indirilmiştir. Ardından yerini Bavyera Kralı III. Christopher almıştır.³

Birliğin son kralı II. Christian'ın döneminde de isyanlar devam etmiştir. Söz konusu olaylar Kral Erik döneminde başlayan isyanların bir yansımasıdır. İsveç bölgesinde süregelen bu isyanlar II. Christian'ı oldukça rahatsız etmiştir. Öyle ki, İsveç'in Stockholm kentinde politikacıları, soyluları ve milliyetçileri davet ettiği bir ziyafet düzenlemiştir. Bu ziyafet sırasında 80'den fazla misafirin başının kesilmesini emretmiştir. Bu olay tarihe Stockholm Kan Banyosu olarak geçmiştir. II. Christian bu adımıyla isyanları bastırmayı hedeflemiştir. Fakat bu tam aksi bir etki yaratmıştır. Öyle ki olaydan bir yıl önce Danimarka hapishanesinden kaçan Gustav Vasa, Stockholm Kan Banyosu olayına aşırı tepki vererek krala karşı eylemlerde bulunmuştur. Tüm bu eylemlerin sonucunda İsveç halkının güvenini kazanarak 1523 yılında İsveç Kralı olarak seçilmiştir. Ve bu olayla birlikte Kalmar Birliği dağılmış ve Norveç, Danimarka'nın bir eyaleti haline gelmiştir.(Steffensen, 2007: s.52-90)

Gücü güvence altına almak için şiddet kullanmak, uygarlık tarihi boyunca birçok ülke tarafından kullanılan dokunsal bir yaklaşımdır. Kalmar Birliği tarafından bir kez daha gösterildiği gibi, bu yöntemin uzun vadede geri tepme eğiliminde olduğunu gösteren ve kendini tekrar eden bir modeldir.

1.4. DANİMARKA YÖNETİMİNDE NORVEÇ (1522-1814)

1520 yılında gerçekleşen Stockholm Katliamının ardından bir süre daha tahtta kalan II. Christian, 1534 yılında yerini III. Christian'a bırakmıştır. 1536 yılında Danimarka ve Norveç'te bir reformasyon gerçekleşmiştir. Bu süreçte Norveç III. Christian Norveç'i Danimarka'nın bir parçası olarak ilan etmiştir. Bu durum zaten kısa

---

³ https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/kalmarunionen-1397-1523/?no_cache=1&tx_historyview_pi1%5Blang%5D=1

süre önce sona ermiş olan Kalmar Birliği'nin ardından Danimarka-Norveç Birliği'nin de sonuna işaret etmektedir. Aynı zamanda Norveç'in bağımsızlığının ve ayrı bir devlet olarak varlığının sonunu da işaret etmektedir.

Norveç'in krallık konseyinin başkanı ve Norveç başpiskoposu Olav Engelbrektsson, III. Christian'ın reformlarına karşı hem Roma Katolik Kilisesi'ni hem de ülkesinin bağımsızlığını savunma girişimlerinin ardından sürgüne gönderilmiştir.(Andersen ve Neumann, 2015: s.2-3)

Danimarka'nın bir sonraki kralı II. Frederik, Yedi Yıl Savaşları (1563-70) sırasında İsveç'in kontrolünü yeniden ele geçirmeye çalışmış ancak başarısız olmuştur. Halefi IV. Christian, yetenekli ve enerjik bir kişiliğe sahip olsa da, İsveçlileri güçlenmesine karşı, savaşabilecek durumu olmamıştır. Öyle ki 1645 yılında Norveç vilayetleri olan Jemtland ve Herjedalen'den vazgeçmek zorunda kalmıştır. Bunun yanı sıra Norveç bölgesinde Kongsberg gümüş madenini ve Christiansand kasabasını kurmuş ve Oslo kentini "Christiania" olarak yeniden adlandırmıştır.

1647 yılında IV. Christian'ın ölümüyle birlikte tahta III. Frederik geçmiş fakat Danimarkalı soylular tarafından kabul görmek adına birtakım ödünler vermek durumunda kalmıştır. Bunlardan en önemlisi ise kral olarak haklarının önemli ölçüde azalmasına izin vermek zorunda kalmasıdır. Ayrıca 1658 yılında İsveç tarafından sürpriz bir saldırıya uğramış, kurtuluşu yalnızca İngiliz ve Fransız hükümetlerini destekleri ile gerçekleşmiştir. Tüm yardımlara rağmen Danimarka kralı, başka bir Norveç eyaleti olan Bahuslen'i İsveç'e bırakmak zorunda kalmıştır.(Lockhart, 2007: s.121-200)

III. Frederik'in savaş sırasında göstermiş olduğu diplomatik çabalar neticesinde vatandaşlar arasında daha fazla saygı görmeye başlamış ve Danimarka soylularına karşı bir darbe girişiminde bulunmuştur. Darbe sonucu 1660 yılında Danimarka mutlak monarşiye dönüşmüş ve 14 Kasım 1665'te Kongeloven (Kraliyet Yasası) anayasası Kral III. Frederik tarafından imzalanmıştır. Avrupa mutlak monarşisinin tek yazılı anayasası olan Kongeloven, kralın iktidarındaki en önemli sınırlama olan Lutheranism'in, krallığını bölemeyeceğini ve kralın gücünü azaltamayacağını tanımlamaktadır. Ayrıca kral yalnızca Tanrı'ya tabiidir, tam yargı ve yasama gücüne karşı yalnızca Tanrı'ya itiraz edilebilecektir. Bunun yanı sıra kral, tebaasını herhangi

bir vergi veya harcı ödemeye zorlama ve kilise ve din adamlarının başı olma hakkına sahip olacaktır.

III. Frederik'in halefleri, V. Christian ve IV. Frederik, Büyük Kuzey Savaşı (1711-20) esnasında İsveç'e karşı savaşmışlardır. IV. Frederik'in hükümdarlığı, özellikle Norveç doğumlu komedyen ve tarihçi Ludvig Holberg'in çalışmaları aracılığıyla önemli bir entelektüel gelişme dönemi olmuştur. Halefi VI. Christian dönemi ise bir halk eğitim sisteminin başlangıcı olmuştur. Daha sonra ki Napolyon Savaşları'na kadar olan dönemler çatışmasız ve tarafsız şekilde ilerlemiştir. (Sjavik,2008: s.11-13)

19. yüzyılın başlarında patlak veren Napolyon Savaşları ile birlikte 1720'den bu yana süren Danimarka-Norveç Krallığı'nın barış dönemi sona ermek durumunda kalmıştır. 1801 yılında İngiliz donanma gemileri The Sound'a girmiş ve Kopenhag limanındaki bir çatışmada Danimarka filosunun çoğunu yok etmiştir. 1802 yılında İsveç Krallığı, İngilizlerin tarafında savaşa girmeye zorlanmıştır. 1807 yılında Fransa ve Rusya arasında gerçekleşen Tilsit Antlaşması'na kadar Danimarka tarafsızlığını korumayı başarmıştır. Ancak yapılan antlaşma neticesinde İngilizler, Napolyon'un Danimarka kıyılarını ve filolarını kendi aleyhine kullanması olasılığına karşılık, Kopenhag kentini bombalamıştır. Bu durum bardağı taşıran son damla olmuş ve 31 Ekim 1807 tarihinde Danimarka-Norveç Krallığı Napolyon tarafında savaşa katılmıştır.

İngiltere, Danimarka'nın savaşa katılmasının hemen ardından Danimarka ile Norveç'i birbirine bağlayan deniz sularını abluka altına almıştır. Bu durum Danimarka'dan Norveç'e yapılan tahıl sevkiyatını durdurmuş ve Norveç ticaretine ağır hasar vermiştir. Abluka 1810 yılına katı şekilde uygulanmış ve Norveç'te yıllar boyu süren izolasyon, açlık ve ekonomik kriz Norveç halkını bağımsızlık yolunda cesaretlendiren önemli bir nokta olmuştur.

1813 yılında İngiltere'nin müttefiki olan İsveç, güney bölgede yer alan Schleswig-Holstein üzerinden Danimarka'ya taarruzlarda bulunmuştur. Danimarka ve

İsveç arasındaki savaş 14 Ocak 1814 tarihinde imzalanan Kiel Antlaşması ile son bulmuştur.⁴

1.4.1. Kiel Antlaşması

Kiel Antlaşması, Napolyon Savaşları sırasında Danimarka ile İsveç arasındaki savaşı sona erdiren barış antlaşmasıdır. Antlaşma ile Danimarka, Norveç'i İsveç hâkimiyetine bırakmış ve böylece 1380 yılında başlatılan Danimarka-Norveç birliği sona ermiştir. Böylelikle Danimarka'nın Baltık ve Avrupa üzerindeki gücü daha da azaltılmıştır. Norveç'in topraklarına katılımıyla İsveç, 1809 yılında Rusya'ya kaybettiği Finlandiya ve Åland Adaları'nın kaybını kısmen telafi etmiştir. Fakat Danimarka ile olan birliğe giderek artan bir şekilde karşı çıkan Norveç, bir anayasa çerçeveleyerek ve İsveç birleşmesine direnerek İsveç'e takas edilmesine tepki göstermiştir.⁵

Danimarkalılar, bu antlaşmanın Norveç ile olan birliği sona erdirmesinden hoşnut değillerdi. Resmi olarak Kiel Antlaşması'na sadık olan Danimarka hükümeti, arka planda Norveç'in geri dönüşü için çalışmıştır. Muhtemelen bu nedenle, Norveç valisi olan veliyaht prens Christian Frederick, Kiel Antlaşması'na karşı bir ayaklanma organize etmek için Danimarka kralıyla işbirliği yapmıştır. Bunu yaparken Norveç'te desteğe ihtiyacı vardır ve bu nedenle her biri bölgesel hedeflere sahip iki siyasi güce güvenmeye başlamıştır. Daha büyük hizip, Kopenhag'a sadık, ancak geleneksel olarak merkezileştirme politikalarına karşı çıkan memurlar ve köylülerden oluşmaktaydı. Diğer, Batı Avrupa ile ticareti için Kopenhag'dan bağımsız olmak isteyen doğu Norveç'teki küçük ama önemli kereste tüccarları grubudur. 1809'dan beri İsveç ve Norveç arasında bir birlik sağlanmaması için komplo kurmuşlardır.

Bu, Christian Frederick tarafından Oslo'nun 30 mil kuzeyindeki Eidsvoll eyaletinde toplanmak üzere çağırılan bir kurucu meclisin arka planıdır. 17 Mayıs 1814 anayasasını hazırlamış ve Norveç tahtına Christian'ı seçmişlerdir.⁶

---

⁴ <https://delphipages.live/tr/cografya-ve-seyahat/dunya-ulkeleri/the-napoleonic-wars-and-their-aftermath>

⁵ <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Kiel>

⁶ <https://www.britannica.com/place/Norway/The-Treaty-of-Kiel>

Norveç'in bağımsızlığı büyük güçlerden hiçbir destek alamamış ve İsveç, 1814'ün Temmuz ayı sonlarında Norveç'e saldırmıştır. Christian, 14 günlük kısa bir savaştan sonra istifa etmek zorunda kalmıştır. İsveç veliaht prensi Jean Bernadotte (Norveç'te Karl Johan olarak anılır.), Norveç anayasasını kabul etmiş ve Kiel Antlaşması temelindeki tartışmalara son vermiştir. Bu durum, Norveçliler için oldukça büyük bir siyasi öneme sahiptir. Bir anayasal monarşi olarak Norveç, Kasım 1814'te İsveç ile birliğini tamamlamıştır. Norveç anayasasında sadece küçük değişiklikler yapılmıştır; kral ve dış politika ortak olacak, kral, Norveç'in rızası olmadan Norveç dışında kullanılamayacak olan Norveç silahlı kuvvetlerinin başkomutanı olacak ve Oslo'daki bir hükümet ve Storting ulusal meselelerle ilgilenecektir.

Norveç için Kiel Antlaşması Danimarka'dan ayrılma, tam bir iç özyönetimle kendi ayrı devletinin kurulması ve Oslo'da siyasi bir merkez anlamına gelmektedir.(Derry, 1979: s.211-219)

1.5. NORVEÇ PARLAMENTOSU: STORTING (1814)

1814 yılında Norveç, çoğu küçük bir toprağa sahip olan çiftçilerin ülkesiydi. Elbette bazı önemli toprak sahipleri vardı, ancak Norveç'teki çiftçiler arasında Avrupa'daki diğer herhangi bir ülkeden çok daha büyük bir eşitlik vardı. Diğer birçok Avrupa ülkesinin aksine Norveç, 1814 yılında neredeyse hiç aristokrasiye sahip değildi ve kasabalar mütevazı boyuttaydı. Yaklaşık 900.000 kişilik Norveç nüfusunun yalnızca %10'u kasabalarda yaşamaktaydı. 18.000 nüfusuyla Bergen, en büyük şehirdi ve 1814 yılında ülkenin başkenti olan Oslo'da yaklaşık 10.000 kişi yaşamaktaydı. Ülkenin ilk üniversitesi 1811 yılında Oslo'da kurulmuştur.

Norveç'te elit olarak gösterilen iki sosyal grup vardı. Önde gelen işadamlarının ve sanayicilerin ticari üstünlüğü vardı. Az sayıda olmalarına rağmen oldukça zengin bir kesimi oluşturmaktaydılar. Ve ilçe bünyelerinde üst kademelerden en alt kademelere kadar kamu görevlileri bulunmaktaydı. Söz konusu dönem Norveç'te siyasi muhalefet hareketine ve bağımsızlık taleplerine dair çok az emare bulunmaktaydı. 1814'ün başında oldukça az insan bağımsız bir Norveç devletini tasavvur edebilirdi.(Bø, 2016:s.2-3)

Napolyon Savaşları'nın ve Kiel Antlaşması'nın sonucu olarak Norveç, İsveç Krallığına teslim edilmiştir. 1814 yılında Norveç'te geçen dizide iki büyük kahraman vardır. Bunlardan biri yeni bir hanedan kurdu, diğeri ise eski bir hanedana aittir. Bu kahramanlardan biri Carl Johan'dır. Güney Fransalı bir avukatın oğludur ve yetenekleri kendisini Fransız Mareşalliğine, oradan da 1810 yılında gerçekleşecek İsveç tahtını teslim almaya kadar ulaştırmıştır. İsveçliler Carl Johan'ı tahta seçtiklerinde o dönem yaşanan Napolyon Savaşları'nda Rusya'nın değil, Fransa'nın yanında yer almak istemelerinden kaynaklanmaktaydı. Bu karara 1809 yılında Finlandiya'yı ele geçiren Rusya'dan toprakları, Fransız-İsveç ittifakının geri alacağı kanısı hâkimdir. Ancak Carl Johan, İsveçlilerin beklediği tepkiyi vermemiş ve Napolyon'a sırt çevirmiştir. Tam aksine İsveç'i Fransa'ya karşı savaşa sokmuştur. Kendisini en çok cezbeden ödül ise Norveç'tir. Carl Johan tahta geçtiğinde İsveç'te yeni bir hanedan kurmuştur. Günümüz İsveç Kralı dahi Carl Johan'ın soyundan gelmektedir.(Berg, 2014: s.268-277)

Diğer büyük kahraman, neredeyse 400 yıldır Danimarka ve Norveç'i yöneten Oldenburg hanedanının bir üyesi olan Prens Christian Frederick'tir. Kral VI. Frederick'in kuzeni ve tahtın varisi unvanını taşımaktaydı. 1813 yılının Mayıs ayında savaşın kritik bir döneminde Norveç'e vali olarak atanmıştır. Norveç'te coşkuyla karşılanan Christian Frederick, hâlihazırdaki arkadaşları ve danışmanlarının yanı sıra yeni dostluklar ve bağlantılar geliştirerek kısa sürede bölgede popüler bir lider haline gelmiştir.

Prens, 1814 yılında imzalanan Kiel Antlaşması'nı reddetmiş ve Norveç'te direnişi teşvik etmiştir. Norveç seçkinleri tarafından coşkuyla karşılanmış ve ordudan taraftar kazanmıştır. 1814 baharında Norveç bölgesinde direnişi desteklemeyen neredeyse hiç kimse yoktur. İsyan zamanlama açısından kilit önem taşımaktadır. Öyle ki İsveç Kralı Carl Johan o dönem Napolyon'a karşı bir savaş içerisindeydi ve Kiel Antlaşması'nın kendisine verdiği ödülü almaya hazır değildir.

Prens'in isyan ile hedeflediği Danimarka-Norveç ikili monarşisine dönmek değil, Norveç'i bağımsız bir ulus haline getirmektir. Fakat bağımsızlık fikri yeteri kadar destekçi toplayamamıştır. 16 Şubat 1814 tarihinde Danimarkalı prens ve seçilmiş bir grup nüfuzlu Norveçli, Eidsvoll kentinde *1814 Ünlüler Meclisi* olarak bilinen özel bir toplantı düzenlemişlerdir. Düzenlenen toplantıda Christian Frederick, Norveç Kralı

seçilmiş ve bir ulusal meclisin toplanması, bu meclisin kralı seçmesi ve Norveç için yeni bir anayasa tasarlaması kararlaştırılmıştır. Bu görüşmeden sonra Christian Frederick, parlak bir siyasi taktikçi olduğunu göstererek, olağanüstü bir ibadet gününde bütün Norveçli erkeklerin kiliselerde toplanıp ulusal meclise delege seçmeleri yönünde bir kararname çıkartmıştır. Seçimden hemen önce halk, Norveç'in bağımsızlığını iddia etmek ve ülke için can ve kan vermeyi göze almak için yemin ettirilmiştir. Bu şekilde Frederick, ayaklanma için tüm halkın desteğini talep edebilmiştir.⁷

11 Nisan 1814'te 112 erkekten oluşan Ulusal Meclis bir araya gelmiştir. Christian Frederick'in en yakın Norveçli danışmanlarından biri olan iş adamı Carsten Anker'e ait Eidsvoll'deki bir malikânede toplanmışlardır. Ulusal Meclis'in 112 üyesinden 33'ü ordudan özel olarak seçilmişken, geri kalanı kırsal bölgeleri ve kasabaları temsil etmekteydi. Sivil ve askeri kamu görevlileri çoğunlukta idi ve meclisin yarısından fazlasını oluşturuyorlardı. Fakat üst düzey yetkilileri meclise dâhil etmemişlerdir. Bir avuç delege büyük mülklerin ve eserlerin sahibiydi, yalnızca 13 üye tüccardı. Christian Frederick'in seçim kuralları, çiftçilerin iyi temsil edilmesini sağlamış, meclisin neredeyse üçte birini çiftçiler oluşturmuştur.

Eidsvoll'daki baskın grup, Christian Frederick'in destekçileriydi. İsveçlilere karşı her zaman isyandan yana oldular. Kendilerine Bağımsızlık Partisi adını vermişlerdir. Ancak karşıt görüşlülere kendilerine Prens Partisi adını vermiştir. Bağımsızlık Partisi'nin önde gelen isimlerinden biri de Yargıç Christian Magnus Falsen'dir. Falsen Norveç için önemli bir anayasa taslağının hazırlanmasının önde gelen isimlerindedir. Öyle ki Eidsvoll'da üstlendiği rol nedeniyle *Anayasanın babası* olarak adlandırılmıştır.

Ulusal Meclis'te, Norveç'in sahip olması gereken anayasa türü hakkın birçok farklı görüş bulunmaktaydı. Yine de mutlak monarşinin savunucuları azınlık konumunda kalmıştır. Kabul edilen anayasa geçmişle ciddi bir kopuşu temsil etmekteydi. Meclisteki seçkinler Kopenhag'da eğitim görmüş ve Kopenhag 1790'lardan beri entelektüellerin yeni ve yabancı fikirleri tartıştığı bir yer olmuştu.

---

⁷ <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/grunnlovsjubileet/brosjyre-engelsk.pdf>

17 Mayıs 1814 tarihinde Eidsvoll'daki tüm temsilciler bağımsız Norveç için yeni bir anayasa imzaladılar ve Christian Frederick'i kral ilan ettiler. Anayasa'da ifade edilen en önemli fikirler, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız Devriminde zafer kazanan radikal inançlardı. Anayasa'nın bazı ana ilkeleri şunlardı; *Halkın egemenliği, kuvvetler ayrılığı, bireyin özgürlüğü...*(Rossvoll, 1966: s.61-63)

Norveç Anayasası dönemin çoğu anayasasına kıyasla oldukça demokratiktir. Seçimlerde oy kullanma hakkı mülk sahipliğine bağlıydı, ancak yeterlilik sınırı düşük tutuldu ve yetişkin erkek nüfusun neredeyse yarısı oy hakkına sahipti. 1814'te kimse kadınlara oy hakkı vermek istememiştir.

Yeni Ulusal Meclis, müzakereci bir meclis anlamına gelen eski İskandinav kelimesi "ting" ile ilişkilendirilen bir isim olan "Storting" olarak adlandırılmıştır. İki odası aynı zamanda Norveç tarihini çağrıştıran isimler olan Odelsting ve Lagting olarak adlandırılmıştır. Kamu görevlilerinin güçlü konumu Anayasa'da ili şekilde ortaya konmuştur. Hepsi oy kullanma hakkına sahipti ve bir görevlinin ancak mahkemede yargılandıktan sonra görevden alınabileceğine karar verilmiştir. Çiftçilerin menfaatleri, aile toprağının peşin hüküm ve itfası ilkesinin Anayasaya yazılmasıyla güvence altına alınmıştır. Bu mülkiyet ve miras sistemi, özellikle Norveç'in özgür köylü toplumunun temel taşı olan Norveç dili ile kabul edilmiştir. Anayasa'nın diğer bir ilginç özelliği ise, Yahudilerin krallığa girme hakkını reddeden ve Cizvitlere ve manastır tarikatlarına müsamaha gösterilmeyeceğini belirten 2. maddesidir.⁸

1.6. İSVEÇ YÖNETİMİNDE NORVEÇ (1814-1905)

1814 yazında bağımsız Norveç, İsveç'e karşı savaşmak zorunda kalmıştır. Carl Johan, Napolyon'a karşı savaştan dönmüştü ve Norveç'i ele geçirmek için önünde bir engel kalmamıştır. Savaş Norveçliler tarafından gönülsüzce yürütülmüş ve sonuç İsveçliler için hızlı bir zafer olmuştur. Söz konusu durum aslında Carl Johan'a ittifak olduğu İngiltere ve Rusya gibi büyük devletler tarafından garanti altına alınmış paylaşımdır. 14 Ağustos'ta Moss kentinde Norveç ve İsveç, Norveç'in böyle birliği

⁸ https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/ROMMETVEDT%20-%20The%20Norwegian%20Storting_1.pdf

kabul etmesini gerektiren bir ateşkes anlaşması imzalamışlardır. Söz konusu ateşkes anlaşmasında Kiel Antlaşması'ndan hiç söz edilmemiştir. Ayrıca anlaşma, Carl Johan'ın yeni Norveç Anayasası ile ilgili müzakerelere girmeye istekli olduğunu göstermiştir. Söz konusu ateşkes anlaşması tarihe Moss Sözleşmesi olarak geçmiştir. Christian Frederick'in Norveç isyanına duyduğu coşku hızla azalmış ve hastalanıp depresyona girmiştir. 10 Ekim 1814 tarihinde Norveç tahtını resmen terk etmiş fakat 1839 yılında Danimarka tahtına VIII. Christian olarak geçmiştir.⁹

Norveç'in nüfusu 19. Yüzyılda, tarihinin diğer dönemlerinde çok daha hızlı büyümüştür. Nüfus 1801'de 883.000'den 1900'de 2.240.000'e yükselmiştir. Kent nüfusu 1800'de sadece %8,8 iken, 1900'de %28 oranına ulaşmıştır. Ekonomik büyüme, yüzyıl boyunca kayda değer şekilde artmış olsa da, artan nüfusa ayak uyduramamıştır. Bu durum Norveçlilerin kitlesel göçünün başlıca sebeplerinden biridir. Norveç, 19. Yüzyılda tüm Avrupa ülkeleri arasında İrlanda'dan sonra en yüksek göç alan ülkedir. 1840'tan 1914'e kadar yaklaşık 750.000 kişi Norveç'i terk etmiştir. Çoğu kırsal kesimden olan göçebeler, Amerikan Orta Batı'sının çiftçilik fırsatlarını değerlendirmek istemişlerdir.

1.6.1. Ekonomik Durum

Norveç, Napolyon Savaşlarını takip eden ekonomik krizden ciddi bir şekilde etkilenmiştir. Norveç'in ihracatı esas olarak Büyük Britanya'ya yapılan ahşap ürünlerinden ve bir dereceye kadar da cam ve demir ürünlerinden oluşmaktaydı. Savaştan sonra İngilizler, Kanada'dan gelen ahşap eşyalara ayrıcalıklı tarifeler getirdiğinde, Norveçli ormancılar, bıçkı fabrikaları ve ihracat firmaları feci şekilde etkilenmiştir. Demir ve cam ihracatı da pazarlama güçlükleriyle karşılaşmıştır. Keresteden sonra ülkenin en önemli ihraç ürünü olan balık, ekonomik çöküşten en az etkilenen ürün olmuştur. Öyle ki 1820'lerde batı kıyısındaki ringa balığı balıkçılığı güçlü bir genişleme dönemine girmiştir. 1850'lerden itibaren Norveç'te tarım hızla gelişmiştir. Sığır yetiştiriciliğine ağırlık verilerek modern yöntemler benimsenmiştir. Aynı zamanda, demiryollarının inşası, küçük toplulukların izolasyonuna son vermeye ve tarım ürünlerinin satışının önünü açmaya başlamıştır.

⁹ <https://www.britannica.com/place/Sweden/The-Swedish-Norwegian-union>

Bununla birlikte, ülke ekonomisine en güçlü desteği veren ticari denizciliğin büyük genişlemesi olmuştur. Norveç'in dünya tonaj yüzdesi %3,6'dan %6,1'e yükselmiş ve yüzyılın sonunda Norveç, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra dünyanın en büyük ticari donanmasına sahip olmuştur. Ticari denizciliğin ülkeye getirdiği ekonomik kaynaklar sanayileşmenin temelini oluşturmuştur. 1860 yılı itibariyle Norveç'in endüstrisi, özellikle kereste ve odun hamuru ticareti ve mühendisliğinde oldukça genişlemiştir.

Sosyal ve ekonomik olarak bu genişleme, 19. Yüzyılın sonlarına doğru siyasette çok daha büyük bir rol oynamaya başlayan armatörler, üreticiler ve işadamları için bir sıçrama tahtası olmuştur.(Lindgren, 2015: s. 30-37)

1.6.2. Siyasi Arena

Napolyon Savaşlarından hemen sonraki on yıllarda ekonomik gelişme, büyük ticari kaygıların ve büyük mülklerin gücünde bir azalma anlamına gelmekteydi. 1821'de asaleti ortadan kaldırma kararı, üst sınıfların sosyal ve ekonomik koşullarını büyük ölçüde azaldığının bir göstergesiydi. Aynı zamanda, memurların konumu güçlendirildi ve o zamandan 19. Yüzyılın ikinci yarısına kadar ülkenin siyasi gücünü kontrol etmişlerdir. Devlet memurları dışında, o dönem Norveç'te herhangi bir önemi olan yalnızca iki siyasi faktör daha vardır: çiftçiler ve hükümdar.

1814 Eidsvoll anayasası, Storting'e Amerika Birleşik Devletleri (ABD) dışında herhangi bir ülkede parlamento organlarının sahip olduğundan daha fazla yetki vermiştir. Kral yürütme gücünü elinde tutmuş ve kendi bakanlarını seçmiştir. Ancak yasalar, vergilerin konulması ve bütçe Storting'in yetkisine verilmiştir. Storting yasayı başlatma yetkisine sahipti ve kralın yalnızca veto etme hakkı vardı. Charles XIV. John (1818-44 arası hüküm sürmüştür.) mutlak veto hakkını talep ettiğinde, Storting askeri baskıya rağmen kesin olarak reddetmiştir. Bu oybirliğiyle başlatılan direnişle karşılaşan kral, taleplerinden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Ve Storting'in hâkimiyeti, İsveç'in iki ülkeyi daha fazla birleştirme girişimlerine karşı daha sağlam haline gelmiştir. Ulusal bir gösteri olarak Norveç, 1820'lerde Eidsvoll Anayasası'nın varoluş tarihi olan 17 Mayıs'ı ulusal bir gün olarak kutlamaya başlamıştır. Kralın kutlamayı yasadışı ilan etme girişimi şiddetli gösterilerle sonuçlanmış ve 1830'larda bu durumu kabul etmek zorunda kalmıştır.(Michalsen, 2011: s.220-223)

Norveç'in aynı zamanda iç cephede çözmesi gereken birçok büyük sorunu vardır. Büyük ölçüde artan banknot basımıyla finanse edilen savaş, yerel para biriminin savaş öncesi değerinin on beşte birine düşmesini sağlamıştır. Enflasyonu engellemek için ağır bir Sterlin vergisi uygulanmış ve 1816'da banknot basma tekeli olan yeni bir Norveç bankası kurulmuştur. Ancak güçlü ihtiyati tedbirlere rağmen, 1842 para reformuna kadar maliyenin istikrara kavuşması mümkün olmamıştır. Ekonomik olarak bakıldığında, kamu hizmeti kesinlikle liberaldir ve lonca sistemi ile eski ticaret düzenlemeleri 1840-50 arası dönemde kaldırılmıştır. 1842'ye gelindiğinde, Norveç'i kademeli olarak serbest ticaret ülkesi yapan bir karar olan gümrük vergilerinin düşürülmesine karar verilmiştir.¹⁰

1.6.3. Norveç Parlamentosu ve Hükümeti

Oyların çiftçilere verdiği etki ilk başta istismar edilmemiş ve milletvekili olarak memurları seçmeye devam etmişlerdir. Ancak yaklaşık 1830'da harcamaların azaltılması için bir talep ortaya çıkmış ve Ole Gabriel Ueland'ın önderliğinde Storting'te daha kısıtlı bir sınıf politikası uygulanmaya başlamıştır. 1837'de tabandan gelen politikacılara eğitim sunan yerel özyönetimle ilgili bir yasa çıkarılmıştır. Çiftçilerin politikası, nüfuzlu bürokrat gruplarıyla keskin çatışmalara yol açmış ve sonunda ulusal düzeyde siyasi iktidar mücadelesi başlamıştır. 1848'den sonra Marcus Thrane'in önderliğinde ortaya çıkan radikal bir işçi hareketinin baskısı ve İsveç ile ilişkilerde daha sonra artan gerilim nedeniyle, birçok çiftçi orta sınıflara ve küçük memurlara yönelmiştir. Bu sol koalisyonun yoğun milliyetçi tutumu, ulusal kültürü ve dili güçlendirme çabalarıyla ifade edilmiştir. Bürokratların Danca'dan etkilenen dil yerine yerel dili, resmi dil olarak tanıtmaya mücadelesi koalisyon politikasının önemli bir parçası haline gelmiştir. Koalisyon 1884'te Venstre (Sol) siyasi partisi olarak örgütlenmiştir.

Birliğin kralı genelde İsveç'te ikamet ettiğinden Norveç, bir genel vali tarafından temsil edilmiştir. Bu İsveç'in, Norveç'in ana taleplerine boyun eğdiği 1873 yılına kadar çözülemeyen genel vali çatışmasına yol açmıştır. Sorun, Norveç'te kralın İsveçli olarak görülmesi ve Norveç'teki hükümeti aday gösterme hakkının, ülkenin özerkliği için bir tehlike olarak görülmesiydi. Çatışma, Storting'in hükümete olan güven sorunu

¹⁰ <https://www.britannica.com/place/Norway/Economic-conditions#ref39320>

etrafında dönmekteydi. II. Oscar'ın hükümdarlığı sırasında (1872-1905 arası Norveç'te hüküm sürdü.), muhafazakâr bir hükmet Storting'in üç kez kabul ettiği bir anayasa değişikliği yapmayı reddettiğinde sorunlar zirveye ulaşmıştır. Suçlama Mahkemesi (Riksrett) önündeki bir duruşmanın ardından, hükümet 1884'te istifa etmek zorunda kalmıştır. Böylece hükümet üzerinde belirleyici nüfuzu kral değil Storting elde etmiş ve Norveç, İskandinavya'da parlamento yoluyla yönetilecek ilk ülke olmuştur.(Knutsen, 1997: s.235-237)

Norveç iç cephede tam bir özyönetim kazanmış olsa da, Birlik hala dışarıda İsveç-Norveç Kralı tarafından temsil edilmekteydi ve ülkenin dış politikası İsveç Dışişleri Bakanı tarafından yürütülmekteydi. Bu nedenle 1880'lerden itibaren bağımsız bir Norveç Dışişleri Bakanlığı için git gide artan bir talep oluşmuştur. 1891'de Venstre, programında diğer şeylerin yanı sıra bu soruyla anketlerde ikna edici bir çoğunluk elde etmiştir. Buna rağmen, kralın seçimden sonra atadığı Johannes Steen başkanlığındaki Venstre hükümeti, dışişleri bakanı sorununu ele almayı, bunun yerine Norveç konsolosluk hizmeti için daha sınırlı bir talepte bulunmuştur. Bu bile 1892-93 senelerinde İsveç tarafından açıkça reddedilmiştir. Storting bu reformu bağımsız olarak gerçekleştirmeye çalıştığında, askeri harekât tehdidi altında, bütün birliğin gözden geçirilmesi için İsveç ile müzakere etmeye zorlanmıştır. İsveç kısa sürede daha uyumlu olmaya hazır olduğunu göstermesine rağmen, uyumsuzluklar o kadar belirgin hale gelmiştir ki gerçek bir uzlaşma şansı kalmamıştır.(Nordlund, 2019: s.9-15)

1898'de görüşmeler çıkmaza girmiş ve aynı zamanda Norveç, kralın vetosuna rağmen ticaret bayrağındaki Birlik amblemini kaldırarak bağımsız olduğunu göstermiştir. Bağımsız bir konsolosluk hizmetine yönelik daha sınırlı talebi çözmek amacıyla yeni müzakereler başlatılmış fakat bu müzakereler de başarısız olunca Norveç meseleyi kendi çözüme yoluna gitmiştir. Storting, Norveç'in kendi konsolosluk hizmetini oluşturan bir yasa tasarısını kabul etmiştir. Kral tasarımı onaylamayı reddettiğinde, Christian Michelsen'in liderliğindeki koalisyon hükümeti istifa etmiştir. Bu koşullar altında, kralın yeni bir Norveç hükümeti kurması imkânsız olduğundan, Storting 7 Haziran 1905 tarihinde "*Kralın, Norveç Kralı olarak işlevini sonlandırması sonucu İsveç ile birliğin feshedildiğini*" ilan etmiştir. Ancak parlamento bu tek taraflı Norveç kararını kabul etmeyi reddetmiştir. Her iki ülkede de askeri harekât ve kısmi

seferberlik tehdidi altında, Norveç, Birliğin feshi için gerekli koşullar konusunda görüşmeye başlamıştır. Eylül 1905'te İsveç'in Karlstad kentinde her iki taraftan da tavizler içeren bir çözüme varılmıştır. İsveç-Norveç Birliği böylece yasal olarak feshedilmiş ve kısa bir süre sonra Danimarka Prensi Charles, referandum yapılarak Norveç Kralı olarak seçilmiş ve VII. Haakon adıyla tahta çıkmıştır.(Leiren, 1978: s.186-188)

1.7. BAĞIMSIZLIK VE İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI ARASI DÖNEM

1.7.1. Birinci Dünya Savaşı Öncesi

Savaş patlak verdiğinde Norveç, yalnızca dokuz yıldır bağımsız olan bir ülkedir. 1914 yılında 2,5 milyondan az nüfusuyla sahipti. Norveç nüfusunun yarısından fazlasının geçim kaynakları çiftçiliğe ve balıkçılığa dayanmaktaydı. Sanayileşme gelişim aşamasındaydı. Siyasal olarak Liberal Parti, 1913'teki seçimlerden beri iktidardaydı.

Genel erkek oy hakkı 1898'de, genel kadın oy hakkı 1913'te getirilmiştir. İskandinav ülkeleri arasında yalnızca Finlandiya, 1906 gibi erken bir tarihte kadınlara oy hakkı veren ilk Avrupa ülkesi olarak, bu açıdan Norveç'in önünde yer almıştır.

1905 yılında İsveç ile birliğin barışçıl bir şekilde çözülmesinin net bir sonucu olmuştur; Norveç ve İsveç birleşik krallıklarının dış politikası Stockholm'den yönetildiği için Norveç bir dış hizmet kurmak zorunda kalmıştır. Norveç'in tamamen sıfırdan başlamasına gerek yoktur, birçok Norveçli diplomat ve bürokrat "eski" hizmetten çekilerek "yeni" hizmete katılmıştır. Ancak yine de bir Norveç dış politikası oluşturmak ve dış ilişkilerde diplomatların hangi rolü oynayacaklarına karar vermek gerekmektedir. Dönemin Dışişleri Bakanı Jorgen Lovland (1848-1922), 26 Ekim 1905'te Norveç Parlamentosu ile yaptığı görüşmede ülkenin dış politikasında izlenecek iki ana yönü özetlemiştir. Bunlar; aktif bir ticaret ve tarafsızlık politikalarıdır.(Haug, 2016: s.3)

Dışişleri Bakanı Lovland, Norveç'in Avrupa kıtasındaki çatışma bölgelerinden coğrafi uzaklığı algısına dayanan bir dış politika ve "yeni bir ulus inşa etmek için izole olma" arzusunu ana hatlarıyla açıklamıştır. Politika, aktif uluslararası ticaret ilişkilerine odaklanmıştır. Tarafsızlık, "ülkeyi diğer halkların savaşlarına

sürükleyebilecek siyasi ittifaklardan uzak durulması'' vurgusu yapılarak temel hedef haline getirilmiştir.(Müller, 2019: s.11) Bununla birlikte Norveçlilerin, büyük güçler arasında bir Avrupa savaşı durumunda İngiltere'nin ülkeyi ve ekonomik varlıklarını koruyacağına inandıklarını da vurgulamak gerekmektedir. Böylece 1914'te Norveç dış politikası esasen ticaret politikası olarak anlaşılmış ve Norveçliler, İngilizlerin etki alanı içinde olduklarını bir asır önce yaşanan abluka olaylarında gayet iyi kavramıştır.

Norveç'in dış politikası, uluslararası hukuka olan inancı temel almıştır. Tahkimin erken bir destekçisi olarak Norveç, çatışmaları barışçıl yollarla çözmenin bir yolu olarak uluslararası işbirliğini ve tahkimi teşvik etmede ön saflarda yer almıştır. Fakat Birinci Dünya Savaşı bu inanca büyük bir darbe indirmiştir. Yine de Norveç, 1907'de Lahey Barış Konferansı'nda ve 1909 Londra Deklarasyonu'nda hazırlanan tarafsız ülkelerin haklarına ve görevlerine saygı duyulacağına inanmıştır.(Haug, 2016: s.3)

1.7.2. Birinci Dünya Savaşı

1914 yılına Norveç'te, bir asır önce parlamentonun ve henüz yeni kazanılmış olan tam bağımsızlık havası hâkim olmuştur. Öyle ki dönemin Başbakanı Liberal Gunnar Knudsen, iki haftadır özel yatında tatildayken, uluslararası arenadaki olayların giderek tehditkâr bir hale büründüğünün farkına bile varmamıştır. Knudsen, 27 Temmuz tarihli kayıt defterine şunları kaydetmiştir: ''Şimdiye kadar üç gündür gazetemiz yoktu ve bu yüzden, Güney Norveç'te küçük bir sahil kasabası olan Langesund'a vardığımızda, Avrupa'nın savaş uçurumunda olduğunu öğrendiğimizde çok şaşırmiştık.''

Ekonomik cephede yapılan hazırlıklar Knudsen'in şaşkınlığının tam olarak karşılığı olmuştur. Ağustos ayının ilk haftası tam bir panik havası içerisinde geçmiştir. Buna bağlı olarak tahıl, un ve diğer temel gıda maddelerinin fiyatları yükselmiştir.(Tenold, 2019: s.67-70)

Panik, düzenli olarak döviz bozdurmayı reddeden bankaları da vurmuştur. Birçok sanayi şirketi işçilerini işten çıkarmış ve yurt dışından finanse edilen birkaç büyük inşaat işi birdenbire sona ermiştir. Böylece hatırı sayılır bir işsizlik ortaya çıkmıştır. Yine bu panik dönemde dünya ticareti durma noktasına gelmiş ve navlun oranları önemli ölçüde düşerken aynı zamanda ilgili riskler de artmıştır. Elbette tüm

dünyada olduğu gibi Norveç'te de birçok gemi inşa edilmiştir.(Sæther ve Eriksen, 2018: s.22)

Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde, Norveç ile birlikte İsveç'te tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Fakat bu tarafsızlığın korunamaması durumunda alternatif rotalar da çizmişlerdir. İsveç esas olarak ekonomisinin Almanya ile yakından bağlantılı olması nedeniyle, olası bir çatışma durumunda İtilaf Devletleri'nin yanında yer almayı öngörmüştür. Coğrafi konum, İsveç'in böyle bir karar vermesinde etken rol oynamıştır. Keza iki ülkeyi yalnızca Baltık Denizi ayırmaktadır ve o dönem İsveç'in batı kısmı neredeyse tamamen Almanya'nın kontrolü altındadır. Öte yandan Norveç, İngiltere'nin yanında yer almayı öngörmüştür. Norveç ekonomisi batıya dönmüştü ve İngilizler tedarik hatlarını kontrol ediyordu. Zaten yüz yıl önce Norveç, bir İngiliz ablukasının ne denli felaketlere yol açabileceğini deneyimlemiştir.

Rusya ile ilişkiler, iki ülkenin farklı konumlarını daha da netleştirmiştir. Öyle ki İsveç'in, Rusya ile ezelden beri bir anlaşmazlığı bulunmaktaydı ve Norveç ile bir anlaşma yapabilmek için Norveç'in Rusya ile hiçbir şekilde anlaşmamasını ön şart olarak sunmuştur. İsveç'in ittifak daveti bu şartlar altında reddedilmiştir. İki ülkenin farklı ekonomik ve dış politika yönelimlerinden kaynaklanan gerçek çıkar çatışmaları olduğu aşikârdır.(Qvarnström, 2014: s.11-13)

Savaşın ilk haftalarında yaşanan sorunlar kısa sürede aşılmış ve yerini Norveç ekonomisi için bir patlama almıştır. Batı Avrupa'daki diğer tarafsız ülkeler gibi Norveç, hem savaşı taraflarla ticaret yapabileme avantajını kazanmış hem de diğer ülkelerle ticaretini devam ettirmiştir. Aynı zamanda savaş, bu ülkelerin kendi üretim kapasitesini büyük ölçüde azaltmış ve milyonlarca sivil vatandaş işlerinden çıkarılıp cepheye gönderilmiştir.

Kısmen düşmanın harekâtından kaynaklanan kayıplar nedeniyle, ancak esas olarak savaş malzemelerinin taşınmasının çok fazla yer kaplaması nedeniyle tonaj talebi ve navlun oranları muazzam bir şekilde artmıştır. Ayrıca, azaltılmış hacme malların eskisine göre daha uzak yerlerden taşınması görevleri verilmiştir (tahılın Rusya ve Baltık devletleri yerine Kuzey Amerika'dan ithal edilmesi gerekliliği gibi). Tüm bunlar, dünyanın en büyük ticaret filolarından birine sahip Norveç gibi tipik bir

nakliye ülkesi için mükemmel fırsatlar yaratmıştır. Nakliye, her şeyden önce ülkenin oluşturduğu ticaret fazlasına katkıda bulunmuştur.

Çoğu endüstriyel üretim dalı da dâhil olmak üzere diğer endüstriler de gelişmiştir (Fransız mühimmat üretiminde kullanılan nitratin önemli bir bölümünü sağlayan Norsk Hydro gibi). Madencilik ürünlerinin yanı sıra gıda ürünlerine de talep artmıştır. İngilizler ve Almanlar, Norveç balıkları için birbirilerinden daha yüksek teklifler vererek bir nevi yarış içerisine girmişlerdir.

Bir süre sonra ülkenin ekonomik hayatında iki önemli faktör kendini hissettirmiştir. Bunlar, mal kıtlığı ve para fazlasıdır. Bu da enflasyona, kara pazarlamaya ve stokçuluğa yol açmıştır. Başkentte ve diğer yerlerde yüzlerce yeni borsacı ortaya çıkmış ve herhangi bir resmi izin olmadan hareket etmişlerdir. Sadece vatandaşlar değil bankalar da faiz getiren yatırım yapma sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır. Yeni ve kalıcı projelerin kurulması, dünya ticaretindeki şiddetli ayaklanmalar tarafından engellenmiştir. Sonuç olarak, bankaların harcanabilir fonlarının büyük bir kısmı, özellikle de hisse nakliyesi konusunda, spekülasyona girmiştir.

Hem eyalet hem de yerel yönetim faaliyet alanlarını büyük ölçüde genişletmiştir. Bunu için para, kısmen yüksek vergilendirme ve kısmen de krediler yoluyla sağlanmıştır. En önemli gıda maddelerinin fiyatları ve kiralara sübvansede edilmiştir. Yiyecek ve hammaddelerin ithalatının düzenlenmesi veya denetlenmesi ve bunların dağıtımını gibi bir dizi "konsey" atanmış ve çeşitli görevler verilmiştir. Ayrıca hükümet, daha önce duyulmamış bir dereceye kadar ticaret ve sanayinin doğrudan mülkiyetini üstlenmiştir. Norveç kıyılarında devlet tarafından yürütülen balina avcılığı, yağ sıkıntısını telafi etmek için başlamıştır.

Teşebbüs edilen bir tür planlı ekonomi olmuştur. Yetkililer, ülkenin kaynakları üzerinde bir araştırma yapmaya ve bunları düzenlemeler ve müdahaleler yoluyla dağıtmaya çalışmıştır. "Savaş komünizmi" terimi burada tam olarak uygulanmıştır. Ancak buradaki amaç bir ekonomik sistemi diğeriyle değiştirmek değil, mevcut (kapitalist) sistemin işleyişini kolaylaştırmak olmuştur. Hükümetin ekonomideki genişletilmiş rolünün bir değer nedeni ise savaşın yarattığı muazzam toplumsal eşitsizlikleri dengeleme arzusu olmuştur. Keza balıkçılar ve çiftçiler göreceli olarak

zenginleşirken, sanayideki işçilerin ve devlet memurlarının ücretleri enflasyona kıyasla düşük kalmıştır.

Norveç ticaret filosunun önemi ve ihracatının artan değeri, yavaş yavaş ülkenin tarafsızlık politikasında sorunlara yol açmıştır. Her iki savaşı için de, yalnızca kendi erzaklarını temin etmek değil, mümkün olduğu kadar düşmanlarının hiçbir şey temin edemediğinden emin olmak önem arz etmiştir.

Uzun süren bir deniz çatışması göz önüne alındığında Norveç, büyük olasılıkla İngiltere'nin ona ne kadar boşluk tanımaya istekli olacağına insafına kalmıştır. Norveç ile ilgili olarak İngiltere, güçlü bir baskı yönetimine sahiptir. İngiltere'nin dünya çapında bir sığınak istasyonları ağını kontrol etmesi önem arz etmektedir. Bunlara erişimi olmadan Norveç ticaret filosu yelken açamaz, sanayi durma noktasına gelir ve balıkçı filosu yakıt eksikliğinden etkilenirdi. Kısacası Norveç için ekonomik bir felaket kaçınılmaz olurdu.(Knutsen, 1999: s.44-52)

İngiltere'nin Norveç'e uyguladığı baskı türü esas olarak dolaylı türden olmuştur. Gemilerin sığınak yapmasına ve Norveç sanayi ve sivil nüfusuna erzaklarını teslim etmesine izin veren koşullar eklenmiştir. Genellikle İngilizler, Norveç'in İttifak devletlerinden ithal ettiği malların Almanya'ya veya müttefiklerine yeniden ihraç edilmemesi gerektiğine dair bir garanti talep etmiştir.

Başlangıçta, bu anlaşmalar ağını kontrol eden Oslo'daki İngiliz elçiliği ve İngiliz konsoloslukları olmuştur. Ancak uzun vadede bu çok külfetli hale gelmiş ve yerini, ticaret örgütlerinin İngilizler ile bireysel üyeler arasında aracı olarak işlev gördüğü bir düzenleme almıştır.

Başlarda Norveç hükümeti ne müzakereci ne de imzacı olarak bu anlaşmalarda hiçbir rol üstlenmemiştir. Hükümetin, savaşı taraflardan birine yönelik düzenlemelere resmi bir ortak olarak dâhil edilmesi, onun tarafsız konumunun inandırıcılığı açısından şaibe uyandıracaktır. Buna rağmen yetkililer, müzakereleri sahne arkasından etkilemiş ve 1916'dan itibaren anlaşmalara resmi onay vermişlerdir.

Almanlar da benzer yöntemlerden yararlanmaya başlamıştır. Norveç yetkililerinin veya ticaret ve sanayinin Almanya ile ticareti azaltmak için adımlar atması halinde, Alman hükümetinin bunu tarafsızlık ihlali olacak göreceğini açıkça belirtmiştir. Almanya tarafından müteakip protestoların temelinde askeri misilleme

tehdidi yatmaktaydı ve Norveç'in uluslararası sulardaki ticaret filosu bu açıdan önem arz etmekteydi.

Savaş, uluslararası pazarda balık için büyük bir talep yaratmıştır. 1915'in sonunda Almanlar, balıkçılık hususunda rakiplerini geride bırakarak, Norveç balık pazarını ele geçirmeyi başarmıştır. İngiltere'de bu durum, özellikle Norveç balıkçılığının İngiliz filosu tarafından kontrol edilen bölgelerden geçmek zorunda olan yakıt ve donanıma bağımlı olması nedeniyle büyük ilgi görmüştür.

1916'nın başında Norveç ihracatının büyük ölçüde İngiltere'nin abluka politikasına uygun hale getirilmesine ek olarak, ülke İtilaf savaş malzemelerinin Norveç toprakları üzerinden taşınmasını zımnen kabul etmek zorunda kalmıştır. Rota, Finnmark (Norveç'in en kuzeydeki ilçesi) kıyılarından Finlandiya'ya (o sırada Rus İmparatorluğu'nun bir parçasıdır) geçmiştir. Resmi olarak trafik, vatandaşlar tarafından üstlenilen sivil ticaret olarak tanımlanmıştır. Ancak, bu açıklamaya Almanlar neredeyse hiç katılmamıştır. Öyle ki rota üzerindeki mühimmat depoları Alman ajanları tarafından ateşe verilmiştir.

1916 sonbaharından itibaren Almanya'nın denizaltı savaşını hızlandırması, özellikle Norveç'i ciddi şekilde etkilemiştir. O dönem birçok Norveç gemisi şaibeli şekilde batmıştır. İngiltere bu hususta, Norveç'in İtilaf devletleri iletişim açısından çekilmesi için baskı görmesini önlemek istemiştir. Ancak gemiler tarafsız bayrak altında seyrettikleri sürece kendilerini silahlandırmaları engellenmiştir. İngiliz hükümeti bu nedenle Norveç filosunu satın almasına izin verilmesi gerektiğini önermiştir. Önerme, ekonomik ve ulusal nedenlerden ötürü Norveç tarafından reddedilmiş ve bunun yerine, İngiltere'nin Norveç'e, İngiliz silahlı gemileriyle taşınan kömür ve kok tedarik etmeye hazır olduğunu açıkladığı bir çözüm bulunmuştur.

Norveç gemileri daha uzak ve güvenli sulara aktarılırken, bunların bir kısmına İngilizler tarafından el konulmuş ve gemi sahiplerinin imzaladığı bir anlaşma ile İngiliz bayrağı altında denize açılmıştır. Norveç hükümeti, Almanları karşılama almamak amacıyla ikinci düzenlemeyi resmen protesto etmiştir.

Yine de Norveç hükümeti, başka seçeneği olmayan bir durumda olduğunu hissetmiştir. İngilizlerin istekleri reddedilirse, İngiltere'nin, kendi kontrolü altındaki bölgede tüm Norveç gemilerine malzeme sağlamadan, sadece el koyacağından

korkulmuştur. Başbakan Knudsen, yeni bir kömür krizinin işsizliğe yol açacağını, bunun da enflasyondan ve Rus Devrimi'nden ilham alan toplumsal hoşnutsuzluğu yeniden körükleyeceğini vurgulamıştır.

Tonaj anlaşması, Norveç'in İtilaf cephesine doğru bir adım daha attığını göstermiştir. Norveçli bir tarihçi, Norveç'in konumunu tanımlamak için "Tarafsız Müttefik" terimini kullanmıştır.

1917'nin ilk birkaç ayında, Alman Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Norveç ile savaş için bir plan olan "Kriegsfall Norwegen"i tasarlamıştır. Plan, Norveç'in İtilafa katıldığı bir duruma, diğer bir deyişle İngiltere'nin Norveç kıyılarına erişim kazandığı bir duruma dayandırılmıştır. "Kriegsfall Norwegen", Norveç topraklarını yalnızca dolaylı olarak ilgilendirmekteydi. Olası bir durumda Norveç'in güneyindeki kasaba ve fabrikaların zeplinler tarafından bombalanmasını içermekteydi. Ayrıca deniz hattına mayınların döşenmesini ve Açık Deniz Filosunun ara sıra ilerlemesini içermekteydi. Fakat en kötü senaryoda bile plan faaliyete geçirilmemiştir. Öyle ki Tonaj Anlaşması, eğer bilinmiş olsaydı, sert Alman tepkilerini tetikleyebilirdi ancak bu bile muhtemelen "Kriegsfall Norwegen" planının devreye girmesini sağlamayacaktı. Keza 1917 baharında İngiltere ile Norveç arasında müzakereler yapılırken, Berlin'de İngilizlerin Norveç'te üs kurmakla ilgilendiğine dair söylentiler dolaşmıştır. Ancak bu durum yaklaşık bir ay sonra sakinleşmiştir.

ABD'nin savaşa girmesi ve İttifak Devletleri'nin savaşı kaybedecek duruma gelmesi ile birlikte Norveç'in üzerindeki baskı ortadan kalkmıştır. Nitekim 1918 sonbaharında Anglo-Amerikan işbirliğine resmi olarak dâhil olabilmıştır.(Haug, 2016: s.8-14)

1.7.3. İki Savaş Arası Dönem

Tarafsız Danimarka'da olduğu gibi savaş, Norveç ticareti için de elverişli koşullar yaratmıştır. Ağustos ayındaki kısa paniğin ve 1914 sonbaharındaki belirsizlik döneminin ardından, işsizlik 1915'te azalmış ve savaşın geri kalanında oldukça düşük kalmıştır. Ancak, bazı hayati mallar için azami fiyatların belirlenmesi ve alkol üretmek için tahıl veya patates kullanımının yasaklanması dâhil olmak üzere piyasaya hükümetin müdahalesi bazı gıda maddeleri ve yakıt kıtlığını önleyememiştir. Kara borsalar gelişmiş ve temel gıda maddeleri hem pahalı hem de kıt hale gelmiştir.

Devlet düzenlemeleri, savaşı, servet daha eşitsiz bir şekilde dağıtıldıkça Norveç toplumu içinde değişikliklere yol açan bir ekonomik patlama yaratmaktan alıkoyamamıştır. Böylelikle birkaç sınıf çok zengin olurken (borsacılar, denizciler, çiftçiler ve balıkçılar), alt düzey memurlar ve işçi sınıfı artan fiyatlara maaşlarının ayak uyduramaması sebebiyle mağdur olmuştur. Ağustos 1914'ten 1918 yazına dek süren savaş süresince yaşam maliyeti yaklaşık %250 artmıştır. Toplum, bedeli ne olursa olsun mal için ödeme yapabilenler ile yapamayanlar arasında bölünmüştür.

Bu bölünmenin bir sonucu olarak, 1917 yılı Norveç tarihindeki en büyük gösterileri görmüştür. Haziran ayında 300.000'den fazla insan yiyecek ve ihtiyaçların karşılanması için gereken paranın eksikliğine karşı gösteri yapmak için sokaklara dökülmüştür. Başkent Oslo'da gösterilere 40.000'den fazla kişi katılmıştır. 1912 yılındaki parlamento seçimlerinde atılımını gerçekleştiren İşçi Partisi, savaş sırasında radikalleşerek, 1918 yılında devrimi ülkenin karşılaştığı zorluklara olası bir çözüm olarak görmüştür.¹¹

1935'e kadar olan yıllarda Muhafazakârlar, Liberal Parti ve Tarım (Çiftçiler) Partisi tarafından dönüşümlü olarak oluşturulan çeşitli hükümetler, büyük ölçüde liberal bir ekonomi politikası izlemişlerdir. Birinci Dünya Savaşı ve savaş sonrası yılların neden olduğu enflasyondan sonra 1920'lerde asıl amaç para birimini (kronu) eski değerine geri döndürmek olmuştur. Norveç, iyileşen dünya Pazar koşullarında yalnızca önemsiz bir pay almış ve 1927'deki işsizlik rakamları işgücünün beşte biri oranında yüksek görülmüştür. 1930'ların başındaki Büyük Buhran, işsizliği hat safhaya çıkarmış ve 1933'e gelindiğinde, birçok memur da dâhil olmak üzere işgücünün en az üçte biri işsiz kalmıştır.

Tarım Partisi (1931-33) ve Liberal Parti (1933-35) önderliğindeki hükümet, krizle, hükümet harcamalarındaki kapsamlı indirimlerle mücadele etmeye çalışmış ancak genişlemeci bir mali politikayı veya İşçi Partisi'nin (DNA) talep ettiği acil yardım önlemlerini değerlendirmeyi reddetmiştir. Böylece DNA, Storting 'de çoğunluğu elde edemese de, 1933 seçimlerinde büyük başarı elde etmiştir. Ve 1935 yılında Tarım Partisi ile bir koalisyon hükümeti kurmuştur. Bu sayede yaşlılık emekliliği reformunu, fabrika yasasının yenilenmesini, yasal tatilleri ve artan

---

¹¹ <https://www.britannica.com/place/Norway/World-War-I-and-the-interwar-years>

vergilendirme ile finanse edilen işsizlik sigortasını içeren bir sosyal program oluşturulmuştur. Bu hususta devlet yatırımları da büyük ölçüde artmıştır. Durum bir nebze düzelse de, Norveç'teki işsizlik 1938'deki organize işgücünün beşte biri kadar yüksek seyretmiştir.(Grytten, 1995: s.226-240)

Ekonomik zorluklara, yüksek işsizlik oranına ve birçok işçi çatışmasına rağmen, iki savaş arası dönem güçlü bir genişleme dönemi olmuş ve ülkenin endüstriyel üretimi 1913-1938 yılları arasında %75 oranında artmıştır.

1920'lerde Norveç, Svalbard ve Jan Mayen adalarını satın almış ve Norveçli avcılar ve balıkçılar Grönland'ın doğu kıyısında bir alanı işgal etmiştir. Danimarka'nın bölgedeki egemenlik talebi, 1933'te Lahey'deki Uluslararası Daimi Adalet Divanı'nda Danimarka'nın lehine sonuçlanan bir çatışmaya yol açmıştır. 1939'da hükümet Antarktika'daki Kraliçe Maud Bölgesi'nin Norveç egemenliği altında oluşunu ilan etmiştir. 1936'da Milletler Cemiyeti barışı korumada etkisiz kaldığı için, Norveç Dışişleri Bakanı Halvdan Koht, barışı koruma çabası içinde küçük devletlerin politikasını lig çerçevesinde koordine etmeye çalışmıştır. Norveç kesinlikle tarafsız bir politika izlemeye devam etmiş ve Almanya'nın 1939'da bir saldırmazlık paktına katılma davetini reddetmiştir.¹²

1.7.4. İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası

1939 yılında saldırıların patlak vermesiyle Norveç, tekrar tarafsızlığını ilan etmiştir. 9 Nisan 1940'ta Alman birlikleri Norveç'i işgal etmiş ve Oslo, Bergen, Trondheim ve Narvik'i hızla ele geçirmiştir. Saldırı tarihe *Weserübung Harekâtı* olarak geçmiştir. Norveç hükümeti, acil teslimiyetle ilgili Alman ultimatomeni reddetmiştir. Norveç ordusu, Müttefik bir keşif kuvvetinden yardım almasına rağmen üstün Alman birliklerine karşı koyamamıştır. Üç hafta sonra, güney Norveç'te savaş sona ermiştir. Norveç ve Müttefik kuvvetleri, Narvik'i geri almayı başarmış ancak 7 Haziran'da Fransa'da Müttefik birliklerine ihtiyaç duyulduğunda tekrar geri çekilmişlerdir. Aynı gün, Kral VII. Haakon, Veliht Prens Olaf ve hükümet Londra'ya kaçmış ve 10 Haziran'da Kuzey Norveç'teki Norveç birlikleri teslim olmuştur. Hükümet, Norveç Denizcilik ve Ticaret Misyonu (Nortraship) aracılığıyla, Müttefik

¹² <https://www.britannica.com/place/Norway/World-War-II>

cephesine önemli katkılarda bulunan ticaret filosunu yönetmiştir. Ancak filonun yarısı savaş sırasında kaybedilmiştir.(Griffiths, 2001: s.9)

Norveç Parlamentosu'nda hiç yer bulamayan küçük Norveç Ulusal Sosyalist Partisi'nin lideri Vidkun Quisling, 9 Nisan'da bir 'ulusal hükümet' ilan etmiştir. 15 Nisan'da Almanların onu bir kenara attığını ve işgal edilen topraklar için yüksek memurlardan oluşan bir idari konsey örgütlediğini söylemiştir. Ancak Quisling'in başında bulunduğu partinin kuruluşu, 1933 yılında Almanya'da Hitler'in lideri olduğu Nasyonal Sosyalist Parti ile aynı gün kurulmuştur. Bu durum akıllara planlı bir hareket olduğu şüphelerini getirmektedir. Siyasi iktidar Alman Komiser Josef Terboven tarafından yönetilmiştir.(Littlejohn, 1979: s.8-11)

Ancak Nazifikasyon girişimi halk arasında güçlü bir direniş uyandırmıştır. Başlangıçta bu, Almanların sıkıyönetim ve idam cezalarıyla karşı koyduğu pasif direniş ve genel grev biçiminde vücut bulmuştur. Ancak direniş hareketi daha sıkı bir şekilde örgütlendikten sonra, üyeleri büyük ölçekli endüstriyel sabotajlar yapmış; bunlardan en önemlisi, Güney Norveç'teki Rjukan'da su üretimine karşı vurulan ağır darbe olmuştur.

Savaşın sonunda Norveç'teki Alman birlikleri direniş göstermeden teslim olmuştur. Bununla birlikte Almanlar, 1944'ün sonlarında ve 1945'in başlarında Finlandiya'dan geri çekildiklerinde, Finnmark ve Kuzey Troms'u yakıp harap etmişlerdir. Kasım 1944'te doğu Finnmark'ı kurtaran Sovyet birlikleri, 1945 yazında geri çekilmiştir.(Nilesh, 2012: s.1117-1124) Ayrıca Norveç'i savaş süresince elinde bulunduran Alman askerleri birçok şiddet ve tecavüz girişimlerinde bulunmuştur. Öyle ki Norveç hükümeti 2018 yılının Kasım ayında yayınladığı bir bildiriye, İkinci Dünya Savaşı mağduru kadınlardan özür dilemiştir.¹³

Kurtuluşu işbirlikçilerin davaları izlemiştir; Quisling de dâhil olmak üzere 25 Norveçli hakkında ölüm kararı çıkmış ve idam edilmiştir. Yaklaşık 19.000 kişi ise hapis cezasına çarptırılmıştır.

Tüketim malları yerine üretim kapasitesinin yeniden inşasına öncelik veren katı bir politika ile Norveç, savaşın bıraktığı tahribatı kısa sürede onarmayı başarmıştır.

¹³ <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201810181035723232-norvec-ikinci-dunya-savasi-alman-kizlar-ozur-diledi/>

1949'da ticaret filosu savaş öncesi boyutuna ulaşmış ve hem endüstriyel üretim hem de konut rakamları 1930'lardan çok daha fazla hale getirilmiştir.(Paletschek, 2010: 7-9)

1945'teki kurtuluştan sonra, Einar Gerhardsen liderliğinde bir koalisyon hükümeti kurulmuştur. 1945 sonbaharındaki genel seçimler, DNA'ya kesin bir çoğunluk sağlamış ve başbakan olarak Gerhardsen ile İşçi Partisi tek başına iktidar olmuştur. DNA, 1945'ten 1965'e neredeyse sürekli olarak iktidarda kalmayı başarmıştır. VII Haakon 1957'de ölmüş ve yerine oğlu V. Olaf geçmiştir. İşçi Partisi hükümeti, 1930'larda başlatılan sosyal politikaları sürdürmüştür. 1957'den itibaren emekli aylıkları evrensel hale getirilmiş ve 1967'de zorunlu kazançla ilgili ulusal ek emeklilik planı yürürlüğe girmiştir. Eski 'yoksul yasa', 1964'te *Ulusal Refah Yardımı* yasasıyla değiştirilmiştir.(Graeger ve Leira, 2005: s.49-52)

1.8. NORVEÇ'İN AB DIŞINDA DÂHİL OLDUĞU KURULUŞLAR

Norveç, Birleşmiş Milletler 'in kurucu üyesidir ve 2021-2022 dönemi için BM Güvenlik Konseyi'nde hizmet vermektedir. Norveç, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün kurucu üyesidir ve Arktik Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Dünya Bankası, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) Uluslararası Para Fonu (IMF) dâhil olmak üzere çok sayıda diğer uluslararası kuruluşun üyesidir. Norveç, Avrupa Birliği (AB) üyesi değildir ancak EFTA üyesidir. EEA anlaşmasıyla, Norveç, AB ve diğer EFTA ülkeleri Avrupa tek pazarını oluşturmaktadır.¹⁴

Bu bölümde Norveç'in BM, NATO ve İskandinav Konseyi gibi siyasi içerikli işbirliği kuruluşlarına katılımından kısaca bahsedilecek olup EFTA, EEA ve Schengen Antlaşması gibi Avrupa Birliği ile ilişkilerini yakından ilgilendiren kuruluş ve antlaşmalara ikinci bölümde detaylıca değinilecektir.

¹⁴ [https://www.dfat.gov.au/geo/norway/Pages/norway-country-brief#:~:text=Norway%20is%20a%20founding%20member%20of%20the%20North%20Atlantic%20Treaty,IMF\)%2C%20the%20Organisation%20for%20Economic](https://www.dfat.gov.au/geo/norway/Pages/norway-country-brief#:~:text=Norway%20is%20a%20founding%20member%20of%20the%20North%20Atlantic%20Treaty,IMF)%2C%20the%20Organisation%20for%20Economic)

1.8.1. Milletler Cemiyeti ya da Birleşmiş Milletler

Birinci Dünya Savaşı sırasında Norveç tarafsız kalmayı başarmıştır. Bu nedenle Paris Barış Konferansı müzakerelerinin bir parçası değildir. Bu sebeple, Norveç ve diğer tarafsız devletler, Milletler Cemiyeti'nin kurucu üyeleri olmaya davet edilmiştir. Diğer İskandinav ülkeleri gibi Norveç'te bu daveti kabul etmiştir. Milletler Cemiyeti birçok yönden, tahkim, kültürel işbirliği ve serbest ticaretin yaygınlaşması gibi liberal enternasyonalist fikirleri ve uygulamaları teşvik etmeye yönelik çabaları temsil etmiştir. Milletler Cemiyeti ile birlikte Norveç, kendisi gibi küçük ve savunmasız devletlere karşı daha misafirperver ve yasal olarak düzenlenmiş bir uluslararası sistemi teşvik etmek için yeni bir alan bulmuştur.

Ancak objektif olarak bakıldığında Milletler Cemiyeti'nin yarattığı birtakım sorunlar da olmuştur. Almanya'nın örgütten dışlanması, Norveç ve diğer İskandinav ülkelerini Milletler Cemiyeti ile Almanya arasında gelecekte yaşanacak herhangi bir çatışmanın sınırına yerleştireceği için oldukça sorun teşkil etmiştir. Benzer şekilde, Norveç dış politikacıları, tüm üyeleri sözleşmeyi ihlal eden herhangi bir devlete karşı, topluluk üyesi olmasa bile, ekonomik ve askeri yaptırımlar uygulamak zorunda bırakan sözleşmede belirtilen uluslararası yaptırımlara son derece şüpheyle yaklaşmıştır.

Bu nedenle Milletler Cemiyeti üyeliği onay sürecinde bir miktar muhalefetle karşılaşmıştır. Norveç İşçi Partisi, Cemiyet'i yalnızca savaş zamanı İttifak devletlerinin bir devamı olduğu için eleştirmiştir. Bu eleştiri, Almanya'ya güçlü sempati duyan İsveçli muhafazakârların paylaştığı girişimin bir yankısıdır.

Milletler Cemiyeti'nin kurulması, Norveç'in yeni diplomatik temsil biçimleri geliştirmesi gerektiği anlamına geliyordu. Norveç Büyükelçilikleri aracılığıyla Cenevre'deki geleneksel diplomatik varlığın yanı sıra, Milletler Cemiyeti Konseyi ve Milletler Cemiyeti Meclislerinde kendi parlamentosundan siyasetçiler, önde gelen enternasyonalistler ve kadın hakları aktivistlerini içeren delegasyonlarla temsil edilmiştir. Bununla birlikte, Milletler Cemiyeti Sekreteryası ile ilişkili temsil biçimi, uluslararası devlet memurlarına tanınan muğlak çifte görevlendirme nedeniyle kendine özgü olmuştur. Norveç'te Sekreteryaya için aday çıkarmak ve terfi etmek

1920'lerin başından itibaren ulusal dış politikanın ayrılmaz ve oldukça öncelikli bir parçası olmuştur.(Ikonomou, Kahlert, Gram-Skjoldager, 2016: s.5-7)

1 Ocak 1942 tarihinde Birleşmiş Milletler Deklarasyonu, Milletler Cemiyeti'nin halefi bir örgüt olarak İkinci Dünya Savaşı Müttefik Devletleri tarafından imzalanmıştır. Beyanname, 12 Ağustos 1941'de Büyük Britanya ve ABD tarafından imzalanan Atlantik Şartı'ndan gelmektedir. Beyanname, devletlerin İkinci Dünya Savaşı sırasında izleyecekleri ilkeleri ve savaştan sonra dünyanın nasıl görüneceğine dair fikirlerini ifade etmektedir. Atlantik Şartı daha sonra, BM Deklarasyonunu imzalayan Londra'daki Norveç sürgün hükümeti de dâhil olmak üzere bir dizi eyalet tarafından onaylanmıştır.

BM tüzüğü 26 Haziran 1945'te imzalanmış ve Norveç ilk 50 imzacıdan biri konumundadır. Norveç, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonraki ilk üç yıl boyunca tarafsız kalmaya çalışmış ve ardından Ocak 1946'da Norveç Dışişleri Bakanı Trygve Lie, BM'nin ilk genel sekreteri olarak seçilmiştir.

BM'nin amaçları arasında uluslararası barış ve güvenliğin yanı sıra uluslararası dostluğu teşvik etmek, uluslararası sorunlara çözüm bulmada işbirliği yapmak ve uluslararası hukuku ve insan haklarına saygıyı teşvik etmek gibi ilkeler de yer almaktadır.

Norveç yıllar boyunca BM örgütünün ve misyonunun sadık bir destekçisi olmuştur. Aynı zamanda BM barış koruma güçlerine de aktif olarak katılmıştır. Bu bağlamda Norveç, 30 farklı göreve toplam 39.841 asker sağlamıştır. 1956'dan 1957'ye kadar Gazze'deki BM Acil Durum Gücü'ne dâhil olarak 9, 1978'den 1998' kadar Lübnan'daki BM Geçici Gücü'ne katılarak ise 21 asker kaybetmiştir.(Sjavik,2008: s.210-211)

1.8.2. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda, Norveç hükümeti savaş öncesi tarafsızlık politikasını sürdürmenin artık gerçekçi bir olasılık olmadığını acı şekilde tecrübe etmiştir. Norveç'in stratejik konumu sebebiyle, büyük bir Avrupa çatışmasının dışında kalma umudu yoktur ve bu yüzden bir tür savunma ittifakı açıkça gerekli bulunmuştur.

Seçeneklerden biri İskandinav ittifakıdır ve 1948-49 yılları arasında bu olasılık söz konusu ülkeler tarafından tartışılmıştır. İsveç, iki Dünya Savaşı'nda da savaşın dışında kalmayı başarmış ve önemli bir yerli silah endüstrisine sahiptir. Bu nedenle İskandinavya dışındaki ülkeleri içeren bir ittifaka aşırı bir ihtiyaç duymamıştır. Norveç'in kendine ait bir silah endüstrisi yoktur ve bu nedenle dünya pazarından silah ithalatına bağımlıdır ve pratik olarak ya İngiltere'den ya da ABD'den sağlanmaktadır. Bu yüzden diğer ülkelerin aksine güvenlik garantilerine daha fazla ihtiyaç duymuştur. Norveç, İskandinav ittifakının İngiltere ve ABD ile bir tür bağa sahip olması gerektiğine inanırken İsveç, kendi tarafsız duruşunu zedelemek istememiştir. Norveç ve İsveç bakış açıları arasındaki farklılıklar bir İskandinav ittifakının kurulmasını zorlaştırmıştır.(Sjavik, 2008: s.147-149)

Bu arada, Soğuk Savaş, kaçınılmaz bir gerçek haline gelmiş ve bununla birlikte güçlü bir Batı savunmasına ihtiyaç duyulmuştur. Komünistler 1948 yılında Çekoslovakya'da iktidara gelmiş ve Rusya, Batı Almanya ile Berlin arasındaki tüm kara temelli bağlantıları kesmiştir. Einar Gerhardsen başkanlığındaki Norveç İşçi Hükümeti, İngiltere ve ABD ile ittifak arayışı içinde olup olmayacağını uzun süre tartışırken, sosyalist olmayan partiler güçlü bir şekilde bir ittifaktan yana olmuştur. NATO'nun temeli ABD ve İngiltere tarafından atılırken, Norveç hükümeti isterse Norveç'in davet edileceği bildirilmiştir. İşçi Partisi sonunda daha iyi bir seçeneğin olmadığı sonucuna varmış ve 29 Mart 1949'da Storting, Norveç'in katılımını oylamıştır. Antlaşma 4 Nisan 1949'da Washington kentinde, Norveç Dışişleri Bakanı Halvard Lange tarafından imzalanmıştır. NATO'nun temel önermesi, herhangi bir üyeye yapılacak bir saldırının, tüm üyelere yapılmış gibi kabul edileceği olmuştur.(Saxi, 2009: 18-20)

Ancak Norveç, saldırıya uğramaması veya yaklaşan bir saldırı tarafından tehdit edilmemesi durumunda, kendi topraklarında yabancı askeri üslerin kurulmayacağı teminatını almıştır. Muhtemelen bu bildirme, İşçi Partisi'nin NATO konusundaki iç anlaşmazlıkları nedeniyle bölünmesini önlemek için gerekli kılınmıştır. ABD, Sovyet topraklarına bu kadar yakın bir Amerikan ileri karakolu kurmanın akıllıca olmayacağını fark ettiği ve kesinlikle büyük bir kışkırtma olarak görüleceği için Norveç'in görünüşteki isteksizliği konusunda hiçbir endişesini dile getirmemiştir.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle NATO'nun asıl hedefi ortadan kalkmış ve örgütün amacının yeniden tanımlanmasına ihtiyaç duyulmuştur. NATO halen esas olarak üye ülkeleri savunmak için hayattadır ancak artık bir üye ülkeye doğrudan saldırı gerçekleşmemiş olsa bile bir çatışmaya müdahale edebilir konuma gelmiştir. Örneğin NATO, 1999 yılında Kosova Savaşı'na BM'nin izni olamadan müdahale ederken, 1995 yılında Bosna'ya BM tarafından yetkilendirilerek müdahale etmiştir. NATO aynı zamanda Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü'ne de liderlik etmektedir ve Norveç askerleri bu gücün bir parçasıdır.(Lodgaard, 1999: s.2-3)

1.8.3. İskandinav Konseyi (Nordic Council)

1940'ların sonunda istikrarsızlık ve güvensizlik duygusu çok fazlaydı ve İskandinav ülkeleri dilsel ve kültürel yakınlıklarından daha fazla yararlanabileceklerini hissetmiştir. Ülkelerin sosyal sistemleri aynı değildir fakat benzerlikler farklılıklardan daha ağır basmıştır. Bu nedenle İskandinav İşbirliği kavramı, siyasi geleceğin tamamen tahmin edilemez olduğu bir zamanda bölgeye daha güçlü ve daha birleşik bir ses verme arzusundan doğmuştur.

İskandinav İşbirliği'ne yönelik ilk adım, Danimarka Başbakanı Hans Hedtoft tarafından atılmıştır. 13 Ağustos 1951'de, parlamenterlerin hem birbirleriyle hem de İskandinav hükümetleriyle bir araya gelip konuşabilecekleri bir organ oluşturulmasını önermiştir. 1952 yılında Hedtoft'un önerisi Danimarka, İzlanda, Norveç ve İsveç tarafından kabul edilmiş ve İskandinav Konseyi'ni kurulmuştur. İlk oturum 13 Şubat 1953 tarihinde Danimarka Parlamentosu'nda yapılmıştır. Konseyin ilk başkanı Hans Hedtoft seçilmiştir.(Gombos, 2018: s.8-11)

2 Temmuz 1954 tarihinde Ortak İskandinav İşgücü Piyasası oluşturulmuştur. 1955 yılında Konsey'e Finlandiya dâhil olmuştur. İsveç Konsey Başkanı Bertil Ohlin Finlandiya'nın katılımıyla İskandinav çemberinin tamamlandığını ifade ederek, bu katılımın ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır.

1950'li yıllarda Konsey, sıradan vatandaşlar için hayatı kolaylaştıran bir dizi önlemler almıştır. Pasaport Birliği, insanların bölge içinde seyahat etmelerini

kolaylaştırmış ve Schengen Anlaşması için erken bir model olarak hizmet etmiştir.(Etzold, 2013: s.3-4)

Bir tür İskandinav anayasası işlevi gören Helsinki Antlaşması, 1962 ‘de Finlandiya’nın Helsinki kentinde kabul edilmiştir. Diğer şeylerin yanı sıra Konsey’e İskandinav İşbirliği için önemli konular hakkında konuşma yetkisi vermiştir.

Åland, Faroe Adaları ve Grönland’ın üye olmasıyla birlikte 1970 yılında, Faroe Adaları’nın Danimarka delegasyonunun ve Åland’ın Finlandiya delegasyonunun bir parçası olarak Konsey’e katılımına izin verilmesi kararlaştırılmıştır. 1971 yılına gelindiğinde, parlamentolar arası işbirliğini artırabilmek amacıyla İskandinav Konseyi Bakanlığı kurulmuştur. Bakanlığın ilk genel sekreter görevine Norveçli Emil Vindsetmoe getirilmiştir. 1984 yılında da Grönland’a Danimarka delegasyonunda bir yer verilmiştir.

Varlığının ilk yıllarında İskandinav Konseyi’nin yüksek düzeyde bir İskandinav bütünleşmesini sağlaması amaçlanmıştır. Ancak bu umutlar gerçekleşmemiştir. Amaçlanan işlevlerin çoğu artık Avrupa Birliği çerçevesinde yürütülmektedir.¹⁵

---

¹⁵ <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:701349/FULLTEXT01.pdf>

İKİNCİ BÖLÜM

2. NORVEÇ - AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

2.1. NORVEÇ-AB İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Norveç siyasi ortamında Avrupa uyum süreci, başlangıçta sınırlı bir ilgi uyandırmıştır. Eski düşmanlar arasındaki gerilimi azaltabilecek önlemlere olumlu bakmışlar ancak aynı zamanda kıta Avrupa'sı ülkelerinin birleşme sürecinin Norveç üzerinde çok az etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Norveç'te batıya dönüşün güçlü olduğu bir gerçektir. İç güvenlik politikası yönelimi, dış ekonomi ve siyasi ideoloji bu duruma katkıda bulunan faktörlerdir. Schuman Planı'nın uluslararası işbirliğini önerdiği dönem Norveç, Mo i Rana'da yeni kurulan demir-çelik fabrikası sebebiyle kendi kendine yetebilmeyi ve bağımsızlığı savunmuştur. Bir Avrupa Savunma Topluluğu için 1950 yılında Plevin Planı önerildiğinde Norveç tarafından dikkate alınmamıştır. Şu anda Norveç dış politikasının ana sorunu, Norveç'in 1949'da NATO'ya katılma kararıyla tarafsızlık politikasını resmi olarak ihlal etmesidir. NATO üyeliğiyle çatışabilecek herhangi bir işbirliği, Norveç tarafından göz ardı edilmek zorunda kalmıştır.

Norveç'in Avrupa uyum süreci uzun ve olaylıdır. 1962-1992 arası dönemde, Norveç hükümetleri Birlik üyeliği amacıyla dört müzakere başvurusunda bulunmuştur. 1962 ve 1967'deki başvurular, İngilizlerin girişine karşı Fransız lider De Gaulle'ün vetosu ile sebebiyle başarısız olmuştur. 1970'teki başvurunun sonucu olarak 1972 yılında referandum yapılmış fakat seçmenlerin çoğunluğu tarafından reddedilmiştir. Bu ilişkideki sabit unsur, Norveç hükümetlerinin işlevsel ve federal karşıtı olarak tanımlanabilecek yaklaşımları olmuştur. Öyle ki hükümet, entegrasyonun ekonomik yönlerini tutarlı bir şekilde desteklerken, siyasi bütünleşmeyi teşvik edecek güçlü bir proje sunmamıştır.¹⁶

Pazara erişim ve eşit şartlara sahip bir piyasa arayışı, 1950'lerde, Batı Avrupa'nın piyasa-politik yaklaşımının AB-EFTA kurumlarının temelini atmasıyla

¹⁶ https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/deea/dv/05-3-historical-overview_20170209_/05-3-historical-overview_20170209_en.pdf

başlamıştır. Bir yandan uluslarüstü uyum sürecini destekleyenler (Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg), diğer yandan çeşitli nedenlerle uyum sağlayamayan ya da istemeyenler (OEEC üyeleri) arasında gerginlikler yaşanmıştır.(Leira ve Stamnes, 2007: s.26)

1972'deki referanduma kadar Norveç, İngiltere'nin izinden gitmiştir. İzlenecek yol başlangıçta tüm Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OEEC– şimdiki OECD) üyeleri tarafından bir serbest ticaret alanı için İngiliz önerisine aktif destek içermekteydi. 1956'da başlatılan İngiliz önerisi, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) üyelerinin 1955'te tüm sektörler için bir Gümrük Birliği olasılığını incelemeye karar vermelerine bir yanıt olmuştur. AKÇT ülkelerinin kararı, 1957 Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kuran Roma Antlaşması'nın müsebbibi olmuştur. Bu antlaşma, katılımcı ülkelerin sadece bir Gümrük Birliği değil, aynı zamanda ortak bir Pazar da kurmaları gerektiğini öngörmüştür. Planlanan AET'yi benzeri bir serbest ticaret alanı önererek ülkenin Avrupa kıtasına ihracatını güvence altına almak İngiltere'nin ana hedefi olmuştur. Norveç için İngilizlerin endüstriyel mallar konusunda geniş ve hükümetler arası işbirliği önerisi, o güne kadar ki politikalarının bir dış sesi olmuştur. Ancak Fransa farklı bir görüşe sahiptir ve ülkenin Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle, Kasım 1958'de önerinin Fransa desteğini almayacağını açıklamıştır. Teklif bu açıklamadan kısa bir süre sonra rafa kaldırılmıştır.(Akçay, Akman ve Argun, 2011: s.121-122)

Avrupa Serbest Ticaret Birliği'nin oluşumu bu çerçevede AET'ye karşı yapılan bir girişim olarak görülmelidir. EFTA, İngiltere inisiyatifiyle yedek bir çözüm olarak oluşturulmuş ve yeni bir İngiliz stratejisinin görünümünü içermektedir. EFTA'yı kuran Stockholm Sözleşmesi, Ocak 1960'ta Norveç, Danimarka, Portekiz, İngiltere, İsviçre, İsveç ve Avusturya tarafından imzalanmıştır. İngiltere'nin başarısız serbest ticaret alanı teklifiyle karşılaştırıldığında EFTA, Norveç endüstrisine daha az fayda sağlamıştır. Daha hızlı gümrük işlemleri için talep artmış ancak başarılı olamamıştır. Balıkçılık müzakereleri, gümrük işlemlerine nispeten daha fazla karşılık bulmuştur.

Bu hususta, Norveç'in dondurulmuş balık filetosuna gümrüksüz erişim talebi, Norveç balıkçılık rejimindeki değişiklikler şeklinde taviz verilmeksizin karşılanmıştır.¹⁷

1973 sonbaharındaki parlamento seçimleri, 1972 referandumunun hemen ardından istifa eden Bratelli hükümetini yeniden başa getirmiştir. İlk olarak Bratelli tarafından formüle edilen *Aktif Avrupa Politikası* terimi bu döneme dayanmaktadır. Aktif Avrupa Politikası, hedef olarak referandum sonucunun herhangi bir dezavantajını ortadan kaldıran, telafi edici bir önlemdir. Dışişleri Bakanı olarak bu terimi eyleme dönüştürmek gibi zor bir sorumluluk verilen kişi Knut Frydenlund olmuştur. Frydenlund, aynı sonbaharda Storting'te şunları söylemiştir: “ *Hükümet, ülkemizin AT işbirliğinden kaynaklanan dalgalanma etkilerinin pasif bir alıcısı olmayacağından aktif olarak endişe duyacaktır. Norveç, menfaatlerini en etkili şekilde korumak ve teşvik etmeyi ana görev olarak görmektedir.*”(Sejersted, 2012: s.47)

Aktif Avrupa Politikası yalnızca AT'ye değil, bir bütün olarak Avrupa'ya yöneliktir. Hükümet, Norveç'in yeni bir dış politika hattına giriştiği konusunda yurtiçinde ve yurtdışında ortaya çıkan spekülasyonlara karşı koymanın önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu Norveç'in Avrupa Konseyi'ne katılımının güçlenmesine, Avrupa'da güvenlik ve işbirliği müzakerelerine aktif katılıma ve Portekiz ve Türkiye gibi ülkelerle yakın işbirliği biçimlerinin geliştirilmesine yol açmıştır. Ancak AT'ye karşı aktif bir politika izlemek her zamanki gibi zor olmuştur.

Bu durum kısmen, Norveç'teki pek çok kişinin aktif bir Avrupa politikasını, Norveç'i AT'nin arka bahçesine çekme girişimi olarak algılanmasından kaynaklanmıştır. Aynı zamanda Norveç'in üyeliği reddetmesinin AT ülkelerinde “Norveç için büyük bir coşku yaratmamış” olmasından kaynaklanmaktadır. Frydenlund daha sonra, Norveç'te AT'ye olan ilginin “her ne kadar şiddetli ve tutkulu olsa da, referandumdan sonra öldüğüne” dikkat çekmiştir. Ancak Bratelli hükümeti için, Korvald hükümeti tarafından müzakere edilen 1973 Serbest Ticaret Antlaşması temelinde AT ile ilişkileri genişletmek bir hedef olmuştur.(Dale, 2020: s.11-13)

Serbest Ticaret Anlaşması, Temmuz 1972 ile Mayıs 1973 tarihleri arasında AT ile EFTA arasında imzalanan toplam 14 anlaşmadan biridir. Norveç'in anlaşmaları Temmuz 1973'te yürürlüğe girmiş ve Norveç endüstriyel ihracatının büyük bir

¹⁷ <https://norge.um.dk/om-norge/historie-og-samfundsforhold/norge-efta-eoes-eu>

kısmına gümrüksüz erişim sağlamıştır. Serbest ticaret anlaşmaları Norveç için önem teşkil etmiştir ve amaçlandığı gibi işlev görmüştür. Fakat bazı kesimler tarafından yürürlüğe girdikleri sırada zaten modası geçmiş bir durum olarak algılanmıştır. Hizmet ticaretinin artan önemi bu yargının ana nedeni olmuştur. Bir diğer önemli neden ise 1970'lerdeki ekonomik gerilemenin yeni korumacılık biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmasıdır. Bu durum Mayıs 1977 Viyana Deklarasyonu ile AT ile işbirliğini daha da geliştirmek istediklerini açıkça ortaya koyan EFTA ülkelerini endişelendirmiştir. EFTA ile AT arasında endüstriyel mallarda serbest ticaretin başlatılması, bu zamana kadar büyük ölçüde tamamlanmıştır.

Ocak 1984'te, hassas ürünler için son geçiş düzenlemelerinin süresi dolmuş ve AT ile EFTA arasındaki endüstriyel mallar için serbest ticaret alanı gerçekleştirilmiştir. Birkaç ay sonra, İsveç öncülüğünde tarafların Lüksemburg'da ilk ortak bakanlar kurulu toplantısı için bir araya gelmesiyle, uygulamanın kutlanması gerçekleştirilmiştir. Viyana Deklarasyonu'nun ardından EFTA ülkeleri, AT ile daha yakın işbirliğini savunmaya devam etmiştir.

1985'ten itibaren, iç pazar entegrasyonunun gerçekleştirilmesi, AT'nin birinci önceliği haline gelmiştir. Tek Pazar fikri yeni değildir. 1957'de Roma Antlaşması, AET üyelerinin yalnızca bir gümrük birliği değil, aynı zamanda malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına engel olmayan bir ortak Pazar oluşturması şartını da koymuştur. Söz konusu Gümrük Birliği 1968'de gerçekleşmiş fakat 1970'lerin ekonomik gerileme döneminde, üye devletler daha fazla entegre olmaya yetersiz ilgi göstermişlerdir. 1980'lerin başında bu ruh hali değişime uğramıştır. AT'nin ana rakipleri olan ABD ve Japonya karşısındaki görece düşüşüne ilişkin endişeler ve ortak cepheyi güçlendirme istekliliği yükselmiştir. 1985 yılında Avrupa entegrasyon sürecini hızlandıracak olan şey, Jacques Delors liderliğindeki yeni Komisyonun, iç pazarın nasıl ve ne zaman dair ayrıntılı bir program hazırlamış olmasıdır. İç Pazarın Tamamlanması başlıklı Beyaz Kitap, Haziran ayında sunulmuştur. Program diğer şeylerin yanı sıra, Volvo direktörü Pehr Gyllenhammar'ın liderliğinde uzun süredir endüstriyel büyümenin önündeki engellerin kaldırılması yoluyla Avrupa endüstrisinin rekabet gücünü güçlendirmek için tartışan Avrupalı endüstri liderlerinden gelen girdilere dayanmaktadır. Arka planda, Avrupa endüstrisinin uluslararası rakiplerinin kalıcı bir avantaj geliştirdiği endişesi yer

almaktadır. Fiziksel, teknik ve mali engeller kavramları etrafında yapılandırılan Beyaz Kitap, ekonomik toparlanmayı teşvik etmek, kişilerin, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını garanti altına almak ve ulusal pazarları birleştirmek için 300'den fazla önlem formüle etmiştir. Ayrıca Beyaz Kitap, Şubat 1986'da imzalanan ve Temmuz 1987'den itibaren yürürlükte olan Avrupa Tek Senedinin hazırlayıcı olmuştur.(Sejersted, 2012: s.49-55)

Norveç'te AT'deki gelişmeler 1972'den beri ilk kez Norveç-Avrupa politikasının kapsamlı bir şekilde incelenmesine yol açmıştır. Gro Harlem Brundtland'ın ikinci hükümeti Mayıs 1987 tarihli Avrupa Raporu'nda, Norveç'in AB ile işbirliğinin, ülkenin Topluluk ile olan bağlantı biçimi çerçevesinde genişletilmesi ve güçlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Raporda hükümet, Norveç'in ortak pazara adaptasyonunun gerekliliğini, araştırma ve teknolojide Avrupa işbirliğinin yaratacağı fırsatları ve Norveç'in AB ülkelerinin dış politikasını etkileme hususundaki işbirliği imkânının kısıtlı olmasıyla ilgili sorunları savunmuştur.(Folketingets EU-Oplysning, 2016: s.64)

Bununla birlikte EEA Antlaşması, süreç boyunca tarihe özdeşleşen bir gerçeklik içinde tasarlanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, AT üyeliğini tarafsız ülkeler için de gerçek bir alternatif haline getirmiş ve 1995'te o zamanki altı EFTA ülkesinden üçünü AB üyesi yapmıştır. Aynı zamanda yeni jeopolitik durum, ekonomik ve parasal birlik planını siyasi bir birlik planına bağlayarak AT'deki uyum sürecini daha kapsamlı hale getirmeye yardımcı olmuştur. EEA Antlaşması, Avrupa Komisyonu'nun (EC) iç pazardan farklı ve daha fazlası haline geldiği bir zamanda yürürlüğe girmiştir.

Norveç bir dizi münferit anlaşma yoluyla Avrupa Birliği'ne bağlıdır. İşbirliğinin çerçevesini belirleyen ve hepsini kucaklayan tek bir kapsamlı anlaşma yoktur. EEA anlaşması en büyük ve en önemli anlaşma konumundadır. İşbirliğinin çoğunu taşıyan ve tüm üyelik biçimini etkileyen bir ana direk olarak görülmektedir. Ancak EEA Antlaşması ile Schengen Antlaşması, Dublin Antlaşması veya Norveç ile AB arasındaki adalet politikası, güvenlik politikası, balıkçılık, tarım vb. için geçerli olan diğer birçok anlaşma arasında hiçbir bağlantı yoktur. Keza Norveç'in son yıllarda AB ile ilişkilerdeki büyümenin çoğu EEA dışındaki alanlarda gerçekleşmiştir. AB, Norveçli yetkililerin bağlantı kurmak istediği yeni işbirliği alanları geliştirdiğinde, bu

genellikle EEA Antlaşması yoluyla değil, yeni anlaşmalar yoluyla yapılmaktadır.(Sejersted, 2012: s.59-62)

2.2. ÜYELİK SÜREÇLERİ VE REFERANDUMLAR

İngiltere, EFTA'nın kurulmasından kısa bir süre sonra AET üyeliğine başvurmaya karar verdiğiğinde, bu Norveç için de önemli bir konu haline gelmiştir. Üyeliğin önündeki anayasal engel, Mart 1962'de Anayasa'nın yeni 93. Maddesinin, 115'e 35 oyla kabul edilmesiyle kaldırılmıştır. Aynı yılın Nisan ayında Storting, 113'e 37 oyla, Norveç'in tam üyelik temelinde gerçekleştirebileceği özel koşullar üzerinde müzakereler yapılmasına karar vermiştir. Mayıs 1962'de, Norveç'in katılımının ülkenin coğrafi durumu ve ekonomik yapısı nedeniyle özel sorunlar yaratacağını vurgulayan bir mektup ile birlikte başvuru yapılmıştır. O dönem Norveç'in AB üyeliği sorunu, halk arasında özellikle üyeliğe karşı mücadele veren pek çok örgütün kurulması ile önemli ölçüde katılım isteği uyandırmamıştır. 1962 sonbaharında üyelik bazında yapılan kamuoyu yoklamasında, %36'lık bir kesimin üyelik destekçisi olduğu, %32'sinin üyelik karşıtı ve diğer %32'nin kararsız olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Ancak, Fransa'nın Ocak 1963'te İngiliz üyeliğini veto etmesi nedeniyle, Norveç başvurusu gerçek müzakerelere ulaşamamıştır.

Norveç'in ikinci başvurusu, İngiliz hükümetinin yeni bir girişimde bulunma kararının doğrudan bir sonucu olarak Temmuz 1967'de gerçekleşmiştir. Temel amaç, Norveç ihracat endüstrisi için pazarları güvence altına almaktır. 1962'deki ile aynı ifadeleri içeren başvuru, Storting'te benzer oy oranıyla kabul görmüştür. Fransa, İngiliz üyeliğine karşı çıkmaya devam ettiğinden ve Norveç, İngiltere olmadan ilerlemeye hazır olmadığından, bu kez de müzakereler yapılmamıştır.

Çevre koşulları 1969'da değişmiştir. Charles de Gaulle'ün Nisan ayında Fransız siyasetinden ayrılmasıyla, İngiliz üyeliğine karşı muhalefet ortadan kalkmış ve Aralık ayında gerçekleşen Lahey Zirvesi'nde, AB ülkeleri Topluluğun genişlemesini memnuniyetle karşılayacaklarını belirtmiştir.(Smith, 2021: s.451-457)

2.2.1. 1972 Referandumu

1960'ların sonlarında Norveç'te, çok sayıda farklı kişi ve kuruluş bir araya gelmiştir. Bu AT karşıtı ittifakın önemli bir parçası balıkçılık ve tarım birlikleri, çıkar grupları ve işçiler olarak kategorize edilmiştir. İkinci başvuru sırasında, bu sektörlerden gelen muhalefet, İngiliz başvurusunun başarılı olma ihtimalinin düşük olması nedeniyle bir şekilde susturulmuştur. Ancak Norveç üyeliği benzer hale geldikçe çiftçiler ve balıkçıların Avrupa entegrasyonuna karşı muhalefeti pekişmiştir. Norveç'in küçük çiftçileri için 1969'da Mansholt Raporu'nun yayınlanması belirleyici bir faktör olmuştur. Rapor, işgücünde kesintilere ve küçük çiftliklerin azalmasına neden olan Avrupa'da tarım politikasının yeniden düşünülmesini tavsiye etmektedir. AET'nin Ortak Tarım Politikası (CAP) ile birleştirilen rapor, Norveçli çiftçilerin AET üyeliğine karşı direncini sertleştirmiştir. AET ayrıca Norveçli balıkçıları yabancılaştırıcı önerilerde bulunmuştur. Henüz ortak bir balıkçılık politikası olmamasına rağmen AET, Avrupa pazarlarında ayrımcılığın önlenmesini sağlamak için öneriler öne sürmüştür. Topluluğun önerileri, Norveç'in kıyı balıkçıları zor durumda bırakmıştır. Kıyı balıkçıları, Avrupa'nın modernize edilmiş balıkçılık filolarıyla rekabet edemiyorlardı ve aynı zamanda Avrupa ihracat pazarlarına erişim hayati olarak bağlıydı. Nihayetinde, Norveçli çiftçilerin ve balıkçıların Avrupa entegrasyonuna şüpheyle yaklaşmak için güçlü ekonomik nedenleri vardı ve ancak hükümet müzakerelerde AET düzenlemelerine muafiyetlerin güvence altına alınmasını sağladığında üyeliğe olumlu yanıt vereceklerdi. Norveç ekonomisine balıkçılık ve tarım endüstrilerinin çok daha az hakim olduğu düşünüldüğünde, Norveç hükümetinin neden balıkçıları ve çiftçileri için uygun koşulları elde etmekle bu kadar ilgilendiği sorusunu akla getirmiştir. Burada "kimlik" ölçülmesi zor ancak önemli olduğu kanıtlanmış bir rol oynamıştır. Araştırmacılar, seçmenler ve politikacılar arasında ülkenin ekonomik hayatındaki önemi ile orantılı olarak hâkimiyet kurulduğunu belirtmiştir.(Sejersted, 2012: s.44-46)

1970 yılına gelindiğinde Avrupa entegrasyonuna yönelik şüphecilik çok daha yaygın hale gelmiş ve ülke çapında konsolide bir harekete dönüşmüştür. Bu durum, sosyal huzursuzluk, siyasi kargaşa, Soğuk Savaş'ın ekonomik ve sosyal kültüründen

hoşnutsuzluk dönemi olan 1960'lardaki sosyal ve politik gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Buna ek olarak AB karşıtı ittifak, Brüksel'deki bürokratik ve ekonomik hayatın ve merkezileşmenin, geleneksel tarzları olarak algıladıkları şeyi tehdit edebileceği korkularını dile getirmiştir. Avrupa Komisyonu'nun 1970 yılına kadar her zamankinden daha fazla ekonomik büyümeyi, sanayileşmeyi ve merkezileşmeyi teşvik etmesinin beklendiği gerekçesiyle, katılmaya karşı argümanlar daha ikna edici hale gelmiş ve Norveç'te daha geniş sosyal ilgi kazanmıştır. Bu nedenle AT üyeliğine karşı siyasi direniş, Norveç'in ikinci başvuru girişiminin ardından katlanarak büyümüştür. Ağustos 1970'te, AT'ye karşı Halk Hareketi (sonraki yıllarda tartışmalarda merkezi bir rol oynayacak bir örgüt) kurulmuştur.(Rye, 2011: 3-4)

1970 baharında, Lahey Zirvesi'nin ve Nordek müzakerelerinin kapanmasının ardından, Britanya ve Norveç hükümetleri, Brüksel'deki müzakereleri yeniden başlatmaya hazırlanıyorlardı. Yenilenen müzakerelere girmek için, Norveç hükümeti 1967 üyelik başvurusunu yeniden onaylamak zorunda kalmıştır. Yine Oslo, üyeliğin Norveç'in tarımı ve balıkçılığı için elverişli şartların güvence altına alınması şartına bağlı olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Hükümet tavsiyesini 25 Haziran 1970 tarihinde sunmuş ve Norveç'in AT'ye yaptığı üçüncü başvuru 132'ye 17 oy oranıyla kabul edilmiştir.

Beş gün sonra, Avrupa Komisyonu ile Norveç, Danimarka, İrlanda ve İngiltere arasındaki müzakereler başlamıştır. 1967 başvurusu ile karşılaştırıldığında durum farklıdır. Norveç'in başvurusunun yenilenmesi, AET'nin geleceği için ekonomik ve parasal birlik önerileri gibi iddialı planları olduğu bir zamanda gerçekleşmiştir. AET, dört ada ülkesine, Topluluğun siyasi ve ekonomik politikalarının daha fazla geliştirilmesine engel olmadıklarını açıkça belirtmiştir. Dört ülke müzakerelere girerek, Roma Antlaşması'nın yanı sıra siyasi hedefleri ve AT tarafından alınan tüm kararları kabul etmek zorunda kalacaktır.(Mikov, 2014: s.14)

Norveç temsilcisi Dışişleri Bakanı Svern Stray, 30 Haziranda gerçekleşen müzakerelerin açılış toplantısında yaptığı konuşmada, hükümetinin topluluk müktesebatını bütünüyle kabul etmek istemediğini açıkça belirtmiştir. Özellikle, AT politikalarından geçici muafiyetlerin yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Norveç

AT'ye katılırsa, hükümetin İç Altıdan tarım ve balıkçılık endüstrisi için kalıcı özel hükümlerin kabul edileceğine dair güvence vermesi gerektiğini söylemiştir. Stray'in açılış konuşması Brüksel'de pek hoş karşılanmamıştır. Allers'a göre, açılış toplantısında müzakerecileri ağırlaştıran kalıcı muafiyet talebi değildir. Daha ziyade, Norveç hükümetinin daha geniş kapsamlı Avrupa işbirliğine siyasi bağlılık eksikliği olarak algılanmasıdır. Toplantıda hazır bulunan Hollandalı bir müzakereci, "İngilizler böyle bir açılış konuşması yapsaydı, müzakereleri bile başlatmazdık" sözlerini kullanmıştır. Stray'in açıklaması, aynı zamanda Norveç siyasi alanında, AT'ye üyeliği desteklemeyen azınlık grupların da sesi olmayı başarmıştır. Fakat bölünmeleri yine de engellememiştir.

Müzakereler ciddi bir şekilde 1970 yazında Brüksel'deki odak noktası olan İngiliz başvurusu ile başlamıştır. Norveç, İrlanda ve Danimarka başvurularına ilişkin önemli müzakereler, AT üyeleri İngiliz müzakerecilerle bir anlaşmaya varana kadar beklemeye alınmıştır. Buradaki niyetin ileri müzakereler için bir emsal oluşturması olduğu belirtilmiştir.(İmamoviç, 2007: 44-46)

Sonuç olarak, Norveç başvuru sürecinin ilk yılı, esas olarak Oslo'da müzakereler ciddi bir şekilde başladığında hükümetin hangi müzakere hattını izleyeceği ile ilgili iç tartışmalar ile geçmiştir. Eylül ayında Norveç ile AT arasındaki ilk toplantıda AT üyeleri, müzakerelerin başlaması için bir ön koşul olarak Norveç'in müktesebatı tam olarak kabul etmesini istemiştir. Stray, hükümetin Brüksel'deki temsilcisi olarak bu koşula razı olmuş ancak iki çekince de ısrar etmiştir. İlk talep, AT'nin Norveç'e tarım için kalıcı özel hükümler vermesi olmuştur. Daha sonra, AT'nin Norveç hükümetinin balıkçılık politikasının formülasyonuna katılmasını talep etmiştir. Bu Brüksel'de, Norveç hükümetinin tarıma ve balıkçılığa yönelik tutumunun, AT düzenlemelerinden kalıcı istisnalar talep etme arzusuyla karakterize edildiği görüşünü pekiştirmiştir.¹⁸

Norveç'te bu bağlamda iki potansiyel müzakere stratejisi oluşturmuştur. Bunlardan ilki "koruma politikası" olmuştur. Tarım kuruluşları bu stratejiyi Merkez Parti'nin onayıyla ortaya koymuş ve Norveç'in ulusal tarım endüstrisinin tam olarak korunmasını savunmuştur. Strateji, ithalat kontrolleri ve fiyat sübvansiyonlarında

---

¹⁸ <https://www.norgeshistorie.no/oljealder-og-overflod/1945-norges-nei-til-ef-i-1972.html>

herhangi bir kesinti ve mevcut üretim seviyelerinde hiçbir değişiklik gerektirmeyecek şekilde tasarlanmıştır. AT için bu durum açıkça kabul edilemez olacaktır.

Diğer strateji ise üyelik sonucunda uğrayacakları gelir kaybını telafi etmek için Norveçli çiftçilere sübvansiyonlar yoluyla parasal tazminat içeren daha uzlaştırıcı ‘‘tazminat politikası’’ olarak karşımıza çıkmaktadır. Hükümet, bu müzakere stratejisinin Brüksel’de iyi karşılanacağını bildiği halde yurtiçindeki tarım örgütlerinin taleplerini karşılamamıştır.

Dagladet Gazetesi’nin, dönemin başbakanı Borten’in AT ile müzakerelerine ilişkin gizli bir raporu Halk Hareketi’nin lideri olan Arne Haugestad’a ifşa etmesinden sonra 2 Mart 1971’de Per Borten istifa etmiştir. İstifanın gerçekleştiği dönem, hükümet yaklaşık bir yıldır balıkçılık ve tarım için müzakere talimatlarını hususunda çözüme ulaşamamıştır. Aynı zamanda ulusal basın, hükümete AT’ye bir öneri sunması için her geçen gün artan bir baskı uygulamıştır. Borten hükümetinin ardından gelen Koalisyon, 1971 baharındaki basın skandalını atlattığı bile olsa, hükümetin altında bulunduğu yoğun siyasi baskı nedeniyle fiili müzakerelerde başarısız olmuştur.(Björklund, 1997: 144-148)

25 Eylül 1972 tarihinde gerçekleşen referandumda, Norveçli seçmenlerin %53,5’i üyeliğe karşı çıkmıştır. Referanduma toplamda %80’lik bir katılım sağlanmıştır.

Referandum sonucunda Norveç toplumunda, özellikle Avrupa entegrasyonuna karşı Norveç direnişinin merkez-çevre boyutuyla ilgili olarak net bölünmeler ortaya çıkmıştır. Sadece üyelik lehine Başkent Oslo ve üç komşu ilçe (Akershus, Vestfold ve Buskerud) oy kullanmıştır. Diğer tüm bölgelerde sonuç üyelik aleyhine olmuştur. Oy kullanmayanların çoğunluğu kuzeydeki balıkçılık ve çiftçilik topluluklarında gerçekleşmiş ve %71’inin üyeliğe karşı oy kullandığı görülmüştür. Daha küçük bir görüşe göre de referandum sonucu, sağcı seçmenlerin üyelik lehine oy verme oranının önemli ölçüde daha yüksek olması nedeniyle sağ-sol toplumsal bölünmesiyle karakterize edilmiştir.(Rye, 2018: 37-40)

2.2.2. 1994 Referandumu

26 Ağustos 1994'te Gro Harlem Brundtland başkanlığındaki İşçi Partisi hükümeti, hükümetin Norveç'in AB üyeliğine yönelik argümanlarının formüle edildiği Storting Raporu'nu sunmuştur. Rapora göze çarpan iki fikir hâkim olmuştur. Bunlar; ulusal çıkarların verimli ve güvenilir bir şekilde ilerletilebileceği işlevsel bir çerçeve ve AB ve üye devletler tarafından kontrol edilen hükümetler arası bir süreç olarak Avrupa entegrasyonudur.

Hükümetin çıkış noktası, Avrupa'nın değişmesi olmuştur. Doğu Avrupa'daki siyasi devrim, ulusal ekonomilerin devam eden uluslararasılaşmasıyla birlikte, Avrupa ülkelerini yeni zorluklarla yüzleşmeye zorlamıştır. Batı Avrupa'da ekonomiler artık o kadar yakında bağlantılı hale gelmiştir ki, ekonomik büyümeye ve istihdamı sağlamaya yönelik ulusal çabalar artık yetersiz kalmıştır. Bir ülkede üstlenilen çabalar, kaçınılmaz olarak diğer ülkeleri de etkileyecektir. Farklı politikalar sermayenin kaçmasına ve sonuç olarak yatırımların ve iş yerlerinin kaybına neden olabileceğinden, bağımsız eylem de daha riskli hale gelmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesini izleyen siyasi değişikliklere gelince, hükümet Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin ekonomik ve siyasi yapıları dâhil edilmesinin Avrupa'nın istikrarı ve güvenliği açısından önemli olacağını vurgulamıştır.

Norveç'in AB'ye girişi, Norveç'in ulusal çıkarlarını hem kısa hem de uzun vadeli olarak güvence altına almanın bir yolu olarak sunulmuştur. Üyelik sadece ülkenin ekonomik ve siyasi gücünü artırmakla kalmaz, aynı zamanda AB'nin dikkatini Rusya ve Barents bölgesi gibi Norveç'in özel çıkarlarının olduğu bölgelere çekecektir. İskandinav işbirliği bir öncelik olarak kalırken, tamamen İskandinav çerçevesi yetersiz olarak gösterilmiştir. AB içinde, İskandinav işbirliği sürdürülebilir olacak ve İskandinav çıkarları daha verimli bir şekilde desteklenebilecektir. Üyelik aynı zamanda İskandinav ülkelerinin AB'yi etkileme kabiliyetini de güçlendirecektir. Son olarak üyelik, Norveç'in uluslararası işbirliğine aktif katılım geleneğinin bir devamı niteliğindedir. İzlanda dışında tek Avrupalı üye olmayan ülke olarak AB dışında kalmak, Norveç dış siyaset geleneğinde radikal bir değişiklik anlamına gelecektir.(Pettersen, Jenssen ve Listhaug, 1996: s.263-278)

Hükümet raporunun ikinci baskın yönü, entegrasyon sürecinin hükümetler arası yönlerine yaptığı vurgu olmuştur. İşbirliği hedeflerini belirlemek, hangi alanlarda işbirliği yapılacağına karar vermek ve işbirliği için yol gösterici hatları oluşturmak katılımcı ülkelerin görevi olacaktır. Kısaca; bütünleşme, üye devletlerin üstünlük sağladığı bir süreçtir. Hükümet bu ifadeleri kullanırken ‘‘egemenlik kaybı’’ teriminden özenle kaçınmıştır. AB içindeki işbirliğinin üye devletlerin münhasır ulusal düzenlemeyi benimseme hakkını sınırlandıran özellikle ‘‘talepkâr’’ bir karaktere sahip olduğu gerçeğini gizlememiştir. Bununla birlikte, ulusal egemenliğin teslim olmasının, tüm üye devletlerini ilgilendiren alanlarda ortak kararlar yoluyla yönetme becerisinin güçlendirilmesi ile telafi edildiği belirtilmiştir.

Hükümet üye devletlerin rolünü vurgularken, uluslararası kurumların rolünü de vurgulamıştır. Aynı zamanda hükümet, Avrupa Komisyonu’nun, inisiyatif hakkının üye ülkelere bağımsız olarak kullanılmadığını da belirtmiştir. Bunun yerine Komisyon’un önerileri, Avrupa Konseyi ve Konsey’den gelen siyasi dürtülerle bilgilendirileceği bildirilmiştir.

Son olarak ‘‘birlik’’ terimine karşı tarihsel olarak kökleşmiş Norveç şüpheciliklerinin üstesinden gelebilmek amacıyla hükümet, AB’nin üye devletlerin üzerinde bir düzeyde bağımsız bir birim olmadığını vurgulamıştır. İşbirliğinin içeriğine ve daha da geliştirilmesine karar veren üye devletlerdir. Bu nedenle ‘‘birlik’’ terimi, üye devletler arasındaki işbirliğinin toplamı olarak ve yasal önemi olmayan bir terim olarak yorumlanmıştır. Devlet benzeri bir varlığa değil, özellikle yakın ve kapsamlı nitelikte bir işbirliğine atıfta bulunulmuştur.

Üyelik karşıtı muhalefet, siyasi yelpazenin ortasındaki ve sol parti temsilcilerinden oluşmaktadır. İşçi Partisi temsilcileriyle birlikte, siyasi merkezdeki partiler, AB siyasi sistemi vizyonunu Norveç sisteminden daha az demokratik ve daha az açık olarak ifade etmişlerdir. Popüler düzeyde üyelik, karar vericiler ile kararlarından etkilenenler arasındaki mesafeyi artıracak ve ikincisinin toplumsal gelişimi ve karar alma sürecini etkileme yeteneğini azaltacaktır. Sistemik düzeyde, yasama yetkisi parlamento denetimi dışındaki yürütme makamlarına devredildiği için, AB kuvvetler ayrılığı ilkesiyle tutarsız olacağı vurgulanmıştır. Liberal Parti ve İşçi Partisi muhalifleri, Norveç temsili hükümetinin sürdürülmesinin insanlara AB’ye ‘‘hayır’’ oyu vermelerini tavsiye etmelerinin en önemli nedeni olduğunu açıkça ortaya

koymuşlardır. Hristiyan Demokrat Parti, bölgesel yerleşim ve gelişmekte olan ülkelerle ilişkileri önemli ek güdüler olarak sıralayarak aynı pozisyonda yerini almıştır.(Sitter, 2005: s.3-10)

Birlik, 1993 baharına kadar dikkatini EFTA ülkelerinden gelen başvurulara çevirememiştir. Daha sonra iç Pazar açılmış, sonraki beş yıllık bütçe müzakere edilmiş ve Maastricht Antlaşması'nda Danimarka'nın onayını sağlamak için bir çözüm yolu bulunmuştur. Avrupa Konseyi, 1995'in başında aday ülkelerin bir araya gelmesine önceden karar vermiştir. Ülkeler ayrı ayrı ama aynı zamanda müzakereye davet edilmiştir. Avusturya, İsveç ve Finlandiya ile müzakereler 1 Şubat'ta başlamıştır. Norveç'in müzakereleri Nisan ayına kadar başlatılamamıştır. EFTA ortaklarıyla kararlaştırıldığında Norveç delegasyonunun daha az zamanı vardır ve müzakere dosyası daha karmaşıktır.

Norveç'in müzakere pozisyonunu zorlaştıran, Maastricht Antlaşması ile getirilen yeni politika alanları olmamıştır. Bu, Komisyon'un yeni işbirliği alanlarının Norveç için "Birliğin önemli ve çekici yeni bir boyutu" olarak tanımlandığı Haziran 1994 tarihli müzakerelere ilişkin değerlendirmesinden açık belli olmaktadır. Komisyon'a göre, Norveç gerek ekonomik ve parasal politika, gerek dış ve güvenlik politikası, gerekse adalet ve iç politika ile ilgili ilkeleri, hedefleri veya ilgili mevzuatı kabul etmekte herhangi bir zorluk göstermemiştir. Norveç'in endişesi bölgesel politika ve sektörel politikaların bölgesel boyutuyla bağlantılı olmuştur. Bu kaygı, Norveç yerleşim düzeni ve kamu destek programlarına bağımlılıkla açıklanmıştır. Bunun ardından Komisyon, tarım alanındaki müzakerelerin "önemli bir meydan okuma" olduğunu ve balıkçılık konusundaki müzakerelerin "daha zor ve karmaşık" konularından biri olduğunu belirtmiştir.(ECSA Conference, 1995: s.1-11)

Mart ayında Ticaret Bakanı, hükümete AB'nin müzakereleri sona erdirmeye zamanının geldiğinin sinyalini verdiğini bildirmiştir. Bakan, Norveçli müzakerecilerin bu kez hedefe yaklaşmak için yeterince hazırlıklı olmadığını ifade etmiştir. Tarım hususunda oldukça zorlu bir süreçten geçilmiştir. Balıkçılık hususunda ise zor şartlarla karşı karşıya kalınmış fakat ilerleme kaydedilebilmiştir. Norveç'in AB ile müzakereleri Nisan 1994'te tamamlanmıştır. EFTA ülkelerinin katılım beyanları 24 Haziran 1994'te Korfu'da düzenlenen Avrupa Konseyi zirvesinde imzalanmış ve bu

sırada Avusturyalı seçmenlerin %66,6'sı üyelik hususunda "evet" kararını oylamıştır. Aynı yılın sonbaharında, kalan üç İskandinav referandumu için sahne hazırlanmıştır.

16 Ekim'de Finlandiya'da %56,9'luk oy çoğunluğuyla üyelik kabul edilmiştir. 13 Kasım'da ise İsveç'te %52,3'lük bir çoğunluk sağlanarak üyelik kabul edilmiştir. Fakat 28 Kasım 1994'te Norveç'te gerçekleşen referandumda %52,3'lük "hayır" oyu ile üyelik süreci bir kez daha başarısızlıkla sonuçlanmıştır.(Official Statistics of Norway, 1995: 16-19)

Referandumların sonucunda İsveç, Finlandiya ve Avusturya 1 Ocak 1995 tarihinde EFTA üyeliğinden ayrılmıştır. Komisyon, Norveç referandumundan iki gün sonra düzenlediği bir basın toplantısında, durumun özünde bir değişiklik gerektirmeyeceğini belirtmiştir. Norveç yönetimi daha sonraki süreçte EFTA, Schengen ve özellikle EEA Antlaşması üzerinden AB ile ilişkilerini oldukça fazla geliştirmeyi başarmıştır.¹⁹

2.3. AVRUPA SERBEST TİCARET BİRLİĞİ (EFTA)

Roma Antlaşması'nı çok katı ve politik olarak kısıtlayıcı bulan ve AET dışında kalan ülkeleri bir araya getirmeye yönelik ilk gerçek girişim İsviçre'den gelmiştir. 1 Aralık 1958 tarihinde Dış Yediler olarak adlandırılan temsilciler grubu, İsviçre'nin Cenevre kentindeki "Alabama Odası" olarak adlandırılan Hotel de Ville'de bir araya gelmiştir. Söz konusu grubunda Norveç'in yanı sıra İngiltere, İsveç, Danimarka, İsviçre, Avusturya ve Portekiz'den temsilciler bulunmaktadır. Gizlilik içerisinde gerçekleştirilen toplantı, tartışmaları gölgelemiştir. Başlıca endişe, daha küçük bir Avrupa serbest ticaret alanı ile ilerlemenin avantaj ve dezavantajlarını tartmaktan ileri gelmektedir.

Bu arada bir yıl önce kurulmuş olan AET, 1 Ocak 1959'da kendisini Batı Avrupa'nın geri kalanından ayıracak ortak bir dış tarifeye ulaşma yolunda ilk adımı atmaya hazırlanıyordu.

Hâlâ yetkililerle sınırlı olan keşif toplantıları, 21 Şubat 1959'da Oslo'ya taşındığında Avrupa Serbest Ticaret Birliği ismi ilk kez anılmıştır. Ancak yetkililer,

¹⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_94_32

gümrük vergileri ve kotaları, kısıtlayıcı iş uygulamaları ve tarım politikalarını tartışmak için 17 Mart'ta Stockholm'de gerçekleştirilecek toplantıyı beklemek zorunda kalmıştır.

Yetkililer, Bakanlar Konseyi'nin talebi üzerine, Avrupa çapında bir serbest ticaret bölgesi kurulması için müzakerelerin yenilenmesi olasılığı üzerine, AET Komisyonu tarafından hazırlanan bir raporu tartışmak için kısmen yeniden bir araya gelmiştir. Rapor, Avrupa entegrasyonuna yönelik serbest ticaret alanı yaklaşımının geçerliliğinden şüphe duymuş ve aynı zamanda, yakın gelecekte Avrupa çapında kalıcı bir çözüm için müzakere arayışının istenebilirliğini sorgulamıştır.

Westminster'daki Avam Kamarası'nda, Stockholm toplantısından kısa bir süre sonra, Bay Maudling'e neler yaşandığı sorulduğunda, "Genel anlamda, görüşlerimizi karşılıklı yararımıza koordine etmek için Altılılar (AET ülkeleri) dışındaki diğer Avrupa ülkeleriyle iletişim halinde olmaya çalışmakta çok endişe duyduk" cevabı alınmıştır.

Ancak gizliliğe duyulan ihtiyaç ortadan kalkmış ve Dış Yedi'nin hükümetleri, bir serbest ticaret birliğinin müzakerelerine katılıp katılmayacağını karar vermeye başlamıştır. Yedi ülkenin tümünden gelen delegasyonlar ilk kez 1 Haziran 1959'da Stockholm yakınlarındaki Saltsjobaden'de resmi olarak bir araya gelmiştir. EFTA'nın kurulacağı çerçeve üzerinde anlaşmaya varmaları sadece on üç gün sürmüştür. İngiliz delegasyonunun bir üyesi olan ve daha sonra EFTA'nın ilk Genel Sekreteri olacak olan Sir Frank Figgures yaptığı bir açıklamada, "Bu müzakere değildi! Hepimiz anlaştık" ifadelerine yer vermiştir.(Corbert ve Robertson, 1970: s.21-62)

Temel çalışmaların çoğu Maudling müzakerelerinde daha önce yapılmıştır. Ayrıca Stockholm'de dikkat ayrıntılara değil, serbest ticaret alanı ilkelerine odaklanmıştır. Sonraki ay bakanlar, yalnızca küçük değişikliklerle EFTA'nın kurulması için taslak planı onaylamıştır. Stockholm Sözleşmesi'nin nihai metni, 20 Kasım'da başka bir bakanlar toplantısında paraflanmış ve 4 Ocak 1960'ta yine Stockholm'de imza töreni yapılmıştır. Ardından onaylanmak üzere yedi olası üye ülkenin parlamentolarına sunulmuştur. Dört ay sonra, 3 Mayıs'ta EFTA, Cenevre'de sekretaryası bulunan bir konseyin gözetiminde yürürlüğe girmiştir. Birliğin ilk tur tarife indirimleri aynı yıl 1 Temmuz'da uygulanmıştır.

Beş buçuk yıl sonra, 1 Ocak 1967’de, 100 milyonluk tek bir Pazar (bazı tarımsal ürünlerin yanı sıra hemen hemen tüm sanayi mallarında gümrük tarifelerinden ve kotalardan muaf) elde edilmiştir. Saltsjobaden konferansını izleyen on yılda EFTA, serbest ticaret alanının ekonomik entegrasyona uygulanabilir bir yaklaşım sağlayabileceğini göstermiş, AET’nin izlediği ve bir ekonomik birliği hedefleyen ortak Pazar yaklaşımının tahmin edilebileceği gibi daha zor bir iş olduğu kanıtlamıştır.

1966’nın sonunda, EFTA’nın ilk yedi üye ülkesi ve 1961’de ortak üye olan Finlandiya, AET ülkelerinden daha yüksek ortalama kişi başına gelire sahipti. Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) büyümeleri, 1960-66’ya göre %6’lık bir oranla, OECD üye ülkeleri için 1966’daki ortalama büyüme oranından daha yüksektir. Bu dönem aralığında, EFTA içi ticaretteki artışın neredeyse dörtte biri doğrudan serbest ticaret birliğinin kurulması ile ilgili gerçekleşmiştir. Ticarete tarife dışı engellerle nasıl başa çıkılacağı konusunda emsaller oluşturulmuştur. Ekonomik ve mali politikalar uyumlaştırılmadan da entegrasyonun uygulanabilir olduğu bir öneri niteliği taşımıştır.(Rye, 2018: s.3-10)

EFTA ülkeleri, 1965’te, gümrük vergilerinin düşürülmesi ve niceliksel kısıtlamaların kaldırılmasının yarattığı ticaret antlaşması olmadan elde edeceklerinden 375 milyon dolar daha fazla kazanmıştır. Ticaret sapmasının etkilerinden 457 milyon dolar daha kazanılmıştır. Ancak EFTA aynı zamanda siyasi bir zafer olmuştur. Farklı ekonomik, sosyal ve politik disiplinlerden sekiz ülke, Batı Avrupa’da daha fazla birliğin teşviki için başarılı bir şekilde işbirliği yapabilmıştır. 1970 yılına gelindiğinde dokuzuncu tam üye olan İzlanda, birliğe katılmıştır.

Stockholm Sözleşmesi’nin yazarlarının iki temel amacı vardır. Birincisi, EFTA içinde konsolidasyon yoluyla, nihayetinde tüm OEEC ülkelerini kucaklayan tek bir Avrupa Pazarı için çalışmayı öngörmüşlerdir. İkincisi, bu arada, Yediler arasında sınıai ürünlerde serbest ticaret alanı yaratılmasını sağlamak olmuştur. Bu iki amaç her zaman ön planda kalmıştır.

EFTA Konsey’i diğer devletlerle ya da devlet gruplarıyla ve diğer uluslararası kuruluşlarla daha yakın bağlar kurmakta özgürdür. AET’nin aksine, herhangi bir ülke (Avrupalı olsun ya da olmasın) EFTA’ya katılabilmektedir. Siyasi olmayan karakteri

nedeniyle üyelik Doğu Avrupa ülkelerine de açık olmuştur, öyle ki 1965'te Yugoslavya ile bir diyalog gerçekleşmiştir.

1972 yılının sonlarına doğru EFTA'nın biçimlendirici dönemi sona ermiştir. 1 Ocak 1973'te İngiltere ve Danimarka, AT'ye katılmak için EFTA'dan ayrılmıştır. Geri kalan ülkeler, ikili serbest ticaret anlaşmaları yoluyla AT ile ilişkilerini resmileştirme sürecine girmiştir. Avrupa Konseyi Danışma Meclisi, Ekim ayında toplanarak durum değerlendirmesi yapmıştır. Ekonomik İşler ve Kalkınma Komitesi, EFTA'nın ekonomik ve siyasi başarılarını bir kez daha açıklamıştır. Avusturyalı raportör Heger, EFTA'nın en büyük başarısının Avrupa'nın iki ayrı ekonomik blok haline gelmesini engellemiş olması olarak nitelendirmiştir. Yine Heger'e göre EFTA, AET'nin en iyi müşterilerinden biri olmuştur. Komite, gelecekle ilgili olarak EFTA'nın Doğu ve Batı Avrupa ülkeleri arasında aracı rolü oynamaya devam etmesi gerektiğini vurgulamıştır.(Bahçekapılı, 2013: s.4-11)

Ocak 1973'te EFTA milletvekillerinin bir toplantısında İsveçli Genel Sekreter Bengt Rabaeus, EFTA'nın görünüşte bir miktar değişmesine rağmen hala aynı ruh ve aynı amaçlarla dolu olduğunu tespit etmiştir. Bu amaçlardan biri EFTA içinde ve EFTA ile AT arasında hâlihazırda ulaşılmış olan serbest ticaret düzeyini korumaktır. İkinci ve ilkiyle ilişkili olan diğer amaç, ticaretin önündeki teknik veya tarife dışı engellerin kaldırılmasıdır. EFTA'nın bu alandaki iç işbirliği 1964'e kadar uzanmaktadır. 1960'larda gümrük tarifelerinin baskılanmasına ve sınır ötesi ticaretteki büyümeye paralel olarak, diğer ticaret engellerinin görece önemi artmıştır. 1974'te EFTA Sekreterliği, EFTA'nın uluslararası ticaretin uyumlu bir şekilde gelişmesine ve Stockholm Sözleşmesi'nde belirtildiği gibi ticaretteki engellerin kademeli olarak ortadan kaldırılmasına katkıda bulunacaksa, tarife dışı engellerin kaldırılmasının bir öncelik olması gerektiğini bildirmiştir. Küçük ve oldukça sanayileşmiş EFTA ülkeleri için, bu tür engellerin mümkün olan en geniş temelde ortadan kaldırılması özel bir önem taşımaktadır. EFTA'nın iç ticareti, üyelerinin toplam ihracatının %20'sini oluşturmaktadır. Bu nedenle EFTA, tarife dışı engellerin verimli bir şekilde ortadan kaldırılması için bir hazırlık zemini olarak hizmet ediyorken, daha kapsamlı düzenlemelere duyulan ihtiyaç gün yüzüne çıkmıştır.

1974 yılında yaşanan petrol krizinin ardından, EFTA ülkelerinin durgunluğa ve yeni korumacılığın ortaya çıkışına toplu tepkisi, EFTA'nın bir işbirliği platformu ve

“daha geniş Avrupa ve dünya çapındaki ekonomik sorunların ortak değerlendirilmesi” rolünü güçlendirmek olmuştur. Dönüm noktası, Avusturya Başbakanı Bruno Kreisky tarafından toplanan EFTA’nın devlet başkanlarının Mayıs 1977’de gerçekleşen zirvesi olmuştur. Kreisky, EFTA ülkeleri ile AT arasında endüstriyel ürünlerde serbest ticaretin o yıl 1 Temmuz’da gerçekleşmesi beklenen başarı vesilesiyle zirveyi toplamıştır. Zirvenin nihai bildirisinde, EFTA devlet başkanları 16 ülke ve 300 milyon kişiden oluşan bir pazarın yaratılmasının Avrupa ekonomik entegrasyonunda önemli bir kilometre taşı olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca ekonomik karşılıklı bağımlılık bağlamında, daha düşük enflasyon oranları ile birlikte tam istihdamla ekonomik büyümeye ulaşmak için bir ön koşul olarak yakın uluslararası işbirliğinin önemi vurgulanmıştır. Son olarak, EFTA ülkeleri, AT ile ekonomik ilişkilerini geliştirme arzusunu vurgulayarak böyle bir gelişme için bir strateji önermiştir: “Serbest ticaret ortakları arasındaki temaslar, pragmatik ve pratik bir temelde yoğunlaştırılmalıdır.” Ayrıca, daha yakın işbirliğinin tüm taraflar için avantajlı olacağı bir dizi alan belirlemişlerdir. İşsizlik ve enflasyonla mücadele gibi daha kapsamlı konulara ek olarak, bunlar menşe kurallarının ve gümrük prosedürlerinin basitleştirilmesi ve iyileştirilmesi ile yasal normların uyumlu bir şekilde detaylandırılmasını içermektedir.(Sülün, 2019: s.103-107)

AT, Viyana zirvesinden önce, EFTA ülkeleriyle işbirliğini Serbest Ticaret Antlaşmalarının kapsamının ötesine genişletmeme taleplerinde kararlılık göstermiştir. Zirveyi takip eden dönemde, AT’nin bu konudaki tutumu değişmiştir. EFTA’nın iddiasının o dönem AT ile rezonansa girmesinin temel nedeni, EFTA ülkeleri ile Topluluk arasındaki ekonomik alanın ortaya çıkması ve AT içindeki bu birbirine bağlılığın, her iki örgüt içindeki ülkeleri ekonomik kriz ile mücadele etmek için alınan birçok yerel önlem karşısında savunmasız hale getirdiği endişesi olmuştur. Bu yeni gerçeklik karşısında ve serbest ticaretin tersine çevrilmesi ve yeni ticaret engellerinin zararlı etkileriyle mücadele etme görüşüyle AT, EFTA-AT işbirliğinin daha fazla yararlı olacağını kabul etmiştir. EFTA, gündem belirleyici ve itici güç sıfatıyla bu değişime vesile olmuştur. 1977 zirvesinden sonra gerçekleşen olaylar EFTA-AT ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur.

EFTA ülkeleri, 1978 baharından itibaren AT ile ortak komite toplantılarında ilerleme kaydettiklerinin bildirmiştir. Komisyon arşivlerinden kaynaklar, AT’nin

1978'den itibaren EFTA ülkeleriyle daha kapsamlı bir ilişki sürdürdüğünü doğrular niteliktedir. İlgili tüm taraflarca yapılan somut ve yapıcı çalışma, EFTA ülkeleri ile AT arasındaki Serbest Ticaret Anlaşmalarının işleyişini daha da iyileştirmenin ve mükemmelleştirmenin avantajları konusunda EFTA ülkeleri ve Topluluk arasında geniş bir mutabakat olduğunu göstermiştir.

1984 yılında EFTA ülkeleri, AT ile Serbest Ticaret Anlaşmalarının işleyişinden duydukları memnuniyeti dile getirmiştir. Ülkeler, memnuniyetlerinin AT'nin iç entegrasyon hızıyla ilişkilendirmiştir. 1984 Lüksemburg Deklarasyonu, her iki tarafın işbirliğinin Serbest Ticaret Anlaşmalarının ötesinde yeni alanlara taşıma iradesini resmileştirdiği ölçüde EFTA-AT ilişkilerinde gerçekten bir kilometre taşı olmuştur. Lüksemburg Deklarasyonu, EFTA ülkeleri ile AT arasındaki bakanlar düzeyinde gerçekleşen ilk ortak toplantıdan kaynaklanmış ve bu da sözde "hassas ürünler" ile ticaretin önündeki kalan gümrük engellerinin kaldırılmasına işaret etmiştir. 1993 raporunda, Avrupa Parlamentosu bu deklarasyonu çok taraflılığın başlangıcı olarak vurgulamıştır. Lüksemburg süreci, EFTA ile AT arasında çok taraflı anlaşmalar şeklinde sonuçlar üretmiş ve bunlardan ilki Transit Prosedürlerinin Basitleştirilmesine İlişkin Mayıs 1987 Konvansiyonu olmuştur. Bununla birlikte, Lüksemburg Deklarasyonu, tarafların ilişkilerini AT iç pazarının gelişmesine uygun olarak geliştirme ve EEA olarak adlandırılan şeyi yaratma istekliliğiyle açıklanmıştır. Sonuç olarak Lüksemburg dönemi aynı zamanda daha verimli bir yaklaşıma duyulan ihtiyacın ortaya çıktığı biçimlendirici bir dönem olarak hizmet etmiştir. Böylelikle, Jacques Delors'un Ocak 1989'daki önerisine, AT ile EFTA arasında yeni ve daha iddialı bir ilişki için zemin hazırlamıştır.

Norveç'te AT'deki gelişmeler, 1972'den beri ilk kez Norveç Avrupa politikasının kapsamlı incelenmesine yol açmıştır. Gro Harlem Brundtland'ın ikinci hükümeti Mayıs 1987 tarihli Avrupa Raporu'nda, Norveç'in AB ile işbirliğinin, ülkenin Topluluk ile olan bağlantı biçim çerçevesinde genişletilmesi ve güçlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Raporda hükümet, Norveç'in iç pazara adaptasyonunun gerekliliğini, araştırma ve teknolojide Avrupa işbirliğinin yaratacağı fırsatlar ve Norveç'in AB ülkelerinin dış politikasını işbirliği bağlamında etkileme imkânının kısıtlı olmasıyla ilgili sorunları savunmuştur.

Raporda, Norveç'in AT'nin iç pazarının tamamlanmasıyla ilgili gelişmelere uyum sağlaması gerektiği belirtilmiştir. Norveç uyarlamasının amacı, Norveç'in AT ile ekonomik ilişkilerinde yeni engellerden kaçınmak, Norveç'te üretilen mal ve hizmetlerin, AT'nin dış sınırını geçerken AT için AT'de dâhili olarak mevcut olanlardan çok daha büyük engellerle karşılaşmamasını sağlamaktır. Ayrıca AT pazarında rekabet edecek olan Norveç mal ve hizmetlerinin, AT'de üretilmiş gibi, AT içinde serbestçe alınıp satılabilmesini sağlamaktır. Hükümetin 1987 perspektifinden, tam bir siyasi ve ekonomik birliğe doğru gelişme gerçekçi görülmemiştir. Görüldüğü kadarıyla, Avrupa Siyasi İşbirliği (EPS) bu nedenle egemen devletler arasında hükümetler arası işbirliği karakterini koruyacaktır. Bununla birlikte, bu işbirliğinin gelişimi, Norveç dış politikasının tüm ana alanlarını etkileyebileceği için, Norveç için artan bir zorluk olarak vurgulanmıştır. Bu nedenle, Norveç dış politikası için kilit alanlar, Norveç'in doğrudan etkisiyle bu süreçlere katılmadan diğer uluslararası aktörler karşısında karar alma ve takip süreçlerine tabii olacaktır. Raporun ana sonucu, AT ile kurulan tüm işbirliği forumlarında Norveç'in çabalarının güçlendirilmesinin gerektiği olmuştur. Bu çalışmanın bir parçası olarak Norveç, aynı yıl Brüksel'de kendi AT delegasyonunu kurmuştur.

Avrupa Raporu'ndan önce, hükümet bunun yeni bir üyelik tartışmasına yol açıp açmayacağından endişe duymuştur. Ortak bir EFTA yaklaşımında yatan, AT ile daha fazla işbirliği için fırsatlar ve sınırlamalar da aynı derece endişe verici olmuştur. Bir yandan da ortak EFTA pozisyonlarının AT kararları üzerinde gerçek etkide bulunma fırsatlarını artıracığı varsayılmıştır.

Dışişleri Bakanı daha sonra Avrupa Komisyonu'nun AT üyeliğine giden yolda ilk adım olarak görülmesi gerektiği görüşünü reddetmiştir. Hükümetin görüşü, Norveç'in en azından yıllarca AT'nin dışında kalacağı yönünde olmuştur. Üyelik sorunu sonuç olarak bir raydan çıkma olarak sunulmuş ve odak noktası EFTA aracılığıyla AT'ye adaptasyon olmuştur. Uyum sürecinin en net ifadesi Başbakan Brundtland'ın bakanlıklara yazdığı mektupta ortaya çıkmıştır. Haziran 1988'de yazılan mektupta, Norveç yasalarının ve düzenlemelerinin, AT düzenlemeleri ile uyumlu hale getirilmesi, burada Norveç kurallarının mümkün olduğunca AT düzenlemelerine uyarlanması ve özel sapmaların mümkün olduğu ancak gerekçelendirilmesi gerektiği önerilmiştir.(Mercan, 2019: s.190-199)

Norveç, 1989'un ilk yarısında EFTA başkanlığını yürütmüş ve Gro Harlem Brundtland'ın liderliğinde, EFTA ile Avrupa Komisyonu arasındaki ilişkiyi geliştirme çalışmalarında itici bir güç olarak hareket etmiştir. Beş yıldan sonra ilk kez Oslo'da düzenlenen EFTA zirvesinin amacı, Delors'un davetini ve bunun bir organizasyon olarak EFTA'nın gerektirdiklerini tartışmaktır. Konu, AT ile buluşmak için ne kadar ileri gidebilecekleri konusunda farklı görüşlere sahip EFTA ülkeleri için zorlayıcı olmuştur. Avusturya, ülkenin çıkarlarına en iyi şekilde AT üyeliği başvurusu ile hizmet edileceğini defalarca belirtmiştir. İsveç, AT ile gümrük birliğine açıldı ve ülkenin Başbakanı Ingvar Carlsson, toplantıdan önce, uluslararası bir EFTA'ya karşı muhalefetin o kadar güçlü olduğunun ortaya çıkması durumunda, ortak bildirgenin çok düşük bir oranda "en küçük ortak katsayı" haline geldiğini belirtmiştir. İsveç, EFTA'dan farklı yollarla iç pazara adapte olmak zorunda kalacaktır. İsviçre ise uluslararası üstü çözümleri kabul edemeyeceğini açıkça belirtmiştir. Oslo toplantısının nihai bildirgesine, "uluslararasılık" ve "gümrük birliği" gibi tartışmalı sözlerden kaçınarak bir uzlaşma damgasını vurmuştur. Bildiride, altı EFTA ülkesinin, işbirliğini daha etkin kılmak amacıyla ortak karar alma süreçleri ve ortak idari kurumlarla, daha yapılandırılmış bir topluluk elde etmenin yollarını Avrupa Komisyonu ile keşfetmeye hazır oldukları belirtilmiştir. EFTA, "EFTA ülkeleri ile AT arasındaki kurumsal bağları güçlendirmek için farklı seçenekleri ve yolları incelemeye" istekli olduğunu ve AT ile gelecekteki diyalogundan "bu tür hiçbir seçeneği dışlamayacağını" söylemiştir. Biçim konusundaki anlaşmazlığa rağmen, Oslo toplantısının ana mesajı, birleşik bir EFTA'nın AT'nin iç pazar projesine katılma arzusunun ilan etmesi olmuştur.(Sejersted, 2012: s.219-224)

Oslo toplantısından yapılan açıklama başlangıçta, amacın iki blok arasında gerçek müzakereler için bir temel olup olmadığını araştırmak olduğu bir haritalama sürecine yol açmıştır. Resmi düzeyde üst düzey gruplar, sorunlu alanları belirlemek için Mayıs'tan Temmuz'a kadar çalışmıştır. Üst düzey gruplar, verilen süre içinde tüm sorun alanlarından geçmeyi başaramamıştır. Balık ve balık ürünleri sorunu bunlardan biridir. Burada, EFTA tarafının tam piyasa erişimi gereksinimi, AT tarafının kaynak erişimi gereksiniminin tersidir. Ekim ayının ikinci yarısında süreç siyasi bir düzeye yükseltildiğinde, Komisyon, geri kalan zorluklara rağmen sürecin devam etmesini Bakanlar Konseyi'ne önermeye karar vermiştir. Norveç'te 1 Aralık'ta Storting hükümetine, AB'nin iç pazarına geniş kapsamlı işbirliği ve adaptasyon konusunda EFTA

aracılığıyla At ile müzakere etme yetkisi vermiştir. Dışişleri Bakanları'nın aynı ay içinde AT ile EFTA arasındaki toplantısı, Avrupa Ekonomik Alanı'nın oluşturulması konulu müzakerelere siyasi bir işaret niteliğindedir.

Ayrıca 1986 yılında Portekiz ve 1995 yılında Finlandiya, İsveç ve Avusturya EFTA üyeliğinden ayrılarak Avrupa Birliği'ne katılmıştır. Bu, EFTA'nın 4 üye (Norveç, İsviçre, İzlanda ve Lihtenştayn) ülkeden oluşan son halini almasını sağlamıştır.²⁰

2.4. AVRUPA EKONOMİK ALANI (EEA)

1989 yılında Jacques Delors'un Avrupa Ekonomik Alanı için ilk adımı atmasının akabinde, aynı yılın sonunda tüm EFTA ülkeleri, daha geniş Avrupa Ekonomik Alanı için karar verme sürecinde açık bir isteklerini sürdürmüşlerdir. Aynı zamanda, AT Komisyonu Dışişleri Bakanı Frans Andriessen, Topluluğun bağımsız bir karar alma sürecinden hiçbir şekilde vazgeçmeyeceği konusunda son derece net demeçler vermiştir. Ayrıca ortaya çıkabilecek tek şeyin, iki sütun arasındaki ilişkiyi ve EFTA ülkelerinin bu şekilde kararların içeriğini nasıl etkileyebileceğini müzakere etmek olduğunu belirtmiştir. Delors'un Ocak ayındaki konuşması ile Andriessen'in Aralık ayındaki açıklaması arasında kesinlikle önemli bir mesafe bulunmaktadır. Ancak, Delors'un umut verici hareketinin birleşik bir AT kararını temsil etmediği de aşikârdır. Aynı zamanda sorunsuz bir şekilde kurulabilecek şey, yeni jeopolitik durumun EFTA ülkelerinin AT ile ilişkilerini değiştirmesi olacaktır. Avusturya'nın üyelik başvurusu Temmuz 1989'da sunulmuştur. Kasım ayının sonlarına doğru İsveçli endüstri liderleri, İsveç üyeliği tartışmasını da canlandırmıştır.

Avrupa Komisyonu ve EFTA arasında EEA ile ilgili resmi müzakereler Haziran 1990'dan Ekim 1991'e kadarki süreçte gerçekleşmiştir. Syse hükümeti, Norveç müzakere heyetini Şubat 1990'da atamıştır. Delegasyon 1 Ocak 1989'dan beri AB'nin Brüksel Büyükelçisi olan Eivinn Berg tarafından yönetilmiştir. Aynı zamanda, EEA süreciyle ve AT'ye uyumla ilgili tüm faaliyetleri koordine etmekten sorumlu bir koordinasyon komitesi kurulmuştur. Norveç'te dört komite, adaptasyon sürecinin

---

²⁰https://www.academia.edu/42703576/Avrupa_Serbest_Ticaret_Antlaşması_EFTA_ve_Avrupa_Ekonomik_Alanı_EEA_Oluşumlarının_AB_ile_Olan_Bağlantısı

merkezinde yer almıştır. Görüşmelerin başında Hükümet Komitesi Başbakan Syse, Dışişleri Bakanı Bondevik, Yerel Yönetim Bakanı Jacobsen ve Ticaret Bakanı Kulmann'dan oluşmaktadır. Komite, adaptasyon çalışmasının koordinasyonuna önderlik etmiş ve çalışmanın ana hatlarını çizmiştir. Bir Devlet Bakanı Komitesi, yönergelerin hazırlanmasından ve bakanlıkların AT/EFTA konularıyla ilgili çalışmalarını koordine etmekten sorumludur. AT Komitesinde Hükümet Komitesi, ticaret ve sanayideki kilit kuruluşların temsilcileriyle bir araya gelmiştir. Komite, uyarlama çalışmasının durumunu gözden geçirmiş ve bu konuda görüş alışverişinde bulunmuştur. Teknik konuların açıklığa kavuşturulması, bakanlıkların AT konuları ile ilgili irtibat kişilerinden oluşan Resmi Komite tarafından gerçekleştirilmiştir.

20 Haziran'da müzakerelerin başlangıcında, haritalama sürecindeki beş çalışma grubu, devam eden alt müzakerelerden sorumlu müzakere gruplarına dönüştürülmüştür. AT Komisyonu, daha önce hiç olmadığı kadar güçlü ve net bir şekilde, AT'nin bağımsızlığının, özellikle bir EEA'nın yasal ve kurumsal yönleri bakımından değil, tüm alanlarda korunması gerektiğini vurgulayan bir yetki ile müzakere etmiştir. Ortak bir organ, resmi EEA kararlarını alacaktır. Bununla birlikte, karar alma süreci, Avrupa Komisyonu'nun egemenlik hakkının dâhili kararlar alma hakkını etkilememesini ve EEA çalışması, hiçbir şekilde AT'nin kendi karar verme sürecini geciktirmemesi gerektiği belirtilmiştir.(Sejersted, 2012: s.70-78)

Siyasi açıdan en önemli ve en zor tartışma konusu, EFTA'nın güçlendirilmesi ve EFTA'nın EEA meselelerinde mümkün olan en büyük etkiyi ve ortak kararlılığı nasıl sağlayabileceği olmuştur. Burada bir yanda İskandinav ülkeleri ve diğer yanda Alp ülkeleri arasında bir ayrım yapılmaktadır. İsviçre 19 ülkeden oluşan bir Avrupa vizyonuyla hareket etmiştir. Avusturya'da bir an önce ayrılmayı planladığı bir örgütü güçlendirmeye pek ilgi göstermemiştir. Norveç tarafında, 1990'ın ilk yarısında EFTA'nın başkanlığını yürüten İsveç'in bu noktada ortak bir EFTA pozisyonu elde etmek için daha fazlasını yapmamış olmasından dolayı bazı memnuniyetsizlikler hâkimdir.

EFTA'nın müzakere pozisyonu, örgütün 13-14 Haziran 1990'da Göteborg'daki 30. Yıldönümü kutlamaları vesilesiyle açıklanmıştır. Ülkeler hedefin malların, hizmetlerin, sermayenin ve insanların serbest dolaşımı konusunda bir anlaşma olduğunu açıklamışlardır. Anlaşma ayrıca çevre koruma, araştırma ve geliştirme,

eğitim ve sosyal politika gibi daha sınırlı alanlarda işbirliğini güçlendirmeyi ve genişletmeyi içermektedir. Aynı zamanda, anlaşmanın kurumsal çerçevesinin gerçek ve ortak karar alma mekanizmasını içermesinin EFTA ülkeleri açısından temel bir koşul olduğu vurgulanmıştır.

EFTA'nın müzakere pozisyonu başlangıçta zordur ve daha da kötüye gitmiştir. 1990 sonbaharında İsveç derin bir ekonomik durgunluğa girmiştir. İsveç hükümeti, ülkeyi hızlanan bir para krizinden kurtarmak amacıyla Ekim ayında, İsveç'in AT üyesi olma hedefini netleştirecek yeni bir parlamento kararı alındığını açıklamıştır. Açıklama, İsveçli müzakerecilerin bir EEA anlaşması müzakerelerinin zorla tamamlanacağına dair teminatlarıyla kendilerini güvence altına almalarına izin vermeyen İsveçli EFTA ortakları için tam bir sürpriz olmuştur. Üyelik, İç Pazarın yürürlüğe girmesine kadar gerçekleşmeyeceğinden, EEA müzakerelerinin tamamlanması Avusturya ve İsveç için de önemini sürdürmüştür. İsveç'in yeni yol seçimleri yine de EEA'nın "bağımsız bir alternatiften geçiş çözümüne" şeklinde farklı bir bakış açısına katkıda bulunmuştur.

Norveç'te Syse hükümeti, Merkez Parti'nin müzakerelerde Norveç'in ruhsatlandırma mevzuatının sürdürülmesini talep etmesini istemesinden sonra aynı yılın Kasım ayında dağılmıştır. Gro Harlem Brundtland'ın üçüncü hükümeti, Norveç müzakere heyetine yeni ve daha esnek bir yetki vermiştir. Güney AT ülkelerinin EFTA'ya artan tarımsal ihracat, balıkçılık kaynaklarına erişim ve AT Yapısal Fonlarına katkı taleplerinin masaya gelmesi nedeniyle, bu dönemde önemli konulardaki müzakereler daha karmaşık hale gelmiştir. Norveç'in yeni Ticaret Bakanı Eldrid Nordbø, üst düzey grupta yapılan üç tur müzakerenin ardından Kasım ayında, müzakerelerin yavaş olduğunu ve en çok baş ağrısına balık ve tarımın neden olduğunu itiraf etmiştir. Özellikle İspanya'nın 1991 yılında, ülkenin kota gereksinimlerinden vazgeçmektense EEA sürecinin başarısız olmasına izin vereceğini belirtmesi bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Ağustos ayında, İşçi Partisi'nin merkez kurulu hükümete yeni EEA yetkileri vermiştir. Serbest pazara erişim hala uzun vadeli hedef olsa da, gereksinim artık balık ve balık ürünleri için "somut iyileştirmelere" indirilmiştir. "Somut iyileştirmeler" de Norveç'in başardığı bir husustur. 22 Ekim 1991'de müzakerelerin sonucunun açıklanmasıyla ortaya çıkmıştır. Birçok ürün için 1 Ocak 1993 tarihinden itibaren

gümrüksüz satış sağlanmış, ancak Norveç ringa balığı, uskumru, somon, karides, balık yağı ve balık unu için tarife tavizleri vermemiştir. Diğer birçok ürün için 1997 yılına kadar %70'lik bir gümrük vergisi indirimi sağlanmıştır.

EEA müzakereleri, EFTA'nın ana hedefi olan sınırsız iç pazara erişimi gerçekleştirdiği için maddi olarak başarılı sayılmıştır. Kurumsal bir perspektiften ve EFTA'nın başlangıç noktası olarak bu pazara katılım için orijinal koşullarıyla gerçekleşen tablo farklı olmuştur. Kurumsal alanda ortak karar alma, ilgili uzman komitelerine katılmaya ve tarafların kendi iradelerince bir karar veremeyecekleri şekilde katılımlara yol açmak zorunda kalmıştır.(Bowitz ve Faehn., 1994: s.16-22)

7 Şubat 1992'de, Maastricht zirvesinde Avrupa Konsey, Avrupa Birliği Antlaşmasını onaylamıştır. Bu Topluluğu ekonomik ve parasal bir birlik haline getirecek ve ortak hükümetler arası dış politika ve güvenlik politikası ile işbirliğini ve adalet ve içişlerinde işbirliğini genişletecektir. Sovyetler Birliği ve eski Doğu bloğundaki diğer devletlerle yeni bağlar kurma ihtiyacıyla birleştiğinde bu, AT'nin örgütün inşa edebileceği tüm kapasiteye ihtiyaç duyduğu anlamına gelmektedir. Aynı ay AB müzakerecilerine, müzakerelerin mümkün olan en kısa sürede sonuçlandırılabilmesi için daha fazla esneklik göstermeleri talimatı verilmiştir. Verilen sinyal, EEA'nın kısa vadeli bir geçiş çözümünden başka bir şey olmayacağı için buna izin verilebileceğidir. Ardından EEA anlaşması 2 Mayıs 1992'de Porto'da imzalanmıştır.

AB tarafı, EEA Anlaşması ile olan son siyasi engeli Ekim 1992'de Avrupa Parlamentosu'nun onayıyla aşmıştır. Tartışma dramatik değildir ve tek gerginlik oylama için yeterli sayıda temsilcinin gelip gelmeyeceği olmuştur. EFTA tarafında sahne daha dramatiktir. 6 Aralık'ta yapılan referandumda, İsviçre'deki seçmenlerin çoğunluğu EEA Anlaşmasına hayır demiştir. Katılım, herhangi bir savaş sonrası İsviçre referandumunda olandan daha yüksektir. Lihtenştayn EFTA'ya henüz bir yıl önce katılmıştır ve bu zamana kadar Lihtenştayn'daki seçmenler EEA'ya çoktan "evet" demiştir. Lihtenştayn'ın İsviçre ile gümrük birliği içinde olması nedeniyle, Lihtenştayn'ın anlaşmasının onayına müteakip revizyonu şimdi daha gerekli hale gelmiştir. EEA'nın, Avrupa Komisyonu'na göre EFTA'da önemli ölçüde katılım uyandırdığı gerçeği, İzlanda Parlamentosu'nun anlaşmayı Ocak 1993'te onaylamasıyla bağlantılı olarak ortaya konmuştur.

EFTA ve AB, İsviçre referandumunun EEA Anlaşmasının içeriğine ilişkin müzakerelerin yeniden başlatılmasını gerektirmediği konusunda hemen anlaşmıştır. Bunun yerine, gerekli değişiklikler ek bir protokolde toplanmalı ve Avrupa Parlamentosu'na ve 18 EEA ülkesinin Ulusal Meclislerine onay için sunulacaktır. Çözüm Norveç açısından olumlu karşılanmıştır.

Aynı dönem EFTA ülkeleri içerisinde AB'ye tam üyelik ile ilgili başvuru sürecini de içermektedir. AB'ye üyelik hususunda ülkeler kendi bünyelerinde referandumlar gerçekleştirmiştir. Referandumların sonucunda, İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın 1 Ocak 1995'ten itibaren EFTA'dan ayrılacağı ortaya çıkmıştır. Komisyon, Norveç referandumundan iki gün sonra düzenlediği bir basın toplantısında, durumun özünde bir değişiklik gerektirmeyeceğini belirtmiştir. EEA anlaşması, anlaşmayı izlemek için belirlenen kurumlara daha yakından bakmak zorundaydı. Bu bağlamda, Norveç Hükümeti'nin amacı, kurumsal çözümleri ve maddi yükümlülükleri olabildiğince değiştirmeden tutmaktır. Buna ek olarak, Hükümet, EEA Anlaşması'nın siyasi temaslara açıldığına ve Norveç'in 1995 başında EFTA'nın başkanlığını devralmasıyla bundan yararlanmak için çaba gösterilmesi gerektiğine işaret etmiştir.(Report to The Storting 'White Paper', 2012: s.17-29)

2.4.1. EEA Anlaşmasının İçeriği

EEA Anlaşmasının özü, EFTA devletlerinin AB'nin iç pazarına katılması ve bunu düzenleyen tüm ilgili AB yasalarının yanı sıra çok sayıda başka alanı devralmasıdır. AB'nin iç Pazar fikri, 27 AB ülkesi ve 3 EFTA ülkesi için ulusal bir pazarla aynı şekilde işleyen bir sistemdir.

Bunun merkezinde malların, hizmetlerin, emeğin ve sermayenin serbest dolaşımına izin veren "dört özgürlük" ile ilgili kurallar vardır. Yavaş yavaş, bu kuralların sadece çalışanlar için değil tüm vatandaşlar için geçerli olması ve ayrıca şirketler için serbestliğin sağlanması için geliştirilmiştir.

Diğer bir temel alan ise, devlet yardımları, kamu sözleşmeleri ve yasadışı fiyat işbirliğine ve piyasa gücünün kötüye kullanılmasına ilişkin yasaklar yoluyla pazarda eşit bir hareket alanı sağlayacak kurallardır.

Yıllar geçtikçe, önemli sektörlerde (enerji, ulaşım, bilişim, bankacılık ve sigorta vb.) iç pazarın düzenlenmesi daha ayrıntılı olarak belirlenmiş ve pazarı çevreleyen çok sayıda alana uygulanacak şekilde genişletilmiştir. Dahası piyasa kuralları, iş kanunu, çalışma ortamı kanunu, çevre kanunu, iklim vb. dâhil olmak üzere piyasanın talihsiz yönlerini telafi edecek kurallarla desteklenmiştir. Bunlar aşağıda belirtilen ekler dâhilinde tanımlanmıştır:

Ek I. Veterinerlik ve bitki sağlığı koşulları

Ek II. Teknik düzenlemeler, standartlar, testler ve sertifikasyon

Ek III. Ürün sorumluluğu

Ek IV. Enerji

Ek V. İşçilerin serbest dolaşımı

Ek VI. Sosyal Güvenlik

Ek VII. Mesleki niteliklerin karşılıklı olarak onaylanması

Ek VIII. Kuruluş hakkı

Ek IX. Finansal hizmetler (bankacılık, sigorta, borsa, menkul kıymetler)

Ek X. Görsel-işitsel hizmetler

Ek IX. Telekomünikasyon hizmetleri

Ek XII. Sermayenin serbest dolaşımı

Ek XIII. Ulaşım (karayolu, demiryolu, nakliye, havacılık)

Ek XIV. Yarışma kuralları

Ek XV. Devlet yardımı

Ek XVI. Kamu alımları

Ek XVII Telif hakkı

Ek XVIII. Sağlık ve güvenlik, iş hukuku, eşit muamele

Ek XIX. Tüketici koruması

Ek XX. Çevre

Ek XXI. İstatistik

Ek XXII. Şirket hukuku

EEA Anlaşması teknik olarak, AB hukukunun büyük bölümünü içeren kapsamlı bir ikincil mevzuata atıfta bulunan bir ana yapı, protokoller, beyannameler ve bir dizi ek ile inşa edilmiştir. Ana bölümün 119. Maddesine göre, tüm bunlar anlaşmanın *‘ayrılmaz bir parçasıdır’* ve *‘ona muazzam kapsamını veren budur’*.

Anlaşmanın ana kısmı 129 maddeden oluşan nispeten kısa bir metindir. Bu, Anlaşmanın temel parçasıdır ve AB hukuku antlaşmalarıyla aynı işlevi görmektedir. Ana bölüm, kısmen AB antlaşmalarından, kısmen sözlü olarak devralınan maddi hükümlerden ve kısmen de EEA’ya özgü ayrı hükümlerden oluşmaktadır. Özel kuralların çoğu, EEA’daki kurumsal yapı ve karar verme süreçleriyle ilgilidir.(Sejersted, 2012: s.107-111)

2.4.2. EEA Anlaşmasının Kurumsal Yapısı

Norveç 1960’tan beri serbest ticaret örgütü EFTA’nın üyesidir, ancak EFTA, 1992’ye kadar oldukça gevşek ve geleneksel bir uluslararası hukuk örgütüdür ve Cenevre’deki küçük bir genel sekreterlik dışında ayrı bir kurumsal aygıtı sahip değildir. EEA Anlaşması müzakere edildiğinde, bunu değiştirmek zaruri hale gelmiştir. EFTA devletlerinin iç pazara erişebilmesinin bir koşulu olarak AB, EEA Anlaşmasının temelinde AB hukukuna sürekli olarak uyarlanmasını sağlamak ve EFTA’nın AB hukukuna üyelerinin uymasını denetlemek ve kontrol etmek için kurumların ve prosedürlerin oluşturulmasını talep etmiştir.

Sonuç, genellikle *‘topilar sistem’* olarak adlandırılan sisteme denk gelmiştir. Sütunlardan biri, olağan AB kurumlarının olağan işlerinin bir parçası olarak EEA Anlaşmasıyla ilgilendikleri bir Birliktir. Buna karşı, çok daha küçük ölçekte olsa da, bir dereceye kadar AB kurumlarını örnek alan kurumlarla bir *‘EFTA ayağı’* oluşturulmuştur. Ek olarak iki sütun arasında, AB ve EFTA’nın bulunduğu ve kararlar aldığı ve anlaşmanın daha da geliştirilmesini tartıştığı komitelerden oluşan bir EEA çapraz kirişi mevcuttur.

Bu şekilde, EFTA örgütü, 1992-94 yılları arasında kurumsal olarak biraz paradoksal şekilde genişlemiştir. Aynı zamanda EFTA, devletlerinin AB'ye adaptasyonu için bir yardım aracı haline gelmiş ve kısa bir süre sonra birkaç üyesini kaybetmiştir.

Konstrüksiyon iki sütunlu bir sistem olarak adlandırılrsa da, iki sütun boyut olarak çok farklıdır. Açıklamak gerekirse, bir yanda çok büyük bir AB ayağı ve diğer yanda dört küçük ülkeye ev sahipliği yapan EFTA vardır. EFTA kurumları da AB kurumları ile aynı resmi konuma sahip değildir. Örnek verilecek olursa EFTA kurumları kendi yasama yetkisine sahip değildir. Sistem esas olarak AB sütununda geliştirilmiştir ve EFTA sütunundaki kurumların görevi AB'ye uyum sağlamak ve AB ile aynı türden denetim görevini yerine getirmektir.²¹

EEA Ortak Organları, Anlaşmanın 89 ila 96. Maddelerinin ana bölümünde düzenlenmiştir ve aşağıdakilerden oluşmaktadır:

- EEA Konseyi
- EEA Komitesi
- Parlamento Komisyonu
- Danışma Kurulu

EEA Konseyi, EEA'daki en yüksek siyasi organdır ve normalde yılda iki kez toplanır. EFTA, üyelerinin dışişleri bakanları tarafından ve AB, başkanlığı elinde bulunduran AB ülkelerinin siyasi liderleri tarafından temsil edilmektedir. EEA Konseyi resmi kararlar almaz ancak tarafların anlaşmanın gelişimini siyasi düzeyde tartışabilecekleri bir forum niteliğindedir.

Uygulamadaki en önemli EEA organı, normalde ayda bir toplanan ve anlaşmanın devam eden gelişiminden ve güncel ve iyi işleyişinden sorumlu olan EEA Komitesi'dir. EEA Komitesi, yasal olarak bağlayıcı kararlar alma yetkisine sahiptir. En önemli işlevi, EEA hukukunun AB kısmından resmi olarak yeni eylemler oluşturan kararları vermektir. Komite ayrıca, ortaya çıkan ve devam eden diğer konuları tartışır ve çeşitli görevleri mevcuttur. Uygulamada Komite, resmi düzeyde toplanmakta ve

---

²¹ <http://www.epicenternetwork.eu/wp-content/uploads/2017/04/The-EU-and-Norway-a-complex-relationship.pdf>

EFTA devletleri AB büyükelçileri tarafından temsil edilirken, AB tarafı Komisyon tarafından temsil edilmektedir. Yeni kanunların dâhil edilmesi EFTA Sekretaryasında ve kalıcı EEA alt komitelerinde önceden hazırlanmaktadır. EEA Komitesi'nin tüm kararları oybirliğiyle alınmalı ve bu nedenle ü. EFTA devleti önceden koordine edilmelidir.

Ayrıca, EEA işbirliğinde iki daimi danışma komitesi bulunmaktadır. Parlamento Komisyonu, Avrupa Parlamentosu'ndan 12 ve EFTA devletlerinden 12 parlamenterden oluşmaktadır. Norveç için Storting'ten 6 temsilci katılmaktadır. Yılda iki kez toplanmakta ve kısmen siyasi meseleleri tartışmak için bir forum işlevi görmekte ve kısmen de Avrupa Parlamentosu ile EFTA devletlerinin ulusal parlamentoları arasında bilgi ve iletişim için bir kanal işlevi görmektedir.

EFTA sütunundaki en önemli kurum ve kuruluşlar şunlardır:

- EFTA Sekreterliği
- EFTA Daimi Komitesi
- EFTA Parlamento Komisyonu
- EFTA Danışma Kurulu
- EFTA Gözetim Kurumu (ESA)
- EFTA Mahkemesi
- Finansal Mekanizma Ofisi (FMO)

Genel bakışta gösterildiği gibi, EEA Anlaşmasının amaçlandığı gibi işlemlerini sağlayan genel kapsamlı bir kurumsal aygıt bulunmaktadır. Bu aygıt başlangıçta 7 EFTA üyesi için tasarlanmıştı ve 1995'te Finlandiya, İsveç ve Avusturya'nın AB'ye katılımıyla, akıllara devam edip etmeyeceği sorusunu getirmiştir. Taraflar bunun mümkün olduğu sonucuna varmış ve şimdiye dek yanılmamışlardır. Uluslararası olarak, sadece üç küçük devlet için (İsviçre referandumda onaylamadığı için anlaşmaya taraf değildir ancak daha sonra ek düzenlemelerle ortak olmuştur) bu kadar kurumsal olarak geliştirilmiş bir organizasyon nadir görülen bir durumdur. (Sejersted, 2012: s.57-72)

2.5. SCHENGEN ANLAŞMASI

Schengen Anlaşması'ndan önce, pasaportsuz Avrupa'da seyahat etmek mümkün değildir. Bununla birlikte, sınır birlikleri oluşturan bazı istisnai durumlar olmuştur. Bunlar arasında, pasaport verme ve sınır kontrollerinin kaldırıldığı 1940'lardaki Benelüks (Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) ülkeleri arasındaki anlaşma bulunmaktadır.

Daha geriye gidecek olursak, 1800'lü yıllarda turizmde yaşanan patlama, pasaport ve vize sistemini bozarak, 1914 yılına kadar tüm Avrupa'da pasaport gereksinimlerinin kaldırılmasına neden olmuştur. Ancak, Birinci Dünya Savaşı sırasındaki güvenlik endişeleri pasaport ihtiyacını yeniden gündeme getirmiştir. 20. Yüzyılın çoğunluğunda, Avrupa'daki ulusal sınır kontrolleri görece katıdır ve her devletin kendi sınır hattına düzenlemeler koymasına ve kontrol etmesine izin vermektedir.

Schengen Anlaşması'nın kökenlerine bağlanabilecek çeşitli olaylar vardır. Bunlardan ilki 1957'de gerçekleşen Roma Antlaşması ve diğeri temel hedef olarak kişilerin serbest dolaşımını belirleyen AET'dir.

İlk yaklaşımı değerlendirmek gerekirse, Roma Antlaşması, Topluluk içinde seyahatin kolaylaştırılmasının doğal bir adım olarak getirildiği ekonomik temeli oluşturmuştur. Başlangıçta, kişilerin serbest dolaşımına ilişkin hüküm yalnızca sınır ötesi ekonomik faaliyet için geçerliyken, daha sonraki yasalar üye devletlere giriş, çalışma ve ikamet haklarını genişletmiştir.

1980'lerde meydana gelen birkaç önemli olay, kişilerin serbest dolaşımını daha da geliştirmiştir. 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile iç pazarın oluşumu tamamlanmak üzereydi, bu da sınır kontrollerinin kaldırılmasının yakında yasalaşması gerekeceğini ima etmiştir. Bu nedenle iki yıl önce, 1985'te, Fransa, Almanya ve Benelüks ülkeleri tarafından iç sınır kontrolleri olmaksızın devletler arası bir bölgenin aşamalı olarak yaratılması ve 1990 yılında uygulanmasına ilişkin bir sözleşme imzalanmıştır. Lüksemburg'un Schengen kasabasına dayanan sözleşme daha sonra Schengen Anlaşması ismini alacak oluşuma öncülük etmiştir.

İlk olarak beş ülke arasında gerçekleştirilen Schengen Anlaşması, 19 Haziran 1990 yılında somut olarak uygulanması için, Schengen Konvansiyonu'nu imzalanmıştır. Daha sonra Birleşik Krallık ve İrlanda dışındaki diğer AB ülkeleri de sözleşmeye katılmıştır. Schengen Anlaşması'nın özü, iç sınırlardaki kişilerin kontrorlünün, kişilerin serbest dolaşımını sağlamak için azaltılması ve aynı zamanda dış sınırlardaki sınır kontrolünün güçlendirilmesi olmuştur. Bu sayede ulusal sınırlarda kişi ve pasaport kontrolü için harcanan zaman ve maliyetli kuyrukların önüne geçmek hedeflenmiştir.

Schengen işbirliği daha sonra Amsterdam Antlaşması aracılığıyla AB hukukunun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu, daha güçlü işbirliğine sahip olmak ve AB organlarının kuralların sürekli gelişimini koordine edebilmesi ve çakışan kural setlerini ortadan kaldırılabilmesi için yapılmıştır. Antlaşma sonucunda, Schengen organları AB organları tarafından değiştirilmiştir.(Vassilieva, 2013: s.24-50)

Schengen işbirliği şu anda, dördü EFTA ülkelerinden olmak üzere toplam 26 Avrupa ülkesini kapsamaktadır.²²

EEA gibi Schengen Anlaşması da temel ilkeleri olan bir çerçeve anlaşmadır ve daha sonra kapsamlı bir ikincil mevzuatta (Schengen müktesebatı) daha ayrıntılı düzenlenmiştir. EEA gibi, işbirliği dinamiktir ve AB'de kabul edilen ve daha sonra katılım anlaşmasının bir parçası haline gelen sürekli yeni yasal düzenlemeler yoluyla daha da geliştirilmiştir. Schengen Müktesebatının ana içeriği öncelikle şu hususlara dayanmaktadır:

- İç sınırların geçişine ilişkin ortak kurallar,
- Dış sınırların kontrolü için ortak kurallar,
- Polis işbirliği ve suçluların iadesine ilişkin ortak kurallar,
- Polis ve savcılık makamları için ortak bir bilgi sistemi,
- Ortak vize kuralları ve ortak bir vize bilgi sistemi,
- Yasadışı göçmenlerin dönüşüne ilişkin ortak kurallar,

---

²² <https://www.schengenvisainfo.com/tr/schengen-anlasmasi/>

- Polis ve savcılık makamları tarafından özel hayatın gizliliğine ilişkin uyulması gereken ortak kurallar,

-Ateşli silahlar ve mühimmatla ilgili ortak kurallar,

İskandinav ülkeleri 40 yıldan fazla bir süredir tarihi, kültürel ve kısmen dilsel olarak yakından bağlantılı topluluklardır. 1954'ten bu yana, iç pasaport ve seyahat özgürlüğüne sahip ortak bir pasaport kontrol alanı anlamına gelen Kuzey Pasaport Birliği mevcuttur.

Norveç'teki sınır gelenekleri, Kalmar Birliği, Danimarka ile birlik ve İsveç ile birlik gibi birkaç tarihi birliğe kadar izlenebilmektedir. Norveç sınır geleneklerindeki bir başka önemli olay, 1993 yılında Rusya ile imzalanan Kirkenes Deklarasyonu ile Barents İşbirliği'nin oluşturulması olmuştur. Bu durum, bol ulusal çıkarlar ve militarizasyonun yanı sıra sosyo-ekonomik ve kültürel bölünmelerin olduğu bir bölgede Soğuk Savaş sonrası ilişkiler için yeni bir alan oluşturmuştur.(Sejersted, 2012: s.72-73)

1990'larda, diğer İskandinav ülkeleri Schengen işbirliğine ilgi duyduklarını açıklamışlardır. 1995'te Reykjavik'te yapılan bir başbakanlık toplantısında, İskandinav Pasaport Birliği'nin devamı için en iyi koşulların, Schengen işbirliğine yönelik ortak bir İskandinav yaklaşımı olduğu belirtilmiştir. Norveç açısından bu durum, Norveç menfaatlerinin iyi bir şekilde korumak olarak algılanmıştır. Norveç, İzlanda ve Akit Taraflar ile ilişkiler 1996 yılında bir işbirliği anlaşmasıyla kurulmuştur. İşbirliği anlaşmasının onaylanması üzerine Norveç, Schengen işbirliğinin taraflarını ilgilendiren tüm hükümlere uymakla yükümlü sayılmıştır. Storting, işbirliği anlaşmasının onaylanmasına rıza gösterdiği sırada, AB ülkeleri de anlaşma temellerini gözden geçirmeyi amaçlayan bir sürecin son aşamasına gelmiştir. Sonuç Amsterdam Antlaşması ile vuku bulmuş ve bu revizyonun bir parçası olarak Schengen İşbirliği AB'ye entegre edilmiştir.

Schengen işbirliğinin AB'ye entegre edileceği sırada Norveç ile İzlanda arasında yeni müzakereler başlatılmıştır. Bu kapsamda 26 Nisan 1999 tarihinde Storting tarafından onaylanan ve 1996 yılından itibaren işbirliği anlaşmasının yerini alan bir üyelik sözleşmesi hazırlanmıştır.

Norveç ve İzlanda'nın Schengen işbirliğine katılımı, Norveç ve İzlanda, İsviçre ve Lihtenştayn'ın, geri kalan AB üye devletleri ve Komisyon ile birlikte, Schengen ile ilgili herhangi bir konuda her düzeyde tartışmalara katıldığı bir "Ortak Organ" içinde gerçekleşmektedir. Norveç ve İzlanda, yeni düzenlemeler için teklif sunma ve bunları Ortak Organ'da görüşme hakkına sahiptir. Yeni yasal düzenlemeler için öneriler tartışılırsa, AB ülkeleri de Konsey'de kararlar alabilmektedir. Schengen Anlaşması'nın 8(2) Maddesi uyarınca, Norveç "içeriği kabul edip etmeme konusunda bağımsız bir temelde karar verecektir". Yani Norveç'in yeni bir hukuki düzenlemeyi kabul etmemesi halinde sözleşmeyi feshetmiş olarak kabul görecektir.

Norveç için Schengen işbirliği ilk olarak, İskandinav Pasaport Birliği'nin muhafaza edildiği anlamını taşımaktadır ki bu aynı zamanda Norveç'in işbirliği için başvurmasının sebebidir. İkinci olarak Norveçlilerin, Schengen eyaletlerinin diğer sakinleri gibi, genel bir kural olarak, her üye devlet arasındaki sınırlarda kişisel kontrole tabi olmaksızın Schengen Bölgesi boyunca serbestçe seyahat edebilecekleri anlamına gelmektedir.(Semb, 2017: s.8-12)

Norveç, AB üyesi olmayan bir ülke olarak yalnızca dolaylı olarak Ortak Avrupa İltica Sistemi'ne (CEAS) bağlıyken, Schengen anlaşması Norveç ile AB yapısı arasındaki en güçlü bağlardan birini kurmuştur. Schengen işbirliği, Avrupa topraklarında hareket özgürlüğü ve dış sınırların korunması için ortak bir sorumluluk sağlamaktadır. Norveç, Schengen *Karma Komite*'nin tüm danışma düzeylerine katılmaktadır. Bunlar; Çalışma Grupları, Stratejik Göçmenlik Komitesi, Sınırlar ve İltica (SCIFA) ve Daimi Temsilcilerdir (COREPER). Norveç ve diğer ilişkili devletler (İzlanda ve İsviçre) Karma Komiteye katıldıklarında, tam katılım ve konuşma haklarına sahip olurlar ancak oy hakları yoktur.

Schengen işbirliği sayesinde, Norveç de AB'nin geri dönüş politikalarının birçoğuna resmi olarak bağlıdır. AB üye devletlerinde ve ilgili Schengen ülkelerinde düzensiz üçüncü ülke vatandaşlarının iadesi için uygulanacak ortak kuralları ve prosedürleri belirleyen ve 2008 sonlarında AB tarafından kabul edilen Geri Dönüş Direktifi buna bir örnektir. Norveç Parlamentosu tarafından Aralık 2010'da kabul edilmiştir.(Janmyr, 2014: s.183-184)

Bununla birlikte, geçtiğimiz yıl boyunca, Schengen sistemine, özellikle Orta Doğu ve Afganistan'daki savaştan zarar gören ülkelerden gelen güçlü göç akışı olmuştur. Bu, sistemi başa çıkması için, kurulduğunun çok ötesinde zorlayan olağanüstü bir durumdur. Schengen dış sınırındaki kontrollerin bugün tasarlandığı gibi çalışmadığını ileri sürmek abartı olmaz çünkü göçmen akını dış sınır ülkelerinin idare etme kapasitesini çok aşmaktadır.

Bu nedenle, dış sınır kontrol sistemi, şu anda Türkiye üzerinden veya Akdeniz ve Balkanlar üzerinden giriş yapan bu kadar büyük bir insan akışıyla başa çıkacak boyutta değildir. Özellikle Yunanistan, ancak kısmen de İtalya, Schengen içinde ilk alıcı ülkedir. Avrupa Parlamentosu'nun Politika Dairesi A tarafından yapılan hesaplamalara göre, şimdiye kadar sadece 2016 yılında 82.636 göçmen Schengen bölgesine deniz yoluyla ulaşmıştır; bunlardan 76.000'den fazlası Yunanistan ve yaklaşık 6.800'ü İtalya üzerinden gerçekleşmiştir. Bu da Norveç, İsveç ve Danimarka da dâhil olmak üzere Avrupa'daki birçok ülkeye kontrol edilemeyen göçmen akışına yol açmıştır. En güçlü göçmen akışına sahip olan ülkelerin çoğu için bu, birçok alanda kısmen önemli bir sorun haline gelmiştir. Bunun doğrudan bir sonucu olarak, Schengen 'deki bazı ülkeler, Schengen 'deki diğer ülkeler arasında geçici sınır kontrolü kurmuştur.

Schengen Bölgesi'ndeki ülkelerin tek tek sınır kontrollerini uygulamaya koymasına izin veren, Antlaşma dâhilinde 19 ve 23-26. Maddeleri uyarınca iki açıklama bulunmaktadır.

İlki; Temel yasal ilkelere veya bir ülkenin iç güvenliğine yönelik ciddi tehdit olarak değerlendirilen üye devletler tarafından sınır kontrolünün geçici olarak yeniden uygulamaya konmasıdır. Burada 30 güne kadar geçici sınır kontrolü oluşturmak mümkündür, ancak algılanan tehdit daha uzun sürerse uzatmaya erişim de mümkündür. Maksimum uzunluk altı aydır. 17 Şubat 2016 tarihine kadar, beş ülke (Norveç, İsveç, Avusturya, Almanya ve Fransa) 23. Madde uyarınca "uluslararası koruma arayan kişilerin sürekli akınına" dayalı olarak ulusal sınır kontrolleri başlatmıştır. 24. Madde uygulandığında, önlemlerle ilgili dört hafta önceden bildirim uygulanmaktadır. Dört hafta kuralından sapmalar özel nedenlerle ortaya çıkabilmektedir.

İkincisi; Ülkeler, "hukukun temel ilkelerine veya bir ülkenin iç güvenliğine yönelik ciddi bir tehdidin derhal harekete geçilmesini gerektirdiği durumlarda" 10 güne kadar geçici bir süre için sınır kontrolünün yeniden başlatılmasını sağlayabilmektedir. Tedbir, toplam süresi maksimum 2 ay olmak üzere 20 günlük sürelerle uzatılabilmektedir. Üye devletler ve Avrupa Komisyonu, önlemin nedenleri ve izin verilen geçiş noktaları ve tarihlerinin belirtildiği yerlerde bilgilendirilmektedir. Danimarka bu kuralı 4 Ocak 2016'da Almanya ile geçici sınır kontrolü getirdiğinde kullanmıştır.(Seeberg ve Takle, 2015: s.153-166)

AB, Norveç'in en önemli Pazar bölgesidir. Öyle ki 2015'teki toplam Norveç deniz ürünleri ihracatının yaklaşık üçte ikisine denk gelmekte ve bu da yaklaşık 50 Milyar Norveç Kronunun işaret etmektedir. Bu kapsamda, büyük bir kısmı taze soğutulmuş balık ve çoğunlukla çiftlik somonu oluşturmaktadır. Bu 2015 yılında ortalama olarak Norveç'ten AB pazarına her gün tahmini 145 treyler balık ihraç edilmesi anlamına gelmektedir.

AB, Schengen bölgesinde dış sınır kontrollerinin güçlendirilmesinin bir öncelik olacağını öne sürmüştür. Aynı zamanda, AB Komisyonu'nun 2016 için yol haritasında ana hatlarıyla belirtilen alternatiflerden biri, Schengen Anlaşması'nın 26. Maddesinin tüm AB ülkelerinde ortak olarak uygulanması için bir öneri içermektedir. Bu durumda, bu 2 yıla kadar geçici ulusal sınır kontrolünün kurulmasını içerecektir.

Kapsamlı bir ulusal sınır kontrolünün getirilme olasılığı, AB / Schengen ülkelerinin Schengen bölgesinin dış sınırında tatmin edici kontroller oluşturabilme derecesine bağlı olacaktır.

AB'de geçici kapsamlı bir ulusal sınır kontrolünün tesis edilmesi, AB / Schengen bölgesindeki tüm mal taşımacılığı için önemli ekonomik sonuçlar doğuracaktır. Norveç balıkçılık endüstrisi için, AB / Schengen bölgesinde ulusal sınır kontrolünün kurulmasının bir sonucu olarak ortaya çıkan ekstra maliyetlerin, Schengen içinde ulusal sınır kontrolünün getirilmesi halinde, yılda yaklaşık 550 milyon Norveç Kronu (NOK) ile 2,7 milyar NOK arasında olduğu tahmin edilmektedir. Bu, artan işletme maliyetleri ve değer düşüklüğü ile ilgilidir. Zaten bugün, bazı sınır geçişlerinde artan sınır kontrolüne bağlı olarak artan zaman kullanımı ve artan maliyetler mevcuttur.

Tahmini zaman maliyetlerindeki aralık büyüktür. Bu başlı başına önemli bir noktadır, çünkü nakliye için zaman maliyetlerinin sahip olduğu büyük önemi göstermektedir. 2015 yılında bu ülkelere taze çiftlik somon ihracatı, AB / Schengen'e yapılan toplam ihracatın yaklaşık% 62'sini temsil etmektedir. Bu nedenle, en düşük maliyet tahminine sahip senaryo büyük olasılıkla gerçekleşecektir.

Sonuç olarak, Norveç'ten, özellikle kuzey-güney yönünde çabuk bozulan ürünlerin taşınmasıyla ilgili herhangi bir sorunu hafifletebilecek önlemlerin oluşturulmasını gerektiren hem kısa hem de orta vadede olası önlemler için öneriler sunmak uygun görülmüştür.(Nilssen, Mathisen, Elvestad ve Solvoll, 2016: s.2-20)

Schengen Anlaşması, AB vatandaşlarının ve diğer yolcuların güvenliğini sağlayan iki merkezi bilgi paylaşım mekanizmasıyla tamamlanmaktadır - Schengen Bilgi Sistemi (SIS) ve Vize Bilgi Sistemi (VIS). Bu büyük ölçekli, Bilgi Teknolojileri (BT) tabanlı sistemler, sınır yönetimini ve vize verilmesini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

SIS'in önemli bir avantajı, Avrupa'da polisliği kolaylaştırmasıdır. Sistem, üye devletler arasında daha geniş işbirliğine ve Schengen bölgesinin her yerinde suç takibini kolaylaştıran bilgi alışverişine olanak tanımaktadır. Benzer şekilde, VIS, Schengen'in dış sınırları boyunca göçün güvenliğini garanti altına alarak, vize verme prosedürlerinde avantajlı bir istihbarat aracı olarak hizmet etmektedir. Bununla birlikte, polis ve istihbarat güçlerinin Schengen bölgesinde devam eden yetkilendirilmesi, SIS ve VIS gibi güvenlik önlemlerine rağmen organize suç seviyesinin hala arttığını göstermektedir. Bu durum iki yönlü bir ikilem yaratmıştır: Bir yandan Avrupa seyahat demokrasisinin idealist ilkeleri hareket özgürlüğü ve ticaret fırsatları taşıırken, diğer yandan yavaş yavaş uluslararası suçlar için besleyici bir ortam ve daha sonra olduğu gibi fırsatlara yönelik güvenlik tehditleri yaratmaktadır.

Schengen'in vizelerle ilgili dış politikası, sınır kontrolü ve güvenliğiyle bağlantılı belirli konular ön plana çıktığı için karmaşık bir prosedür haline gelmiştir. Bunların örnekleri düzensiz göç, iltica sorunları ve uzun vadeli yasal göçün düzenlenmesidir.(Ulrich, 2016: s.85-90)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. NORVEÇ-AB KARŞILIKLI SİYASİ VE SİVİL PERSPEKTİFLER

3.1. NORVEÇ PERSPEKTİFİNDEN AVRUPA BİRLİĞİ

3.1.1. Aktif Avrupa Politikası

AB'ye karşı aktif bir politika izleme tutkusu, Norveç'in 1972'de ilk kez AB üyeliğine hayır demesinden bu yana, Norveç-Avrupa politikasının neredeyse sürekli bir özelliği olmuştur. Süreç, Başbakan Trygve Bratelli ve Dışişleri Bakanı Knut Frydenlund'un referandumun ardından, 1973 yılında imzaladığı ticaret anlaşmasına dayalı olarak AT'ye karşı aktif bir Norveç politikası formüle etmeye çalışmasıyla başlamıştır.

Aktif Avrupa politikası, o zamandan beri Norveç dış politikasında merkezi bir politika hedefi olmuştur. Aktif Avrupa politikası, büyük ölçüde Norveç'in dışlanması ve mevcut anlaşmalar çerçevesinde Norveç çıkarlarını koruma arzusuyla bağlantılıdır. Söz konusu politika yoluyla Norveç, bağlılık biçimindeki manevra alanını kullanmaya ve özel önem taşıyan konularda dış etki elde etmeye çalışmıştır.

EEA Anlaşması ve Norveç'in AB ile yaptığı diğer anlaşmalar, Norveç halkının tam üyelik için başvurmama isteği göz önüne alındığında, aktif bir Avrupa politikasının bir ifadesi olarak görülmektedir. Genel olarak, AB ile yapılan anlaşmalar, özellikle aktif bir Avrupa politikasını öngören ve buna bağlı olan özel bir üyelik türü olarak nitelendirilmektedir.

EEA Anlaşması, Norveç'e AB'nin karar alma sürecindeki Bakanlar Konseyi'ne, Avrupa Konseyi'ne, Komisyon'a veya Avrupa Parlamentosu'na erişim hakkı vermemektedir. EFTA/EEA ülkeleri ile AB arasındaki diyalog ve Komisyon bünyesindeki komitelere uzman düzeyinde katılım için bazı resmi prosedürler oluşturulmuştur. AB'nin karar alma sürecine katılmak için resmi sözleşmeye dayalı hakların yokluğunda Norveç, resmi olmayan etki kanallarının AB kurumlarına ve üye devletlere karşı siyasi, resmi ve uzman düzeyinde yararlılığını en üst düzeye çıkarmaya büyük önem vermiştir. EEA Anlaşması'nın sonuçlandırılmasıyla birlikte, 1994 gibi

erken bir tarihte Başbakan Gro Harlem Brundtland'tan, resmi nüfuz eksikliğini gidermek için kişinin "tüm kapıları çalması" gerektiği yönünde net bir çağrı gelmiştir.

Etkin bir Avrupa politikası için hedefler, EEA Anlaşması'nın imzalanmasından sonra da devam etmiştir. Çalışma, St. Meld ile hızlanmıştır. 2006 son baharında Stoltenberg Hükümeti tarafından sunulan 23 No.lu bir bildirim yayınlanmıştır. 2006 tarihli Avrupa Bildirimi, beş ana hedefe odaklanan bir eylem planı içermektedir:

- Açık ve erken siyasi öncelikler
- Fırsatların iyi koordinasyonu ve kullanımı
- Yükümlülüklerin iyi uygulanması ve yönetimi
- Yetkinlik artışı
- Artan açıklık ve diyalog

Eylem planını daha sonra bir dizi somut önlem takip etmiştir. Özetle, bu planlar Norveç'teki AB ve EEA sorunları ile ilgili çalışmaların kaldırılmasına yardımcı olmuştur. Bununla birlikte, sonuçların ölçülmesi zordur ve artan yatırımın gerçek önemi, özellikle de AB'nin politika formülasyonundaki fiili etki ve katılım konusundaki yüksek istekliliklere bakıldığında daha belirsizdir.(Serjested, 2012: s.168-173)

"Aktif Avrupa politikası" terimi, Komite'nin kullandığı oldukça dar anlamda bile bir dizi farklı süreci kapsamaktadır. Norveç, AB üyesi değildir ve AB'nin Konsey, Komisyon, Parlamento, Avrupa Konseyi ve daha fazlası gibi karar alma organlarına katılma veya oy kullanma hakkına sahip değildir. Üye devletler için bunlar, etki ve katılım için en önemli kanallardır. Norveç'in hala diğer resmi ve gayri resmi kanallar aracılığıyla katılma ve etkileme fırsatı vardır. Bununla ilgili birkaç temel ayrım yapılmaktadır.

İlk olarak, AB'nin siyasi gelişimi üzerindeki genel etki ile Norveç için özel öneme sahip münferit vakalar üzerindeki etki arasında bir ayrım yapılmaktadır. Norveç'in AB'deki başlıca stratejik ve siyasi süreçleri etkileme isteği yoktur ve mümkün değildir. Örneğin, Norveç yetkilileri tarafından AB'nin temel anlaşma süreçlerini veya AB genişlemesiyle ilgili soruları etkilemeye yönelik hiçbir girişimde

bulunulmamıştır. Birkaç politika alanında Norveç, AB kalkınması üzerinde – enerji, balık ve çevre de dâhil olmak üzere – daha genel bir siyasi etki için istekliliğini belirtmiştir. Ancak Norveç-Avrupa politikasının daha düşük bir hırs seviyesine sahip olması ve Norveç menfaatleri için özel öneme sahip bireysel konulara odaklanması yaygın şekilde görülmektedir. Yeni bir direktifin taslağı, bir eylem planı, düzenlemelerin nasıl yorumlanacağına dair bir anlayış, özel istisnalar olasılığı vb. bu duruma örnek olabilmektedir.

İkinci olarak, resmi ve gayri resmi kanallar arasında bir ayırım yapılmaktadır. Norveç makamları, AB'nin karar alma sürecini etkilemeye çalışmak için her ikisini tercihen birlikte kullanmaktadır. Norveç'in resmi kanalları sınırlıdır. Ancak yeni düzenlemeler hazırlayan Komisyon altında uzman komitelerin katılımını içermektedir. Gayri resmi kanallar, özellikle AB kurumlarındaki veya AB üye devletlerindeki kilit kişilerle ve özellikle önemli olan İskandinav ülkeleriyle iletişimidir.

Üçüncüsü, Oslo'dan izlenen aktif Avrupa politikası ile Brüksel'de bulunan Norveçli temsilciler tarafından izlenenler arasında bir ayırım yapılmaktadır. Aktif Avrupa politikasının çoğu, yazışmalar, e-posta ve telefon yoluyla veya daha kısa geziler yoluyla Oslo'da ikamet eden politikacılar ve yetkililer tarafından yürütülmektedir. Ancak Brüksel'deki Norveç temsilciliği, bu çalışmada hala bir dönüm noktasıdır.

Dördüncü bir ayırım, aktif Avrupa politikasının – politik veya idari olarak – gerçekleştiği seviyeye göredir. Siyasi düzeyde, genellikle az sayıda resmi katılım fırsatı olan gayri resmi toplantılar yapılmakta ve katılım daha düzensiz formda olmaktadır. İdari düzeyde, belirli resmi haklar mevcuttur, sıklık daha yüksektir ve işbirliği daha yerleşik ve standart hale getirilmiştir. Buna ek olarak, aktif Avrupa politikası sadece devlet kamu temsilciler tarafından değil, aynı zamanda bölgesel ve yerel düzeyde diğer kamu temsilcileri tarafından, Brüksel'deki bölge ofisleri ve AB bölgesel ve yerel kalkınma programlarına katılım yoluyla takip edilmektedir. Dahası, siyasi partilerin Avrupa ağıları bulunmaktadır ve Storting yakın zamanda Brüksel'de bir ofis kurmuştur. İkinci olarak, en önemli kuruluşların çoğu, hem Brüksel'deki yerel ofisler aracılığıyla hem Avrupa ağıları ve şemsiye kuruluşlar aracılığıyla hem de başka şekillerde kapsamlı Avrupa çalışmaları yürütülmektedir.

Beşinci ayırım, etkileme ve bilgi toplama konuları arasındadır. Birincisi genellikle daha fazla konuşulmaktadır. Ancak aktif Avrupa politikası pratikte çoğunlukla ikincisiyle ilgilidir. Bilgi toplamak ve AB'nin faaliyetlerini ve gelişimini sürekli izlemek kendi içinde yeterince zahmetli ve önemlidir.

Norveç'in aktif Avrupa politikasını gözden geçirmenin ve analiz etmenin bir başka yolu, buna ne zaman ihtiyaç olduğunu ve o zaman amacının ne olduğu sorgulamaktır. Bu durum kabaca üçe ayrılmaktadır:

- Norveç çıkarlarının AB'deki gelişmeleri etkilemesinin önemli olduğu durumlar
- Norveç siyasi hedeflerine dayalı olarak, AB'deki gelişmeleri etkilemenin uygun olabileceği durumlar
- Norveç tarafında AB'deki gelişmeleri etkilemeye gerek duyulmayan durumlar

İlk kategori, Norveç makamlarının, AB'de önemli Norveç çıkarlarıyla çatışacak bir gelişme olduğunun farkına vardıkları vakalardır. Buradaki kasıt mevcut hükümet ve parlamento çoğunluğunun anladığı şekilde anlaşılmaktadır. Örnek olarak, Norveç mevzuatını zayıflattığına inanılan EEA ile ilgili yeni bir direktif taslağı veya gerçekleşmiş bir çatışma vakası verilebilmektedir. Sayısal olarak bu küçük bir kategoridir. Ancak aynı zamanda bu alanlarda, Norveç nüfuzunu sürdürmenin özellikle önemli olduğu düşünülmektedir. Dönem içindeki vakalara örnek olarak "somon vakası", farklılaştırılmış işveren katkılarını kabul etme kriterleri, petrol ve gazı etkileyen direktiflerin tasarımı verilebilmektedir. Tüm bu durumlarda tabii ki Norveç çıkarlarının ne olduğu ve ne kadar güçlü olduğu hakkında bir tartışma konusu açılabilir. Maddi açıdan çok önemli olmayan, ancak büyük siyasi veya sembolik değeri olan konular olarak nitelendirilmektedir.

İkinci kategori, Norveç menfaatlerinin büyük ölçüde doğrudan etkilenmediği, ancak Norveç'in tipik olarak iyi olduğuna inandığı ve teşvik etmek ve ihraç etmek istediği bir politikaya sahip olduğu için genel bir katkıda bulunma arzusuna sahip olduğu durumlardır. Burada genellikle çeşitli Nordic veya sosyal demokratik değerler, çevre, cinsiyet eşitliği, tüketicinin korunması, kalkınma yardımı vb. ile ilgili sorunlar

bulunmaktadır. Gerçekte bu kategoride çok sayıda aktif Avrupa politikası vardır. Çoğu durumda, Norveç nadiren tek başına durur, ancak bu grubun çoğunluğa sahip olması gerekmeksizin, tercihen kuzey-batı köşesinden bir veya daha fazla AB devletiyle görüşlerini paylaşmaktadır. Bu gibi durumlarda, Norveç dışarıdan bir destekçi olabilmekte ve bu da tercihen AB'deki benzer fikirlere sahip ülkelerle işbirliği veya ittifak içinde bir role sahip olabilmektedir.

Üçüncü kategori açık ara en büyüğüdür. Bunlar, Norveç'in etkileyip etkilememesinin önemli olmadığı durumlardır - çünkü AB'de formüle edilen politika, herhangi bir durumda, eğer üye olsaydı Norveç'in oy vereceği politika ile aynıdır. 26 üye devlet anlaşmayı başardığında, pratikteki sonuç neredeyse her zaman, Norveç'teki geniş bir siyasi çoğunluğun isteyeceği şeyle tamamen uyumlu olduğunu kanıtlamıştır. Bu, bu kategorinin Norveç için önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Mesele şudur ki, Norveç için önemli olan konuların büyük çoğunluğunun bu hususta yattığı yer burasıdır. Ancak, Norveç'in her durumda hizmet edildiği gibi giden bir süreci etkilemeye çalışmasına gerek yoktur. Üçüncü kategoride Norveç'i etkileyen AB'nin izlediği toplam politika oluşturma ve yasal işlem kapsamının (tamamen kendi takdirine bağlı olarak) yüzde 95'i olduğu görülmektedir.(Serjested, 2012: 275-283)

EEA Anlaşması süresince aktif Avrupa politikası daha da geliştirilmiş ve yoğunlaştırılmıştır. 2000 yılından bu yana, bir dizi önlem ve eylem planı sunulmuş ve 2006'dan itibaren Avrupa Bildirimi ile çalışma daha da hızlandırılmıştır. Hem hırsların hem de siyasetin yükselişine rağmen, Norveç'in kendine bir yer edinmesi ve Brüksel'de sesini duyurması giderek zorlaşmaktadır.

Ancak, bu öncelikle AB'de meydana gelen kapsamlı değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Genişlemeler (1995, 2004, 2007), bugün AB'nin ortak politikasının çok daha fazla (ve daha çeşitli) ulusal çıkarları birleştirmesi gerektiği anlamına geliyordu; bu, Norveç gibi üye olmayanların bundan kurtulmasının daha zor hale gelmesine neden olan doğal sonuca sahiptir. Antlaşma değişiklikleri (Maastricht, Amsterdam, Nice ve Lizbon) yoluyla iktidardaki kaymalar, aynı zamanda, Norveç'in AB tarafındaki en önemli teması olan ve olacak olan Komisyonu zayıflatmıştır. Komisyon'un zayıflamış konumu, özellikle AB'nin karar alma sürecinde Konsey ile eşit düzeyde olan Avrupa Parlamentosu'na fayda sağlamıştır. Avrupa Konseyi'nin değişen rolü ve üye devletler arasındaki işbirliğindeki değişiklikler, Norveç'in katılım

ve etki fırsatları açısından da önemlidir. Bu değişikliklerin birçoğu AB'nin demokratik meşruyetini güçlendirirken aynı zamanda, Norveç'in politika oluşturma sürecine katılım fırsatları daha da zayıfladığından, Norveç üyeliğinin daha az demokratik hale geldiğı öngörülebilir bir durumdur.(Official Norwegian Reports, 2012: s.3-13).

3.1.2. Storting

Avrupa entegrasyonunun ulusal parlamentolar için belirli zorluklar yarattığı yaygın bir deneyimdir. İlk olarak, kapsamlı düzenleyici otorite AB düzeyine aktarılmaktadır. İkinci olarak, ulusal parlamentoların AB hukuku ile çatışmadan kendi mevzuatlarını geçirme ve başka tedbirler alma imkânı sınırlandırılmıştır. Üçüncüsü, Avrupa siyasetinde, parlamentoların kendi hükümetlerini yönetmeleri ve kontrol etmeleri daha da zordur, çünkü devletlerin AB işbirliğine katılımlarının çoğu, bakanlar ve yetkililer arasında devam eden müzakereler şeklinde gerçekleşmektedir. Ayrıca mutlaka esneklik ve gizlilik gerektirmektedir. Bu süreçte ulusal parlamentolara çok az yer kalmıştır. Bir parlamento, öncelikle devleti dışarıda temsil etmek veya diğer devletlerle müzakerelere liderlik etmek için değil, ulusal çatışmalar ve uzlaşmalarla ilgilenmek için tasarlanmıştır. Parlamentoların konumu, demokratik eksiklikle ilgili tartışmanın merkezinde yer almış ve son yıllarda AB'de, Avrupa politikasındaki rollerini güçlendirmeye çalışmak için bir dizi reform girişimi olmuştur.

Storting, AB'deki ulusal parlamentolar kadar güçlü bir şekilde, en azından Norveç üyelik biçimi ışığı altında aynı zorluklarla karşı karşıyadır. Kabul edilmelidir ki, Norveç'in AB ile bağlantısı biraz daha az kapsamlıdır. Dahası, Storting resmi olarak AB üyeliğinden biraz daha özgürdür. Ancak uyarlama hala çok kapsamlıdır ve göreceğimiz gibi, gerçek yetki devri resmi olandan çok daha fazladır. EEA, Schengen ve AB ile yapılan diğer anlaşmalar çerçevesinde, Storting'in politika oluşturma fırsatları sınırlıdır. Norveç, AB'deki karar alma prosedürlerine katılmadığından, dâhil edilmesi gereken çok az gerçek siyasi süreç vardır ve bu nedenle temsilcileri dâhil etmek zordur. Dahası, Storting, artan işbirliği, Avrupa Parlamentosu ile artan temas ve AB karar alma süreçlerine bazı doğrudan katılım prosedürleri yoluyla ulusal parlamentoların konumunu güçlendirmek için AB'nin son yıllarda başlattığı önlemlerden çok fazla yararlanmamıştır.

Genel olarak bu, 1992 - 2011 döneminde Storting'in Norveç Avrupa politikasına ılımlı bir şekilde dâhil olduğu ve buna kıyasla, örneğin Danimarka Parlamentosu ve İsveç Parlamentosu'ndan çok daha az olduğu anlamına gelmektedir. Bu sadece yetersizlik veya isteksizlikten değil, aynı zamanda üyelik biçiminin yapısal koşullarından da kaynaklanmaktadır. Storting, Avrupa meselelerinde nasıl daha aktif hale gelebileceğini defalarca tartışmış ve çeşitli reformlar kabul edilmiştir. Ancak Storting'in zayıf rolü, genel olarak Avrupa entegrasyonundan ve özel olarak da Norveç üyelik biçiminden kaynaklanmaktadır. Bu, AB'ye uyumun demokratik meşruiyetine ilişkin daha geniş tartışmanın bir parçasıdır.

Onay şeması önemli olsa da, Storting'in Avrupa politikasına katılımının ana modelinin istişare yoluyla olduğu bilinmektedir. Hükümet, Storting'e raporlar, genel kurulda sözlü açıklamalar ve Storting'in Avrupa Komitesindeki özel istişare prosedürü yoluyla AB konularında düzenli olarak Storting'e danışmaktadır. Anayasal olarak, istişare, Storting'in en önemli iki görevi olan yönetim ve kontrol için üçüncü bir alternatif çalışma biçimidir.

Prensip olarak, Avrupa politikası ve AB ile mevcut ilişki Storting'in kontrol işlevi kapsamındadır. Uygulamada, 1992 - 2011 döneminde Storting, hükümetin Avrupa politikasını yalnızca çok mütevazı bir ölçüde kontrol etmiştir. Hükümetin veya bakanların AB'ye, EEA'ya, Schengen'e veya diğer anlaşmalara karşı çalışmalarına ilişkin herhangi bir soruşturma yapılmamış ve parlamento hesap verebilirliğine yönelik daha ciddi girişimlerde bulunulmamıştır.(Sejersted, 2012: s.248-260)

3.1.3. Siyasi Arena

EEA Anlaşmasının en önemli siyasi etkisi, anlaşmaların Norveç Avrupa politikası üzerindeki uyuşmazlığı hafifletme etkisidir. AB meselesi, büyük çatışmalarla tartışmalı ve siyasi açıdan zor bir konu olsa da, Norveç'in AB ile yaptığı anlaşmalar, büyük ölçüde bir anlaşma ile karakterize edilmektedir. EEA Anlaşması, Norveç'in AB'ye üye olma şekli konusunda istikrarlı ve görünüşte geniş bir siyasi fikir birliğine varılmasına yardımcı olmuştur. Bu fikir birliğinin net bir ifadesi, Storting'in *Report to the Storting'i* değerlendirmesinde görünmektedir. Burada oybirliğiyle bir Dış İlişkiler Komitesi (İşçi Partisi, Liberal Parti, Yeşil Parti, Sosyalist Halk Partisi,

Hristiyan Demokratlar, Sosyalist Halk Partisi ve Liberal Parti'den temsilcilerle) şunları söylemiştir:

“Avrupa işbirliğindeki gelişmeler, AB'nin Norveç toplumunun giderek daha fazla yönünü etkileyen kararlar aldığı anlamına gelmektedir. Bu nedenle AB ile ilişkiler artık tamamen bir dış politika meselesi olarak görülmemektedir. AB politikası artık, geleneksel olarak iç politika olanlar da dâhil olmak üzere, Norveç toplumunun tüm yönlerine müdahale etmektedir.”

Aynı zamanda, Dış İlişkiler Komitesi de (ilk kez) AB ile ilgili oybirliğiyle olumlu bir söz vermiştir. Diğer şeylerin yanı sıra şu ifade de yer almıştır:

"AB, son yarım yüzyılda Avrupa'da önemli ve istikrar sağlayıcı bir rol oynadı ve AB ekonomik kalkınmaya ve uluslararası temas katkıda bulundu. "AB, önceki diktatörlüklerin çoğunda demokrasiyi etkilemiş ve desteklemiştir ve genişlemesi yoluyla birçok devletin demokratik gelişimi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olmaya devam etmektedir."(Sejersted, 2012: s.270-271)

Genel olarak, Norveç'in AB ve EEA ile ilgili söz alışverişinin proaktif olmaktan çok reaktif olduğu görülmektedir. Tartışmanın biçimi ve yapısı, büyük ölçüde siyasi tartışmalar için çok az teşvik sağlayan ve Norveçli politikacılara gündemi etkilemek veya Avrupa ve AB'deki daha genel ve stratejik siyasi gelişmeleri ele almak için çok az fırsat veren üyelik biçiminin bir sonucudur.

Hristiyan Halk Partisi ve Liberal Parti dışında, mevcut üyelik biçimi, başlangıçta herhangi bir siyasi parti için ilk tercih olmamıştır. Diğerleri ya AB üyeliği ya da AB ile daha az yakın bir ilişki biçimi istemiştir. Hatta EEA ve Schengen üyeliklerini feshetmek isteyen partiler bile olmuştur. Muhafazakârlar, açıkça, AB'ye Norveç'in üyeliğini istediklerini belirtmekte, ancak İşçi Partisi, AB üyeliğinin Norveç'e siyasi nüfuz ve EEA anlaşmasının izin verdiği kadar az Norveç çıkarlarını koruma fırsatı vereceğine inanmaktadır.

Norveç Avrupa tartışması, iki kampanya örgütü “AB'ye Hayır” ve “Avrupa Hareketi” tarafından da karakterize edilmiştir. Norveç'in AB üyeliğine ilişkin iki ana bakış açısını temsil etmektedirler. Her iki organizasyonun da uzun bir geçmişi vardır. Avrupa hareketi 1949 gibi erken bir tarihte kurulmuşken, AB'ye, ilçe ve yerel ekiplerle üye bir kuruluş olarak hayır, 1990 yılında kurulmuştur.(İmamoviç, 2007: s.81-82)

3.1.4. Sivil Perspektif

Norveçlilerin AB ile anlaşmalara yönelik tutumları değişiklik göstermektedir. Komite, Mayıs 2011'de Norveçlilerin Norveç'in AB ile anlaşmalarının çeşitli yönlerine ilişkin görüşleri ve tutumları üzerine bir kamuoyu araştırması gerçekleştirmiştir. Böyle bir araştırma, Norveçlilerin tutumları hakkında bir bakış açısı sağlamaktadır. Ankette, beş faktöre ışık tutulmuştur:

- Anlaşmaların etkilerinin değerlendirilmesi
- Anlaşmaların ilkelerine bağlılık
- Sözleşmelerin kullanımı ve uygulanması
- Anlaşmalar için destek
- Anlaşmaların içerik bilgisi

Anket Sentio tarafından gerçekleştirilmiş ve 15 yaşın üzerindeki 1.000 kişiden oluşan temsili bir örneklemden oluşmuştur. Anketin hata payı maksimum yüzde 3,1 puan olarak hesaplanmıştır. Anket, AB'de huzursuzluk ve AB'de yüksek işsizlik döneminde gerçekleştirilmiştir. Örneklemin yaklaşık %66'sı Norveç'in AB üyeliğine karşı çıkmıştır. Karşılaştırma yapabilmek için bazı sorular Eurobarometer himayesinde sorulan sorulara eşdeğer hazırlanmıştır.

İlk olarak katılımcılardan anlaşmalarla ilgili bir dizi iddiayı değerlendirmelerini istenmiştir. Norveç'in bağlayıcı uluslararası işbirliğine bağlı olduğunu kabul eden net bir çoğunluk ortaya çıkmıştır. Ayrıca çoğu, Norveç'in üyelik yoluyla AB'de EEA anlaşmasına göre daha fazla nüfuz kazanacağına inanmaktadır. Aynı zamanda çoğunluk, Norveç anlaşmalarının en önemli ekonomik çıkarları zaten koruduğuna inanmaktadır. Ayrıca, EEA anlaşmasının AB üyeliğinden daha fazla ulusal hareket özgürlüğü verdiğine inanan bir üstünlük vardır.

İkinci olarak, iç pazarda emeğin, öğrencilerin ve malların serbest dolaşımı ile ilgili sorular sorulmuştur. Norveçliler EEA anlaşmasının önemli ana unsurları konusunda olumludur. Ankete katılanların net bir çoğunluğu malların, işgücünün ve öğrencilerin hareketliliği konusunda olumludur. 2006 yılında AB'den alınan

karşılaştırılabilir rakamlar, Norveçlilerin tutumlarının AB nüfusu arasındaki tutumlara eşit veya hatta daha olumlu olduğu bir tablo çizmektedir.

Her on Norveçliden yediden biraz fazlası emeğin serbest dolaşımı konusunda olumludur, bu da AB vatandaşlarının Norveç'te çalışma fırsatına sahip oldukları ve Norveçlilerin AB'de çalışma fırsatına sahip oldukları anlamına gelmektedir. Norveçli katılımcılar iş hareketliliği konusunda AB vatandaşlarının ortalamasından biraz daha olumludur, ancak Norveçliler ayrıca Danimarkalılar, Finliler ve İsveçlilerden biraz daha az olumludur. Hemen hemen herkes, AB vatandaşlarının Norveç'te okumakta özgür olmasının ve Norveçlilerin de AB'de okumak için aynı erişime sahip olmasının olumlu olduğunu düşünmektedir. Bu, İskandinav ülkelerinde gözlemlenenlerle uyumludur, ancak AB ortalamasından önemli ölçüde yüksektir. Her on Norveçliden yedisi malların serbest değişimi konusunda olumludur. Bununla birlikte, diğer İskandinav ülkelerinde destek daha da fazladır. On Danimarkalı, Finli ve İsveçliden dokuzu olumlu yanıt vermiştir.

Anket, Norveçlilerin EEA anlaşmasının temel unsurları hakkında olumlu olduğunu gösteren bir tablo çizmiştir. İç pazarda bu unsurları olumlu olarak değerlendirenlerin oranı yaklaşık olarak AB üye devletleriyle aynı seviyedeydi, ancak aynı zamanda bu unsurları olumlu olarak değerlendirenlerin oranı diğer İskandinav ülkelerinde daha da fazladır.

Üçüncü olarak anket, katılımcıların EEA alanındaki diğer ülkelerde okumak, çalışmak veya emekli olmak için EEA Anlaşmasında yer alan fırsatlardan herhangi birini kullanıp kullanmadıklarını sorarak yapılmıştır. Ana model, çoğu insanın bir AB ülkesinde okumaması, çalışmaması veya emekli olmayı planlamamasıdır.

Dördüncü olarak yapılan ankette, yüzde 65'e yakın bir kısım EEA Anlaşmasının Norveç için iyi bir anlaşma olduğunu düşünürken, yüzde 25'e yakın bir kısım anlaşmanın Norveç için kötü olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Yaklaşık yüzde 12'si bir yorumsuz kalmıştır.

Beşinci olarak, herhangi bir objektif bilgi testi yapılmamıştır. Bunun yerine katılımcıların kendi bilgilerini karakterize etmelerine izin verilmiştir. Anket, Norveçlilerin, Norveç'in AB ile yaptığı anlaşmalar hakkında çok az bilgiye sahip olduklarını göstermiştir.(Sejersted, 2012: s.279-284)

3.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN NORVEÇ PERSPEKTİFİ

Genel İşler Konseyi'nin Aralık 2010 toplantısının sonuçları, AB'nin genel olarak EFTA ülkeleriyle ve özel olarak da Norveç ile olan ilişkilerini nasıl algıladığının en son görüntüsünü sunmaktadır. Burada Konsey, Norveç'i özellikle enerji konuları, Kuzey Kutbu, çevre ve balıkçılık gibi özel ilgi alanı olarak tasvir etmektedir. Bu yazının amacı, bu tür asli çıkarlarla ilgili ayrıntılara girmek değildir. Daha ziyade, Birliğin Norveç'e yönelik yaklaşımının altında yatan itici güçlere, özellikle de kendi müktesebatının unsurlarının homojen bir şekilde Norveç yasaları ve politikalarına dâhil edilmesini görme arzusuna odaklanmaktadır.

Gerçekten de, 2010 Konsey Sonuçlarının ana vurgusu, Norveç'in AB standartlarına bağlılığının ve dâhil edilmesinin değerlendirilmesinde yatıyor gibi görünmektedir. Dolayısıyla, Konsey, EEA ülkelerinin müktesebatın kendi mevzuatlarına düzgün ve düzenli bir şekilde dâhil edilmesine ilişkin mükemmel bir sicil gösterdiklerini memnuniyetle karşılamış ve onları iç pazarın homojenliğini sürdürmek için bu iyi sicili korumaya teşvik etmiştir.

Ayrıca şuna da işaret etmektedir: AB ve EFTA Devletleri, müktesebatın uygulanmasında homojenliği ve kurumların iyi işleyişini sağlamalıdır. Norveç'in EEA ile ilgili AB müktesebatına uygun ve düzenli bir şekilde kendi ulusal mevzuatına dahil edilmesini memnuniyetle karşılayarak ve teşvik etmektedir.

Konsey şu sonuca varmaktadır: Avrupa Ekonomik Alanı genelinde geçerli mevzuatın sürekli homojenliği, özellikle EEA genelinde müktesebatta boşluklardan kaçınmaya vurgu yapılarak sağlanmalıdır.

Norveç'e öngörülen AB standartları, örneğin EEA'nın katı yasasını değil, aynı zamanda paylaşılan değerleri de içermektedir. Konsey bu bağlamda şunu vurgulamaktadır: Norveç'in küresel meseleler hakkındaki görüşleri AB'ninkilere benzer değerlere dayanmaktadır ve uluslararası faaliyetleri AB eylemlerine ek ve değerli destek sağlamaktadır. Buna ek olarak, Avrupa Ekonomik Alanı ve Norveç Hibeleri aracılığıyla AB'deki sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına Norveç katkısı, aynı zamanda, özellikle dayanışmanın temel ilkesi olarak görülmektedir.

Konsey'in AB kurallarının ve değerlerinin geliştirilmesine yaptığı vurgu, AB-Norveç ilişkilerine özgü değildir. Aksine, bu tür bir norm projeksiyonu, özellikle 2004-2007 genişlemesi ve Lizbon Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden bu yana, çoğu yabancıyla ve hatta Birliğe komşu olanlarla ilgili tartışmalı bir şekilde Birliğin temel hedeflerinden biridir.

AB, hukukun üstünlüğüne dayalı bir oluşumdur. Ayrıca, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğundan bu yana, entegrasyonun ana yöntemi, hem yasama hem de Avrupa Adalet Divanı'nın (ECJ) iç hukuku aracılığıyla ortak kuralların oluşturulması ve uygulanması olmuştur. AB, insanlık temelli olmanın yanı sıra, kendisini değerden esinlenen bir varlık olarak görmektedir. Bu, özellikle AB Temel Haklar Şartı'nın kabul edilmesi ve ardından anayasallaştırılmasıyla ve ayrıca Birliğin genişleme politikasıyla açıkça ortaya çıkmıştır.(Hillion, 2011: s.490-499)

Aslında, ortak kurallar ve değerler yalnızca AB içi kullanım için ayrılmamıştır. Aksine, AB aktif ve tartışmalı bir şekilde standartlarını üçüncü ülkelere teşvik etmektedir. Bu tür bir "AB yönetişiminin dışsallaştırılması", Birliğin "normatif bir güç" olarak hareket eden bir ifadesi mi yoksa "normatif bir hegemon" olarak mı, bilim adamları arasında devam eden ve ilginç bir tartışmanın konusudur. Bu tartışma bağlamında, etiketi ve gerekçesine rağmen, AB standartlarının AB sınırlarının ötesinde başarılı bir şekilde projelendirilmesinin, Birliğin kendi yasal, siyasi ve ekonomik sistemlerle çevrili bir adaya dönüşme olasılığını azalttığını söylemek yeterlidir. Dolayısıyla, müktesebatını koruma ve gelişimini güvence altına alma konusundaki ilgi, Birliğin normlarına ilişkin aktif projeksiyonunu kısmen açıklamaktadır.

Genişleme, özellikle Berlin Duvarı'nın yıkılmasından bu yana, kuşkusuz, bu tür norm ihracatı için en önemli araç olmuştur. Çok sayıda katılım öncesi belgede ifade edilen ayrıntılı katılım koşulları yoluyla, aday devletler Birliğin (Üye Devletlerin) imajında şekillenmiştir. Adayın AB standartlarına uyumunun değerlendirilmesine dayalı olarak yeni bir üye kabul etme kararı değil, aynı zamanda bir ülkenin aday statüsünün tam olarak kabul edilmesi, Birliğin temel değerlerine uyumuna ve bunların desteklenmesine bağlıdır.(Yiğit, 2006: s.15)

Genişleme sürecinin bir parçası olmayan ülkelerle ilgili norm projeksiyonu açısından, Birliğin orta ve doğu Avrupa'ya yayılmasına paralel olarak oluşturulan Avrupa Komşuluk Politikası (ENP) önemli bir örnektir. Yine de, AB normlarını benimsemek ve bunlara uyum sağlamak için sunulan teşvikler çok farklıdır çünkü ENP meşhur üyelik "havuç" tan yoksundur. Bu, AB standartlarının projeksiyonunu daha az etkili hale getirirse de, amaç yine de açıktır: AB kurallarının komşular tarafından tek taraflı olarak benimsenmesi yoluyla AB müktesebatını Birliğin ötesine genişletmek.

Norveç, AB tarafından bir katılım adayı veya ENP'nin bir parçası olarak tanımlanmamaktadır. Bununla birlikte, Norveç ile AB ilişkileri, normlarının ihracatı yoluyla, yasal açıdan Birliğe mümkün olduğunca benzer bir ortam yaratma olan aynı temel çıkarla yürütülmektedir. ENP ülkelerinde olduğu gibi, Birlik tarafından sağlanan teşvikler üyelik beklentisiyle bağlantılı değildir. Bununla birlikte, ENP'nin aksine, Norveç'e yönelik AB normu projeksiyonu, Birliğin faaliyetlerinin neredeyse tamamını kapsayan ve uygunluk denetimi ve uygulama yetkilerine sahip benzersiz organları içeren araçlarla sağlanmaktadır.

AB müktesebatının aday devletler, ENP ülkeleri veya ikisi de Norveç gibi tanımlanmasa da üçüncü ülkelere başarılı bir şekilde ihracatı, içeriden ve dışarıdan gelenler arasındaki ayrımın giderek bulanıklaştığını göstermektedir. Bu eğilim, Üye Devletlerin çeşitli AB politikalarıyla eşitsiz bir şekilde bütünleştiği Birliğe farklılaştırılmış üyelikle vurgulanmaktadır. Bu tür bir farklılaşma, büyük ölçüde, müktesebatın belirli alanlarından bireysel üye devletlerin gönüllü olarak vazgeçmelerinden kaynaklanmaktadır, ancak gelecekte de seçilen politikalardan "empoze edilen" dışlama olasılığı olabilmektedir. Türkiye buna örnek olarak gösterilmektedir.

Norm projeksiyonu prizmasından incelendiğinde, Norveç ile AB ilişkileri başarılı bir modeldir. Norveç'teki müktesebatın benimsenmesi o kadar yüksektir ki, 2010 Konsey Kararlarında Konsey, Oslo'yu "gelecek dönemde aynı iyi rekoru korumaya" teşvik etmekle sınırlandırmaktadır. Bu formülasyon, Konsey'in, müktesebatın uygulanmasındaki geçmiş performanslarını daha da iyileştirmeleri istenen diğer çoğu üçüncü dünya ülkesine ilişkin değerlendirmesiyle çelişmektedir.

Başarılı müktesebatın benimsenmesine ek olarak, AB programlarına ve eylemlerine katılım, Norveçlilerin AB kurumlarında bulunması, AB ajanslarına katılım ve Birlik içinde ekonomik ve sosyal uyuma mali katkılar yoluyla Norveç'in AB'ye katkısı önemlidir. EFTA ortağı İzlanda ile birlikte Norveç'i en entegre AB üyesi olmayan devlet haline getirmeye önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır.

AB'nin kurallarını ve değerlerini Norveç'e tanıtmak için kullandığı temel hukuki araç, "birliktir". EEA Anlaşması, Norveç'i Schengen işbirliğine bağlayan anlaşmalar gibi bir ortaklık anlaşmasıdır. Sistemik olarak atıfta bulunulmasa da ve eğer öyleyse, farklı bir yasal yapıya sahip olmakla birlikte, birlik terimi, Norveç ve AB'nin Dış ve Güvenlik Politikası alanında geliştirdiği ilişkiyi de karakterize etmektedir..

Geleneksel olarak, Topluluk, iki kategorideki ülkelerle bu tür 'ayrıcılık bağlantılar' kurmuştur: AB'ye üye devleti olmayan (henüz) veya olmayı istemeyen Avrupa devletleri ve üye devletlerin daha önce yakın olduğu ülkeler ile ilişkiler (örneğin, bazı AB üyelerinin eski örgütleri).

Diğer Avrupa devletleri ile mevcut ortaklık anlaşmalarıyla karşılaştırıldığında (örneğin, İsviçre ile ikili anlaşmalar ağı, Türkiye ile Ankara Anlaşması, Batı Balkanlar ile SAA'lar ve Doğu Avrupa'daki ENP ülkeleriyle öngörülen ortaklık anlaşmaları), AB-Norveç ilişkisi, özellikle EEA Anlaşması yoluyla, daha derin entegrasyonu ve daha fazla katılımı gerektirmektedir. Bu, hem Maresceau'nun ifadesiyle "entegrasyon konusunda gerçek bir entelektüel hukuki düşünce ustası" oluşturan anlaşma hükümlerinin kendisinin hem de EFTA Mahkemesi tarafından geliştirilen içtihatların sonucudur.(Hillion, 2011: s.500-505)

SONUÇ

Norveç, geçmişten bugüne değin ‘‘Birlik’’ anlayışına alışkın ve gerektiği kadar adapte olabilmış bir ülkedir. Avrupa’daki birlik oluşumlarına en güzel tarihi örneklerden biri de Norveç’in de içinde bulunduğu Kalmar Birliği’dir. Norveç’in İskandinavya ülkelerinden Danimarka ve İsveç Krallıkları ile birlikte oluşturdukları bu birlik, siyasi anlamda da günümüz birliklerine öncülük etmektedir. Norveç, bu birliğin ardından Danimarka ve İsveç ile gerek isteyerek gerek mecbur kalarak ayrı ayrı birlikler içerisinde yer almıştır. Birlik içerisinde ve dışarısında yaşanan olaylar Norveç’in Avrupa’nın köklü parlamentolarından biri olan Storting’i kurmasında etkin rol oynamıştır. Aynı zamanda Norveç’in bağımsızlığına giden bu süreç, çalışmanın birinci bölümünde detaylıca incelenmiş ve İskandinavya bölgesi ülkelerinin, özellikle de Norveç’in jeopolitik konumundan dolayı, birçok soruna yol açtığı sonucuna varılmıştır.

Norveç’in 1905 yılında bağımsızlığını kazanmasından kısa bir süre sonra Birinci Dünya Savaşı patlak vermiştir. Özellikle de Avrupa bölgesini kasıp kavuran bu savaş, tarafsızlık politikası izlemeyi tercih eden Norveç’i de bir hayli etkilemiştir. Norveç bu dönem içerisinde İngiltere ile Almanya’nın istekleri arasında sıkışıp kalmasına rağmen sözde tarafsızlığını korumayı başarmıştır. Fakat araştırmanın ilk bölümünde de değinildiği üzere bu tarafsızlık politikasının aslında gerçekçi olmadığı ortaya çıkmıştır. Norveç’in İngiltere ile olan siyasi bağlantıları ve yanı sıra daha önce yaşanan abluka sonucu bir korkusu bulunmaktadır. Aynı zamanda İngiltere ile Almanya arasındaki deniz güzergâhı Norveç kıyılarından geçmektedir. Bu sebeple izlediği politikalar ve giriştiği ikili anlaşmalar ‘‘tarafsızlık’’ politikasının aslında gerçekçi olmadığına bir kanıt niteliği taşımaktadır. Öyle ki Norveç, Birinci Dünya Savaşı sonrasında ‘‘tarafsız taraf’’ olarak nitelendirilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı’nda yaşanan bu tür çelişkili olaylar neticesinde Almanya, Norveç’in tarafsızlık politikası söylemlerini göz ardı ederek bölgeyi işgal etmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere Norveç’in aslında tarafsız bir taraf olduğu Nazi Almanya’sı tarafından zaten çoktan aşıkâr edilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’nın istemeden de olsa kazanan tarafında yer alan Norveç, günümüze değin sürececek bağımsızlığını ve savaş öncesinde elinde olmayan birkaç

toprak parçasını diplomatik yollardan kazanmayı başarmıştır. Bu sonuç, Norveç'in diplomatik anlamda aslında başarılı bir geçmişe sahip olabileceğini ve Avrupa'nın ilk parlamentolarından biri olan Storting'in katkılarını bizlere göstermektedir.

Avrupa Birliği'nin kurulmasının ardından Norveç, sürekli savaş içerisinde bulunan ülkelerin de yer aldığı bu Birliğe başta çok sınırlı ilgi göstermiştir. Öyle ki Norveç, Avrupa Birliği üyelik süreçlerine girmeden önce, daha çok ekonomik yönü ağır basan EFTA oluşumunun kurucu üyeleri arasında yer almıştır. EFTA, kuruluşunda AB'ye karşı kurulan bir örgüt olarak nitelendirilirken daha sonraları üyeleriyle birlikte AB'ye tam anlamıyla entegre olmuş bir birlik haline gelmiştir. Buradaki temel sebeplerden biri de İngiltere gibi büyük bir devletin AB üyeliğine geçiş yapmasıdır. Norveç hükümeti de İngiltere'yi takiben bir dizi üyelik çalışmaları içerisine girmiştir. Gerçekleştiren müzakereler sonucunda birtakım problemler aşılmasa da üyelik için referandum aşamasına gelinebilmiştir. Ancak masada halledilen sorunlar Norveç halkı için aynı şeyi ifade etmemiştir. Özellikle de Norveç halkının geçim kaynaklarından olan tarım ve balıkçılık hususunda getirilen çözümler tatmin edici olmamış ve AB üyeliğine "hayır" cevabı verilmiştir. Bu durumda çıkarılacak sonuç aslında Norveç halkının, AB üyeliğine değil de Norveç hükümetine karşı tek ses halinde gerçekleşen tezahürüdür.

Yaşanan referandumlar neticesinde AB üyeliğinin kabul edilmemesi, Norveç hükümetini AB'ye karşı daha farklı politikalar izlemeye yöneltmiştir. Bu politikalar genellikle siyasi anlamda olmamış ve daha çok AB iç pazarını hedeflemiştir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması, Norveç-AB ekonomik ilişkilerini neredeyse bir bütün olarak kapsamaktadır. Böyle geniş çaplı bir anlaşma dahi Norveç halkının balıkçılık ve tarım hususundaki isteklerine çare olamamıştır. Bu sebeple, akabinde Norveç'in dâhil olduğu Schengen Anlaşması kapsamında bu hususlar detaylandırılarak kısmi çözümler getirilmiştir. Schengen Anlaşması'na katılımı kolaylaştıran bir başka sebep ise kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımının, Norveç'in aşına olduğu bir husus olmasıdır. Öyle ki 1995 genişlemesi ile birlikte Norveç'in yakın işbirliklerinin ve serbest geçişlerinin bulunduğu İskandinav ülkelerinin (İsveç ve Danimarka) Avrupa Birliği'ne üyeliği kabul etmesidir. Norveç'in bu ülkeler ile uzun birlik geçmişlerine sahip olması ve İkinci Dünya Savaşı itibarıyla de İskandinav Birliği adı altında bu tür serbest geçiş anlaşmalarının bulunması, bu

avantajını kaybetmek istememesinin en büyük nedenlerindedir. Sonuç olarak Norveç halkının en büyük sorunu olan balıkçılık ve tarım hususunun EEA Anlaşması ile değil de aslında ekonomik amaçla hazırlanmayan Schengen Anlaşması ile çözüme kavuşması ayrı bir ilginç durum olmuştur.

Yukarıda da belirtildiği üzere Norveç halkının tepkisi aslında AB'ye değil, Norveç hükümetinedir. Öyle ki yapılan EEA ve Schengen Anlaşması üzerinden yapılan sivil anket sonuçları da bu durumu açıklığa kavuşturmuştur. Anketler halkın AB ile yapılan anlaşmalara kötü gözle bakmadığı, aksine yarar sağladığı düşüncesine sahip olduğu gerçeği durumu özetlemektedir. Aynı zamanda Avrupa Birliği'nin de Norveç ilişkilerini iyi tutma eğilimi gösterdiği yapılan perspektif araştırmalarında açığa çıkmıştır. Öyle ki AB üyeleri Norveç'i en entegre üye olmayan devlet olarak nitelendirmiştir.

Sonuç olarak AB-Norveç ilişkileri gerek AB Müktesebatı gerekse tarafların ekonomik çıkarları açısından ayrı bir önem arz ettiği anlaşılmıştır.

KAYNAKÇA

Arild Sæther ve Ib Eriksen, « A 100 Year Commemoration: Costs of Neutrality to Norway », *Æconomia*, 8-4 | 2018, 482-483.

Bahçekapılı, Cengiz (2013). Ekonomik Entegrasyon: Küresel ve Bölgesel Yaklaşım. Bursa: Ekin Kitabevi.

Berg, Roald (2014). “Denmark, Norway and Sweden in 1814. A Geopolitical and Contemporary Perspective”. *Scandinavian Journal of History*, 39(3), 268-277.

Bø, Gudleiv (2016). “The History of Norwegian Nation Identity”. University of Oslo.

Çiğdem Argun, Ekrem Yaşar Akçay ve Elvettin Akman (2011). “AB’nin Tarihsel Gelişimi ve Ortak Dış ve Güvenlik Politikası”. *Vizyoner Dergisi*, 3(4), 121-122.

Dale, Vilde Bye (2020). “The Role of the United Kingdom in Norway’s History of European Integration”. Master Thesis in Modern International and Transnational History Department of Archaeology, Conservation and History, Oslo.

Derry, Thomas Kingston (1979). *A History of Scandinavia*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Dilara Sülün ve Sezgin Mercan (2019). *Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) Tarihçe, Kurumlar, Ticaret Anlaşmaları ve Avrupa Birliği ile İlişkiler*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Einar Bowitz ve Taran Faehn (1994). “Norsk medlemskap i EU - en makroøkonomisk analyse”. Norway: Statistisk Sentralbyrå Norway, Report 94/25.

Eli Stmanes ve Halvard Leira (2007). *Norske Selvbilder og Norsk Utenrikspolitikk*. Oslo: Norwegian Institute of International Affairs.

Etzold, Tobias (2013). “The Case of the Nordic Councils” *International Peace Institute*, 1(1), 3-4.

Folketingets EU-Oplysning, Christiansborg (2016). s.64

Frode Nilssen, Terje Mathisen, Christel Elvestad ve Gisle Solvoll (2016). ‘‘Konsekvenser for handelen med norsk sjømat ved innføring av midlertidig nasjonal grensekontroll i Schengen-området’’. Nord Universitet Handelshøgskolen, Bodø.

Gombos, Jarmo (2018). ‘‘Analysis of the Nordic Model’’. Study on the Nordic Council, Visegrad Group, 8-15.

Griffiths, Joanna (2001). ‘‘Norway And The United Kingdom’’. Royal Norwegian Ministry of Foreign Affairs. p.9.

Grytten, Ola Honningdal (1995). ‘‘The Scale of Norwegian Interwar Unemployment In International Perspective’’. Scandinavian Economic History Review, 43(2), 226-240.

Halvard Leira ve Nina Graeger (2005). ‘‘Norwegian Strategic Culture After World War II: From A Local To A Global Perspective’’. Journal of the Nordic International Studies Association, 40(1): 49-52.

Haug, Karl Erik (2016). ‘‘Norway , in: 1914-1918-online’’. International Encyclopedia of the First World War, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin, Berlin 2016-01-19. DOI: [10.15463/ie1418.10809](https://doi.org/10.15463/ie1418.10809).

Hillion, Christophe (2011). ‘‘Integrating an Outsider: An EU Perspective on Relations with Norway’’. European Foreign Affairs Review, 16, s.489-505.

Hugh Corbert ve David Robertson (1970). Europe’s Free Trade Area Experiment. EFTA and Economic Integration. Oxford: Elsevier Ltd, Pergamon Press.

Hurtigtrykk, Falch (1995). ‘‘ The 1994 Referendum on Norwegian Membership of the EU’’, Oslo: Offical Statistics of Norway, ISBN 82-537-4146-4.

Hüseyin Ercan, Mahmut Küçükoğlu (2019). ‘‘Norveç’te Refah Devletinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi’’. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 11(18), 2285-2291.

İmamoviç, Adis (2007). ‘‘Avrupa Birliği Genişleme Politikaları Çerçevesinde Norveç’in Konumu’’. İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Janmyr, Maja (2014). ‘Norway’s Readmission Agreements: Spellbound by European Union Policies or Free Spirits on the International Field?’. *European Journal of Migration and Law* 16(2):183-184.

Jones, Gwyn (1968). *A History of The Vikings*. New York, Oxford University Press.

Knutsen, Jan Normann (1997). ‘Aspects Of The Union Between Sweden And Norway’. *Folia Scandinavica*, Vol.4, 235-237.

Knutsen, Jan Normann (1999). ‘Norway In The First World War’. *Folia Scandinavica*, Vol:5, 44-52.

Leiren, Terje Ivan (1978). ‘National Monarchy And Norway, 1898-1905: A Study Of The Establishment Of The Modern Norwegian Monarchy’. Doctoral Dissertation, The North Texas State University, Texas.

Lindgren, Raymond E. (2015). *Norway-Sweden: Union, Disunion, and Scandinavian Integration*. New Jersey: Princeton University Press; Reprint Edition.

Littlejohn, David (1979). *Foreign Legions of the Third Reich Vol.1: Norway, Denmark, France*. San Jose, California: R. James Bender Publishing.

Lockhart, Paul Douglas (2007). *Denmark, 1513-1660: The Rise and Decline of a Renaissance Monarchy*. New York: Oxford University Press.

Lodgaard, Sverre (1999). ‘Norway and NATO at 50’. *Journal of International Affairs*, 4(1), 2-3.

Marie Louise Seeberg ve Marianne Takle (2015). ‘The Dublin Regulation and Onward Migration in Europe’. Oslo: Norwegian Social Research, NOVA Report 12/15.

McKay, Andrew (2019). ‘Scandinavia’s Kalmar Union’. *Life in Norway History Blog*.

Michalsen, Dag (2011). ‘Law And Politics In Swedish-Norwegian Union Law 1814-1905 – An Elegy’. *Rechtsgeschichte*, Vol.19, 220-223.

Mikov, Peter Tihomirov (2014). ‘Folkeavstemninger om Europeisk Integrasjon Utfall, Betydning og Konsekvenser’. Representralen, Universitetet i Oslo, s.14.

Morten Skumsrud Andersen, Iver Neumann (2015). ‘The Danish Empire and Norway’s Place Therein’. *Scandinavica*, 54(1), 2-3.

Müller, Leos (2019). *Neutrality in World History*. New York: Routledge.

Nilesh, Preeti (2012). *Norway And World War II: Invasion, Occupation, Liberation*. Poona: Indian History Congress.

Nordlund, Karl (2019). *The Swedish-Norwegian Union Crisis: A History With Documents*. Sydney: Wentworth Press.

Official Norwegian Reports (2012). ‘Norway’s agreements with the European Union’. Oslo: Unofficial Translation.

Özal, Emine (2020). ‘Norveç Ülke Bilgi Notu’. ADASO İhracat Destek Ofisi.

Paletschek, Sylvia (2010). *Popular Historiographies in the 19th and 20th Centuries: Cultural Meanings, Social Practices*. New York: Berghahn Books.

Per Arnt Pettersen, Anders Todal Jenssen ve Ola Listhaug (1996). ‘The 1994 EU Referendum in Norway Continuity and Change’. *Scandinavian University Press*, 19(3), 263-278).

Qvarnström, Sofi (2014). ‘Sweden, in: 1914-1918-online’. *International Encyclopedia of the First World War*, ed. by Ute Daniel, Peter Gatrell, Oliver Janz, Heather Jones, Jennifer Keene, Alan Kramer, and Bill Nasson, issued by Freie Universität Berlin, DOI: 10.15463/ie1418.10150 Last modified: 2014-10-05.

Report to the Storting (White Paper) (2012-2013). ‘The EEA Agreement and Norway’s other agreements with the EU’. *Meld. St.5*

Rossvoll, Frank (1966). ‘The History of Norwegian Parliament’. *Scandinavian Economic History Review*, 14(1), 61-63.

Rye, Lise (2018). ‘Norwegian Euroscepticism Revisited. The Gap Between Policy and Practice.’. *Franz Steiner Verlag*, 31(43), s.37-40.

Rye, Lise (2011). *Ideas of Europe in National Political Discourse*. Bologna: Societa Editrice Il Mulino.

Rye, Lise (2018). "The European Free Trade Association: Formation, Completion and Expansion". s.3-10.

Saxi, Håkon Lunde (2009). "Norwegian and Danish Defence Policy in the Post-Cold War Period: A Comparative Study". Master Thesis in History Department of Archaeology, Conservation and History University of Oslo, Oslo.

Sejersted, Fredrik (2012). "Utenfor og Innenfor Norges Avtaler med EU". Oslo: Norsk Utenriksdepartement, ISSN 0333-2306.

Semb, Silje Reneê Bårdsen (2017). "Adgangen til å iverksette og gjeninnføre grensekontroll etter Schengen-samarbeidet". Masteroppgave i rettsvitenskap, Norges Arktiske Universitet, Tromsø.

Shyskin, Nickolas (2016). "Towards The Kalmar Union". NAMUN, 7-8.

Sitter, Nick (2005). "Frozen Party Politics or Contingent Opposition? The European Question in Norway and the 2005 Election". Oslo: The Centre for European and Asian Studies at Norwegian School of Management, 0442 Oslo.

Sjåvik, Jan (2008). *Historical Dictionary of Norway*. Lanham, Toronto, Plymouth: The Scarecrow Press.

Smith, Julie (2021). *The Palgrave Handbook of European Referendums*. New York: Springer Nature Journals.

Sølvará, Hans Andrias (2018). "Freden i Kiel 1814 – England, Sverige, Danmark og de nordatlantiske øer / The Treaty of Kiel 1814 – England, Sweden, Denmark and the North Atlantic Islands". *Fróðskaparrit - Faroese Scientific Journal*, Sayi:25,

Steffensen, Kenneth (2007). "Scandinavia After the Fall of the Kalmar Union: A Study in Scandinavian Relations, 1523-1536". *Brigham Young University Theses and Dissertations*, 52-90.

Tenold, Stig (2019). *The First World War: The Neutral Ally*. Cham: Springer International Publishing AG.

Tontuş, H. Ömer (2014). ‘‘İskandinav Ülkeleri: Norveç’’. Sağlık Turizm Kurulu.

Tor, Björklund (1997). ‘‘Old and New Patterns: The ‘No’ Majority in the 1972 and 1994 EC/EU Referandums in Norway’’. Acta Sociologica, 40, 144-148).

Ulrich, Stein (2016). ‘‘Norsk Politi i Schengen’’ Politidirektoratet, 1996-2016 Report.

Vassilieva, Elizaveta (2013). ‘‘Bargaining Schengen A Comparative Study of Visa Politics in Finland and Norway’’. Master’s thesis in European Studies, Norwegian University Of Science And Technology, Trondheim.

Wolfram, Kaiser (1995). ‘‘The EU Referanda in Austria, Finland, Sweden and Norway’’. ECSCA Conference, Charleston

Yavaş, Halil (2020). ‘‘ Avrupa’da İlk Birlik Pratiği Olarak Kalmar Birliği ve Kalmar Anayasası’’. Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:22, 357-367.

Yiğit, Devrim (2006). ‘‘Avrupa Birliği Genişleme Sürecinde Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri’’. Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:701349/FULLTEXT01.pdf>

<http://www.epicenternetwork.eu/wp-content/uploads/2017/04/The-EU-and-Norway-a-complex-relationship.pdf>

https://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/kalmarunionen-1397-1523/?no_cache=1&tx_historyview_pi1%5Blang%5D=1

<https://delhipages.live/tr/cografya-ve-seyahat/dunya-ulkeleri/the-napoleonic-wars-and-their-aftermath>

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEMO_94_32

<https://norge.um.dk/om-norge/historie-og-samfundsforhold/norge-efta-oes-eu>

<https://theanimalfund.net/wp-content/uploads/2020/06/Norway-DOC-1-from-Helena.pdf>

<https://tr.sputniknews.com/avrupa/201810181035723232-norvec-ikinci-dunya-savasi-alman-kizlar-ozur-diledi/>

https://www.academia.edu/42703576/Avrupa_Serbest_Ticaret_Antlaşması_EFTA_ve_Avrupa_Ekonomik_Alanı_EEA_Oluşumlarının_AB_ile_Olan_Bağlantısı

<https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Kiel>

<https://www.britannica.com/place/Kalmar-Union>

<https://www.britannica.com/place/Norway/Economic-conditions#ref39320>

<https://www.britannica.com/place/Norway/The-Treaty-of-Kiel>

<https://www.britannica.com/place/Norway/World-War-I-and-the-interwar-years>

<https://www.britannica.com/place/Norway/World-War-II>

<https://www.britannica.com/place/Sweden/The-Swedish-Norwegian-union>

https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014_2019/documents/deea/dv/05-3-historical-overview_20170209_/05-3-historical-overview_20170209_en.pdf

<https://www.norghistorie.no/oljealder-og-overflod/1945-norges-nei-til-ef-i-1972.html>

https://www.psa.ac.uk/sites/default/files/ROMMETVEDT%20-%20The%20Norwegian%20Storting_1.pdf

<https://www.schengenvisainfo.com/tr/schengen-anlasmasi/>

<https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/grunnlovsjubileet/brosjyre-engelsk.pdf>

ÖZGEÇMİŞ

2013 yılında Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler lisans programını kazandım ve 2017 senesinde mezun oldum. 2018 yılında askerliğimi tamamlayıp 2019 güz dönemi ile birlikte Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Avrupa Birliği Siyaseti ve Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı üzerine yüksek lisans yapmaya başladım.

